

Lagrådsremiss

Ett effektivare omställningsstudiestöd

Regeringen överlämnar denna remiss till Lagrådet.

Stockholm den 15 augusti 2024

Mats Persson

Eva Lenberg
(Utbildningsdepartementet)

Lagrådsremissens huvudsakliga innehåll

Lagrådsremissen innehåller förslag till ändringar i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd och lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd.

Ändringarna syftar till att skapa ett mer effektivt och ändamålsenligt omställningsstudiestöd för att ytterligare förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som stärker deras framtida ställning på arbetsmarknaden. Ändringarna innebär att bestämmelserna för omställningsstudiestödet förenklas och att möjligheterna att få omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke ökar. Det föreslås också att det efter en viss tid ska vara möjligt att på nytt kvalificera sig för att kunna få omställningsstudiestöd.

Lagändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025. De ändringar som avser regelförenklingar och ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke föreslås tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas den 1 juli 2025 eller senare.

Innehållsförteckning

1	Beslut	4
2	Författningsförslag	5
2.1	Förslag till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	5
2.2	Förslag till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	11
3	Ärendet och dess beredning	12
4	Vissa anpassningar av omställningsstudiestödet behöver göras	13
4.1	Ett nytt omställningsstudiestöd har införts för att fler vuxna ska kunna vidareutbilda sig	13
4.2	Ett komplext regelverk för omställningsstudiestödet har inneburit långa handläggningstider	13
4.3	Det är svårt för personer inom bristyrken att få omställningsstudiestöd	14
4.4	Det kan finnas behov av omställning vid fler tillfällen under arbetslivet.....	14
4.5	Lagrådsremissens disposition.....	15
5	Den nuvarande regleringen	15
6	Reglerna för omställningsstudiestödet ska förenklas	20
6.1	Etableringsvillkoret ska endast provas genom inkomst.....	20
6.2	Det ska inte ställas krav på att förvärvsarbete har varit den studerandes huvudsyssla.....	26
6.3	Utbildningens längd ska inte ha någon betydelse för när lagen ska börja tillämpas	28
6.4	Den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas tidigare.....	31
6.5	Beräkningen av omställningsstudielånets storlek ska förenklas.....	35
7	Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke	38
8	Det ska vara möjligt att få omställningsstudiestöd under fler veckor för att kunna ställa om vid fler tillfällen i livet.....	45
9	Ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter behövs inte	52
10	Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser.....	57
11	Konsekvenser.....	60
11.1	Vilka kan bli berörda?	60
11.2	Ekonomiska konsekvenser för staten	61
11.3	Konsekvenser för Centrala studiestödsnämnden	61
11.4	Konsekvenser för Överklagandenämnden för studiestöd.....	62
11.5	Konsekvenser för Försäkringskassan	63

11.6	Konsekvenser för domstolar	64
11.7	Konsekvenser för omställningsorganisationerna	64
11.8	Konsekvenser för arbetsgivare och företag	66
11.9	Konsekvenser för utbildningsanordnare	67
11.10	Konsekvenser för enskilda	67
11.11	Konsekvenser för jämställdheten	70
11.12	Konsekvenser i förhållande till EU-rätten	70
11.13	Konsekvenser om ingen reglering genomförs	70
11.14	Övriga konsekvenser	71
12	Författningskommentar	71
12.1	Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	71
12.2	Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd	79
Bilaga 1	Sammanfattning av Centrala studiestödsnämndens rapport Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet (U2023/03200)	80
Bilaga 2	Rapportens lagförslag (U2023/03200)	81
Bilaga 3	Promemorian Kompletterande förslag vad gäller ikraftträdande av vissa förslag i CSN:s promemoria Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet (U2023/03200)	84
Bilaga 4	Förteckning över remissinstanserna (U2023/03200)	86
Bilaga 5	Sammanfattning av promemorian Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken (U2024/00081)	87
Bilaga 6	Promemorians lagförslag (U2024/00081)	88
Bilaga 7	Förteckning över remissinstanserna (U2024/00081)	91
Bilaga 8	Sammanfattning av promemorian Fler veckor med omställningsstudiestöd – för stärkt konkurrenskraft, säkrad kompetensförsörjning och livslångt lärande (Ds 2022:29)	92
Bilaga 9	Promemorians lagförslag (Ds 2022:29)	93
Bilaga 10	Förteckning över remissinstanserna (Ds 2022:29)	95

1 Beslut

Regeringen har beslutat att inhämta Lagrådets yttrande över förslag till

1. lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd,
2. lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd.

2 Författningsförslag

2.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

dels att 6, 15, 23, 26, 28 och 32 §§ ska ha följande lydelse,

dels att punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas tre nya paragrafer, 15 a, 15 b och 21 a §§, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §¹

Omställningsstudiestöd får lämnas till en studerande som

Omställningsstudiestöd får lämnas till en studerande som *uppfyller ett etablerings- och ett aktualitetsvillkor som avser förvärvsarbete.*

1. har förvärvsarbetat i Sverige i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad i

Etableringsvillkoret är att den studerande har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete i sammanlagt minst 96 kalendermånader inom en ramtid om 14 år som kan beräknas tidigast från och med det kalenderår då han eller hon fyllde 19 år.

a) sammanlagt minst 96 månader inom en ramtid om 14 år som kan beräknas tidigast från och med det kalenderår då han eller hon fyllde 19 år, och

Aktualitetsvillkoret är att den studerande i sammanlagt minst 12 kalendermånader inom en ramtid om 24 månader

b) sammanlagt minst 12 månader inom en ramtid om 24 månader, eller

2. under kvalificeringstiderna som anges i 1 a och 1 b har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete.

1. har förvärvsarbetat i Sverige i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under var och en av de 12 månaderna, eller

2. har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete.

Med ramtid enligt första stycket avses de 14 år respektive 24 månader som närmast har föregått den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studiestödsnämnden. Om studierna har påbörjats före den dag ansökan kom in beräknas ramtiden i stället från och med dagen före studiestarten.

För att förvärvsarbetet i första stycket 1 a ska få räknas ska det ha varit den studerandes huvudsyssla under kvalificeringstiden.

¹ Ändringen innebär bl.a. att tredje stycket tas bort.

Förvärvsarbete i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), i Förenade kungariket och i Schweiz får tillgodoräknas som förvärvsarbete i Sverige.

15 §

Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. *Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.*

Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som *tillsammans med den studerandes tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet* kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *av den studerandes samlade kompetens.*

Om utbildningen avser att ge kompetenser inom ett eller flera arbetsområden där den studerande inte redan arbetar eller har arbetat ska, vid bedömningen av arbetsmarknadens behov, hänsyn tas endast till behoven inom det eller de nya arbetsområdena. Om utbildningen avser att ge kompetenser inom flera nya arbetsområden ska det vara tillräckligt att arbetsmarknaden inom något av dessa arbetsområden har behov av den studerandes samlade kompetens.

Om det finns särskilda skäl får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

Omställningsstudiestöd får inte lämnas för en utbildning som

1. enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare,

2. den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter, eller

3. den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis.

Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en

utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl.

Prövningen enligt första–tredje styckena ska göras första gången en studerande ansöker om omställningsstudiestöd för en och samma utbildning.

15 a §

Omställningsstudiestöd får inte lämnas för en utbildning som

1. enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare,

2. den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter, eller

3. den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis.

Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl.

15 b §

Prövningen enligt 15 och 15 a §§ ska göras första gången en studerande ansöker om omställningsstudiestöd för en utbildning.

21 a §

Omställningsstudiestöd får lämnas utöver den tid som anges i 21 § när det har gått minst 15 år efter att den studerande har fått de första 22 veckorna med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en

del av helt stöd. Omställningsstudiestöd får i dessa fall lämnas under ytterligare 22 veckor till den studerande som får helt stöd.

Till den studerande som får en del av helt stöd får omställningsstudiestöd lämnas under ytterligare

1. 29 veckor vid 75 procent av helt stöd,

2. 36 veckor vid 60 procent av helt stöd,

3. 44 veckor vid 50 procent av helt stöd,

4. 55 veckor vid 40 procent av helt stöd, och

5. 110 veckor vid 20 procent av helt stöd.

Trots första och andra styckena tillämpas den begränsning av veckor som framgår i 21 § tredje stycket.

23 §

Den årliga inkomst som avses i 22 § ska bestämmas med utgångspunkt i förhållandena den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studiestödsnämnden, dock tidigast *tre* månader och senast dagen före studiestarten. För en studerande som efter ett studieuppehåll återkommer med en ny ansökan om omställningsstudiestöd ska nämnden begära att en ny årlig inkomst ska bestämmas i de fall uppehållet har varat minst *fyra* månader.

Nämnden ska i den begäran som avses i 22 § första stycket ange den dag som Försäkringskassan ska utgå från vid bestämmande av årlig inkomst.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om årlig inkomst i förhållande till studiestarten.

26 §

När helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63 procent av skillnaden mellan den studerandes

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § *och kollektivavtalat kompletterande* studiestöd per vecka, och

2. inkomst delad med 52.

När del av helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63 procent av skillnaden mellan den studerandes

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § *och kollektivavtalat kompletterande* studiestöd per vecka, och

2. inkomst delad med 52 och

a) multiplicerad med 0,75 för den som får 75 procent av helt stöd,

b) multiplicerad med 0,60 för den som får 60 procent av helt stöd,

c) multiplicerad med 0,50 för den som får 50 procent av helt stöd,

d) multiplicerad med 0,40 för den som får 40 procent av helt stöd, och

e) multiplicerad med 0,20 för den som får 20 procent av helt stöd.

Omställningsstudielån enligt första och andra styckena lämnas bara om den studerandes inkomst delad med 52 är högre än summan av den studerandes omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § *och kollektivavtalat kompletterande studie-*stöd per vecka.

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka, och

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka, och

Omställningsstudielån enligt första och andra styckena lämnas bara om den studerandes inkomst delad med 52 är högre än summan av den studerandes omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka.

28 §

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § *regeringsformen* meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd får lämnas för tid då den studerande är sjuk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § *regeringsformen* meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd får lämnas vid ledighet

1. för tillfällig vård av barn,

2. för närståendevård,

3. i samband med att ett barn under 18 år har avlidit, eller

4. vid extraordinära händelser i fredstid.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § *regeringsformen* meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som lämnas vid sjukdom eller sådan ledighet som anges i andra stycket får ingå i det antal veckor som omställningsstudiestöd högst får lämnas för enligt 21 §.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § *regeringsformen* meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som lämnas vid sjukdom eller sådan ledighet som anges i andra stycket får ingå i det antal veckor som omställningsstudiestöd högst får lämnas för enligt 21 *och 21 a §§*.

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur *en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov enligt 15 §*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 62 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

2. Lagen tillämpas första gången i fråga om studier *på en utbildning som påbörjas efter den 31 december 2022. För studier på en utbildning som är 80 veckor eller mer på heltid, eller motsvarande antal veckor på deltid, tillämpas lagen dock första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid efter den 31 december 2022.*

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur *förutsättningarna för omställningsstudiestöd i 15 § och 15 a § första stycket 1 och 2 är uppfyllda*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

2. Lagen tillämpas första gången i fråga om studier som *bedrivs* efter den 31 december 2022.

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.

2. Bestämmelserna i 6, 15, 23, 26 och 32 §§ och punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i den nya lydelsen och de nya bestämmelserna i 15 a och 15 b §§ tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas den 1 juli 2025 eller senare.

3. För ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025 gäller 6, 15, 23, 26 och 32 §§ och punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i den äldre lydelsen.

2.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

dels att 32 § lagen i stället för lydelsen enligt lagen (2022:864) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse,

dels att det i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (2022:864) om ändring i den lagen ska införas en ny punkt, 3, av följande lydelse.

Lydelse enligt SFS 2022:864

Föreslagen lydelse

32 §

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur *en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov enligt 15 §*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 63 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur *förutsättningarna för omställningsstudiestöd i 15 § och 15 a § första stycket 1 och 2 är uppfyllda*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

3 Ärendet och dess beredning

Den 30 juni 2022 infördes omställningsstudiestöd genom lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd (se propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden, prop. 2021/22:176, bet. 2021/22:AU12, rskr. 2021/22:365). Centrala studiestödsnämnden (CSN) fick den 7 september 2023 i uppdrag att ta fram förslag på förändringar i regleringen som kan leda till kortare handläggningstider och mer automatiserade processer, utan att det grundläggande syftet med reformen ändras och utan att målgruppen för stödet utvidgas i någon större utsträckning (U2023/02540). Uppdraget redovisades den 13 november 2023 i rapporten Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet (Regeringskansliets dnr U2023/03200). En sammanfattning av rapporten finns i *bilaga 1*. Rapportens lagförslag finns i *bilaga 2*. Rapporten har remissbehandlats. Vid remitteringen av rapporten har också den inom Utbildningsdepartementet utarbetade promemorian Kompletterande förslag vad gäller ikraftträdande av vissa förslag i CSN:s promemoria Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet bifogats (U2023/03200). Promemorian finns i *bilaga 3*. En förteckning över remissinstanserna avseende CSN:s lagförslag och den kompletterande promemorian finns i *bilaga 4*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Utbildningsdepartementet (U2023/03200).

Inom Utbildningsdepartementet har promemorian Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken utarbetats (U2024/00081). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 5*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 6*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 7*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Utbildningsdepartementet (U2024/00081).

Sommaren 2022 gavs en sakkunnig i uppdrag att biträda Utbildningsdepartementet med att utreda frågan om återkvalificering för rätt till omställningsstudiestöd (U2022/02471). Uppdraget redovisades i promemorian Fler veckor med omställningsstudiestöd – för stärkt konkurrenskraft, säkrad kompetensförsörjning och livslångt lärande (Ds 2022:29). En sammanfattning av promemorian finns i *bilaga 8*. Promemorians lagförslag finns i *bilaga 9*. Promemorian har remissbehandlats. En förteckning över remissinstanserna finns i *bilaga 10*. Remissyttrandena finns tillgängliga på regeringens webbplats (regeringen.se) och i Utbildningsdepartementet (U2022/03966).

CSN, Förhandlings- och samverkansrådet PTK, Landsorganisationen i Sverige (LO) och Svenskt Näringsliv har beretts tillfälle att lämna synpunkter på ett utkast till lagrådsremiss vars innehåll i huvudsak överensstämmer med förslagen i denna lagrådsremiss. De synpunkter som har lämnats finns tillgängliga i Utbildningsdepartementet (U2024/00081) och behandlas i avsnitt 2.1, 7, 9 och 12.1.

4 Vissa anpassningar av omställningsstudiestödet behöver göras

4.1 Ett nytt omställningsstudiestöd har införts för att fler vuxna ska kunna vidareutbilda sig

I oktober 2020 enades Svenskt Näringsliv och Förhandlings- och samverkansrådet PTK om ett utkast till ett nytt huvudavtal om trygghet, omställning och anställningsskydd. De enades också om en principöverenskommelse där insatser från staten angavs som villkor för att anta huvudavtalet. Senare anslöt sig även IF Metall och Svenska Kommunalarbetareförbundet till utkastet till huvudavtal och principöverenskommelsen. Därefter anslöt sig även Landsorganisationen i Sverige (LO) till principöverenskommelsen. Senare har även andra parter på arbetsmarknaden tecknat motsvarande huvudavtal. Enligt principöverenskommelsen skulle ett nytt offentligt studiestöd införas.

Den 4 december 2020 begärde parterna gemensamt att regeringen skulle modernisera arbetsrätten i enlighet med förslagen i principöverenskommelsen (A2020/0254). I principöverenskommelsen efterfrågades ändringar i anställningsskyddet, införandet av ett nytt parallellt och offentligt studiestöd och ett offentligt grundläggande omställnings- och kompetensstöd.

Den 17 mars 2022 överlämnades propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden till riksdagen (prop. 2021/22:176, bet. 2021/22:AU12, rskr. 2021/22:365) med förslag om en reformerad arbetsrätt, ett nytt omställningsstudiestöd och ett nytt grundläggande omställnings- och kompetensstöd. Den nya lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd trädde i kraft den 30 juni 2022 och omställningsstudiestöd kan lämnas fr.o.m. den 1 januari 2023.

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier och att därigenom stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. En målsättning är att rekrytera fler yrkesverksamma till studier. Stödet är tänkt att stärka den enskildes position på arbetsmarknaden och att därmed bidra till att säkra samhällets och näringslivets kompetensförsörjning.

4.2 Ett komplext regelverk för omställningsstudiestödet har inneburit långa handläggningstider

Omställningsstudiestödet är ett nytt studiestöd som införas stegvis på så sätt att medel för stödet tillförs och skalas upp efter hand för att vara fullt utbyggt till 2026. Regeringen följer löpande hur reformen genomförs och har en nära dialog med arbetsmarknadens parter och berörda myndigheter om hur införandet fortlöper. Centrala studiestödsnämnden (CSN) har till exempel i uppdrag att följa utvecklingen av det nya omställningsstudiestödet och myndigheten ska också lämna relevant statistik över omställningsstudiestödet. CSN:s uppföljningar har bland annat visat att det stora

antalet ansökningar, en kort tid för införande av reformen och ett komplext regelverk tillsammans har skapat långa handläggningstider hos myndigheten. Det komplexa regelverket innebär att den studerande ska uppfylla en rad olika villkor för att kunna kvalificera sig för stödet. Många villkor kräver också individuella bedömningar och vissa villkor kräver dessutom omfattande utredningsinsatser.

Att ett komplext regelverk skapar långa handläggningstider innebär att många studerande kan få vänta länge på ett beslut. Det kan få stora konsekvenser för den enskilde om det råder en längre ovisshet kring studieekonomin. Det i sin tur kan innebära att studier i omställningssyfte skjuts upp eller ställs in vilket inte bara kan få negativa konsekvenser för den enskilde utan också negativa konsekvenser för rörligheten på arbetsmarknaden och Sveriges kompetensförsörjning.

4.3 Det är svårt för personer inom bristyrken att få omställningsstudiestöd

En grundläggande förutsättning för att kunna beviljas omställningsstudiestöd är att utbildningen kan antas stärka individens framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov. Det har i praxis från Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) visat sig att det enligt nuvarande bestämmelser kan vara svårt för en person som arbetar inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft att få omställningsstudiestöd för en utbildning som syftar till att stärka personens kompetens inom ett annat arbetsområde där det också råder brist på arbetskraft (ÖKS beslut 2023-02-22/dnr 2022-05323). Det kan konstateras att avgörandet från ÖKS visserligen inte utsluter att en person som är verksam inom ett bristyrke beviljas omställningsstudiestöd. Avgörandet innebär dock att det blir betydligt svårare för en sådan person att beviljas omställningsstudiestöd än vad det är för en person som inte är verksam inom ett bristyrke. Detta är problematiskt eftersom det bland annat kan skapa inlåsnings effekter för stora grupper på arbetsmarknaden. Nuvarande bestämmelser kan alltså få konsekvenser för den enskilde som inte kan byta yrkesbana men det kan också hämma rörligheten på arbetsmarknaden vilket ytterst kan motverka en god kompetensförsörjning.

4.4 Det kan finnas behov av omställning vid fler tillfällen under arbetslivet

En ökad förändringstakt på arbetsmarknaden innebär att behovet av kompetensutveckling och omställning ökar. Medellivslängden ökar också vilket innebär att fler arbetar allt högre upp i åldrarna. Sammantaget innebär det att behovet av att kunna ställa om vid fler tillfällen under arbetslivet ökar.

Omställningsstudiestöd lämnas enligt lagen om omställningsstudiestöd vid heltidsstudier under högst 44 veckor, vilket motsvarar ungefär ett års

studier. Lagen innehåller inga bestämmelser som ger studerande möjlighet att på nytt uppfylla kraven för omställningsstudiestöd och få fler veckor med stöd. Den som redan har utnyttjat 44 veckor med omställningsstudiestöd kommer alltså att vara hänvisad till andra finansieringsformer vid framtida behov av kompetensutveckling eller omställning, exempelvis studiemedel. Lite äldre personer som är väletablerade på arbetsmarknaden har dock ofta högre levnadsomkostnader än yngre. Äldre personer som studerar med studiemedel anser också ofta att studiemedlen är otillräckliga i förhållande till sina levnadsomkostnader.

Omställningsstudiestödet ska förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier och att därigenom stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. Nuvarande bestämmelser, dvs. utan någon möjlighet att återkvalificera sig och få fler veckor med omställningsstudiestöd, kan dock innebära att återkommande kompetensutveckling eller omställning senare i livet inte underlättas.

4.5 Lagrådsremissens disposition

I denna lagrådsremiss lämnas i avsnitt 6 förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet i syfte att korta handläggningstiderna. Förslag om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för den som arbetar inom ett bristyrke lämnas i avsnitt 7. Förslag om fler veckor med omställningsstudiestöd efter 15 år lämnas i avsnitt 8. Först lämnas dock en redogörelse för den nuvarande regleringen i avsnitt 5.

5 Den nuvarande regleringen

Omställningsstudiestöd syftar till att stärka ställningen på arbetsmarknaden för vuxna yrkesverksamma

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som stärker deras framtida ställning på arbetsmarknaden (1 § lagen om omställningsstudiestöd). Omställningsstudiestödet är ett parallellt studiestödssystem vid sidan av systemen för studiehjälp och studiemedel enligt studiestödslagen (1999:1395) och studiestartsstöd enligt lagen (2017:527) om studiestartsstöd. Omställningsstudiestödet administreras av Centrala studiestödsnämnden (CSN). Överklagandenämnden för studiestöd prövar överklaganden av CSN:s beslut i ärenden om tilldelning och återkrav av omställningsstudiestöd (2, 46 och 47 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Stödet lämnas i mån av tillgängliga medel

Omställningsstudiestöd är inte en rättighet för de personer som uppfyller villkoren för stödet utan kan endast lämnas om det finns tillgängliga medel. Medlen fördelas mellan studerande som förvärvsarbetar eller senast har förvärvsarbetat huvudsakligen i privat sektor och studerande som förvärvsarbetar eller senast har förvärvsarbetat huvudsakligen i offentlig

sektor. Fördelningen av medel mellan de två grupperna ska avspegla andelen förvärvsarbete i privat respektive offentlig sektor.

Omställningsstudiestöd lämnas i den ordning som ansökningarna kommer in till CSN. En studerande som tidigare har fått omställningsstudiestöd för en viss utbildning och som fortsätter denna utbildning har förtur till stöd. Likaså har en studerande som tidigare har fått omställningsstudiestöd under ett visst kalenderhalvår förtur till ytterligare stöd för utbildning som påbörjas under samma kalenderhalvår (4 § lagen om omställningsstudiestöd och 4 § förordningen [2022:857] om omställningsstudiestöd).

Utöver det statliga omställningsstudiestödet kan vissa anställda få ett kollektivavtalat kompletterande studiestöd genom sin omställningsorganisation. Enligt 5 § lagen om omställningsstudiestöd avses med omställningsorganisation en organisation som har registrerats enligt lagen (2022:850) om grundläggande omställnings- och kompetensstöd eller Kammarkollegiet.

Omställningsstudiestödet består av en bidragsdel och en lånedel

Omställningsstudiestödet består av en bidragsdel och en lånedel. Stödets bidragsdel lämnas med ett belopp som motsvarar 80 procent av den sökandes årliga inkomst. Den årliga inkomsten bestäms av Försäkringskassan och huvudsakligen på samma sätt som gäller för fastställande av sjukpenninggrundande inkomst enligt socialförsäkringsbalken. Inkomsttaket i 25 kap. 5 § andra stycket samma balk tillämpas dock inte. Bidrag lämnas inte för den del av den årliga inkomsten som överstiger 4,5 inkomstbasbelopp per år. För den som studerar på heltid kan bidraget uppgå till högst 5 275 kronor per vecka i 2024 års beloppsnivå (3, 22 och 24 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Stödets lånedel är ett komplement till bidraget och lämnas endast under den tid som omställningsstudiebidraget lämnas. Omställningsstudielån ska som mest kunna lämnas för att täcka upp skillnaden mellan de bidrag som lämnas under studietiden, efter skatt, och den studerandes tidigare nettoinkomster. För att beräkna omställningsstudielånets storlek används en schablon som innebär att lånet storlek bestäms med utgångspunkt i ett belopp som motsvarar 63 procent av skillnaden mellan storleken på omställningsstudiebidraget sammanräknat med eventuellt kollektivavtalat kompletterande studiestöd före skatt och storleken på den årliga inkomsten. När helt stöd lämnas får omställningsstudielån högst lämnas med ett belopp som för varje vecka uppgår till 3 427 kronor i 2024 års beloppsnivå (4, 26 och 27 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Stödet kan lämnas för heltidsstudier och deltidstudier

Omställningsstudiestöd kan lämnas för studier på utbildningar i Sverige som är studiemedelsberättigande men även för utbildningar som finansieras av en omställningsorganisation (5 och 13 §§ lagen om omställningsstudiestöd, 11 och 12 §§ förordningen om omställningsstudiestöd).

Stödet kan lämnas för heltidsstudier och deltidstudier som omfattar 20, 40, 50, 60 eller 75 procent av heltid. Stödet kan lämnas under sammanlagt motsvarande högst 44 veckors heltidsstudier (17 och 21 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Det finns gränser för utbildningens längd

Det finns en övre gräns för utbildningens längd som gäller till och med det kalenderår den studerande fyller 39 år. Till och med detta kalenderår får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som motsvarar högst 80 veckors studier på heltid. Från och med det kalenderår då den studerande fyller 40 år finns det däremot inte någon begränsning i fråga om utbildningens längd. Det finns också en nedre gräns för utbildningens längd. Denna innebär att utbildningen ska motsvara minst en veckas heltidsstudier (14 § lagen om omställningsstudiestöd).

När det gäller utbildningar som har påbörjats före den 1 januari 2023 kan omställningsstudiestöd endast lämnas om utbildningen är 80 veckor eller mer på heltid eller motsvarande antal veckor på deltid. För kortare utbildningar som har påbörjats före den 1 januari 2023 kan omställningsstudiestöd inte lämnas (punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen om omställningsstudiestöd).

Den studerande måste vara väl etablerad på arbetsmarknaden och ha en aktuell arbetsmarknadsanknytning

För att kunna få omställningsstudiestöd behöver den studerande både vara väl etablerad på arbetsmarknaden och ha en aktuell anknytning till arbetsmarknaden. Det finns därför ett tvådelat villkor om förvärvsarbete (arbetsvillkoret) som måste vara uppfyllt för att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas. De två delar som ingår i arbetsvillkoret brukar kallas etableringsvillkoret respektive aktualitetsvillkoret.

Etableringsvillkoret innebär att den studerande behöver ha förvärvsarbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad i sammanlagt minst 96 månader (kvalificeringstiden). Dessa 96 månader måste rymmas inom en ramtid som omfattar de 14 år som närmast har föregått den dag då ansökan om omställningsstudiestöd kom in till CSN. Om studierna påbörjades före det att ansökan kom in omfattar ramtiden i stället de 14 år som närmast föregick dagen för studiestarten. Studiestarten ska då anses vara starten av den period med studier som den studerande ansöker om omställningsstudiestöd för (6 § första stycket 1 a och andra stycket lagen om omställningsstudiestöd samt 4 a § förordningen om omställningsstudiestöd).

För att en kalendermånad med förvärvsarbete ska kunna räknas in i kvalificeringstiden ska förvärvsarbetet ha varit den studerandes huvudsyssla. Detta innebär att den studerande under den aktuella månaden inte får ha tagit emot studiemedel eller studiestartsstöd. Den studerande får inte heller ha tagit emot omställningsstudiestöd under mer än halva kalendermånaden (6 § tredje stycket lagen om omställningsstudiestöd och 9 § förordningen om omställningsstudiestöd).

För att aktualitetsvillkoret ska vara uppfyllt behöver den studerande ha förvärvsarbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad i minst 12 månader (kvalificeringstiden). Dessa 12 månader ska rymmas inom en ramtid på 24 månader. Precis som för etableringsvillkoret beräknas ramtiden för aktualitetsvillkoret från och med dagen före den dag då ansökan om omställningsstudiestöd kom in till CSN. Dessutom gäller för aktualitetsvillkoret att om den studerande begär det kan ramtiden i stället avse de 24 månader som närmast föregått den dag den studerandes

ansökan om grundläggande omställnings- och kompetensstöd kom in till en omställningsorganisation. Om studierna påbörjades före det att ansökan om omställningsstudiestöd eller grundläggande omställnings- och kompetensstöd kom in består ramtiden i stället av de 24 månader som närmast föregick dagen för studiestarten. På samma sätt som vid beräkningen av ramtiden för etableringsvillkoret ska studiestarten vid denna beräkning anses vara starten av den period med studier som den studerande ansöker om omställningsstudiestöd för (6 § första stycket 1 b lagen om omställningsstudiestöd samt 5 och 5 a §§ förordningen om omställningsstudiestöd).

Både etableringsvillkoret och aktualitetsvillkoret kan även anses vara uppfyllda om den studerande har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete under de kvalificeringstider som gäller för villkoren. För att en kalendermånad ska räknas in i kvalificeringstiden behöver den studerande under denna månad ha haft inkomster om minst 25 procent av det inkomstbasbelopp som gällde under det år inkomsterna intjänades. De inkomster som kan räknas med är sådana som ger rätt till skattereduktion för arbetsinkomster, s.k. jobbskatteavdrag. Det innebär att bl.a. lön, inkomst av aktiv näringsverksamhet och dagpenning till totalförsvarspflichtiga räknas som inkomster men inte t.ex. inkomst av passiv näringsverksamhet, studiemedel, studiestartsstöd eller omställningsstudiestöd (6 § första stycket 2 lagen om omställningsstudiestöd, 8 § förordningen om omställningsstudiestöd och 67 kap. 6 § första stycket inkomstskattelagen).

Vid prövningen av arbetsvillkoret har det ingen betydelse om den studerande har varit egenföretagare eller arbetstagare utan kraven är desamma i båda dessa fall.

Utbildningen ska stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov

En förutsättning för att omställningsstudiestöd ska kunna beviljas är att utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov. För att det ska finnas särskilda skäl ska det i det enskilda fallet finnas omständigheter som gör att utbildningen kan leda till en ny anställning eller betydligt ökad anställningsbarhet (15 § första stycket lagen om omställningsstudiestöd och prop. 2021/22:176 s. 488).

Omställningsstudiestöd lämnas inte för en utbildning som enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare eller för en utbildning som den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter. Omställningsstudiestöd lämnas inte heller för en utbildning som den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis. Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl. Med särskilda skäl avses samma typ av skäl som när omställningsstudiestöd får lämnas utan beaktande av arbetsmarknadens behov enligt första stycket (15 §

andra och tredje styckena lagen om omställningsstudiestöd och prop. 2021/22:176 s. 488).

CSN ska lägga särskild vikt vid yttranden från omställningsorganisationer

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska CSN, innan myndigheten fattar beslut om omställningsstudiestöd, ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Enligt förarbetena till bestämmelsen bör omställningsorganisationen vid denna bedömning även ta hänsyn till om den valda utbildningen är lämplig för den enskilde studerande, utifrån hans eller hennes ambitioner för sitt framtida arbetsliv (32 § lagen om omställningsstudiestöd och prop. 2021/22:176 s. 254).

Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om den redan har lämnat ett yttrande, om den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig, om ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 62 år, eller om ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för (32 § lagen om omställningsstudiestöd).

Om en omställningsorganisation ger in ett yttrande ska det innehålla uppgifter om studierna och om andra förhållanden som har betydelse för att kunna få omställningsstudiestöd. För de registrerade omställningsorganisationerna gäller dessutom att yttrandet ska innehålla uppgifter som har betydelse för bedömningen enligt 15 § andra stycket 1 och 2 lagen om omställningsstudiestöd där det anges att omställningsstudiestöd inte får lämnas för en utbildning som enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare eller för en utbildning som den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter (36 § förordningen om omställningsstudiestöd).

Vid prövningen av ansökningar om omställningsstudiestöd ska CSN lägga särskild vikt vid yttranden från omställningsorganisationerna. Det ankommer på CSN att göra en självständig prövning av ansökan om omställningsstudiestöd utifrån omständigheterna i det aktuella ärendet, med utgångspunkt i uppgifter i omställningsorganisationens yttrande och i annat eventuellt underlag, samt utifrån den praxis som utvecklas. Detta hindrar dock inte att CSN lägger särskild vikt vid ett yttrande från en omställningsorganisation i de ärenden där det finns ett sådant (33 § lagen om omställningsstudiestöd och prop. 2021/22:176 s. 256).

Höjning av pensionsåldern påverkar omställningsstudiestödet

Riksdagen har, efter förslag i propositionen Justerade åldersgränser i pensionssystemet och i kringliggande system (prop. 2021/22:181), beslutat att den lägsta åldern för uttag av inkomstbaserad ålderspension höjs från 63 till 64 år från och med den 1 januari 2026 (bet 2021/22:SfU25, rskr 2021/22:331). Samtidigt höjs åldersgränsen för omställningsstudiebidraget med ett år så att omställningsstudiebidrag ska kunna lämnas till och med det kalenderår den studerande fyller 63 år (se 8 och 21 §§

lagen [2022:864] om ändring i lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd). Med anledning av detta ändras även reglerna för när CSN inte behöver ge en omställningsorganisation tillfälle att yttra sig över om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. I dag behöver ett sådant yttrande bl.a. inte inhämtas i de fall ansökan avser omställningsstudiestöd efter det kalenderår den studerande fyller 62 år. Detta ändras till att gälla ansökningar som avser omställningsstudiestöd efter det kalenderår den studerande fyller 63 år (se 32 § lagen [2022:864] om ändring i lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd). De beslutade ändringarna i lagen om omställningsstudiestöd träder i kraft den 1 oktober 2025 och tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026.

6 Reglerna för omställningsstudiestödet ska förenklas

6.1 Etableringsvillkoret ska endast prövas genom inkomst

Regeringens förslag: Villkoret att den studerande ska vara väl etablerad på arbetsmarknaden för att kunna få omställningsstudiestöd (etableringsvillkoret) ska ändras på så sätt att ett av sätten att uppfylla villkoret tas bort. Hittills har detta villkor kunnat uppfyllas antingen genom att den studerande visar att han eller hon har förvärvsarbetat en viss tid eller att han eller hon har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete under samma tid. Ändringen innebär att den första möjligheten tas bort.

Lagtexten ska också omarbetas redaktionellt så att det tydligt framgår vilka krav etableringsvillkoret respektive aktualitetsvillkoret innefattar.

Regeringens bedömning: Gränsen bör sänkas när det gäller vilken minsta inkomst av förvärvsarbete som ska krävas under kvalificeringstiden.

Det bör inte införas någon särlösning för egenföretagare när det gäller prövningen av arbetsvillkoret.

Rapportens förslag överensstämmer delvis med regeringens förslag och bedömning. I rapporten föreslås att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer ska få föreskriva att andra villkor ska gälla för studerande som är egenföretagare under kvalificeringstiden. Avsikten är att egenföretagare ska få tillgodoräkna sig aktiv näringsverksamhet under denna tid. Paragrafen omarbetas också redaktionellt på ett annat sätt.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. Detta gäller bl.a. *Arbetsförmedlingen*, *Centrala studiestödsnämnden (CSN)*, *Myndigheten för yrkeshögskolan*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Trygghetsrådet TRS*, *Universitets- och högskolerådet* och *Uppsala universitet*.

Ett stort antal remissinstanser delar bilden att CSN:s långa handläggningstider är problematiska. *Akademikerförbundet SSR* och *Offentlighetsanställdas Förhandlingsråd* understryker att åtgärder för att förkorta handläggningstiderna hos CSN bör genomföras och tillstyrker förslaget. *Offentlighetsanställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare (OFR/S,P,O)* tillstyrker förslaget och anser att en ändring av etableringsvillkoret i enlighet med vad som framförs i rapporten skulle förkorta CSN:s handläggningstider avsevärt. *Svenskt näringsliv, Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* ser nytta med att kunna automatisera prövningen av etableringsvillkoret och instämmer i behovet av att inkomstgränserna samtidigt sänks. De tillstyrker därför förslaget men anser också att förändringen kan medföra att målgruppen för stödet vidgas något. De anser emellertid, liksom *Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS)*, att förändringen är acceptabel.

Några remissinstanser har synpunkter på rapportens förslag. *Diskrimineringsombudsmannen (DO)* för fram att förslaget riskerar att missgynna kvinnor under 40 år och *Kammarkollegiet* ser en risk för att reglerna blir svåra att förstå om man särskiljer beloppen och kraven i de olika delarna av arbetsvillkoret. *Konjunkturinstitutet* anser att CSN bör analysera om beloppsgränsen för etableringsvillkoret bör placeras en aning högre än vad som föreslås vilket skulle kunna motverka fusk. *Stockholms universitet* är kritiskt till att det överhuvudtaget finns ett villkor om att den studerande ska vara etablerad på arbetsmarknaden för att kunna få omställningsstudiestöd.

Vissa remissinstanser har synpunkter på förslaget om att egenföretagare ska få tillgodoräkna sig aktiv näringsverksamhet under kvalificeringstiden. *Skatteverket* påpekar att bedömningen av om en näringsverksamhet är passiv eller aktiv görs för hela beskattningsår och att denna uppgift lämnas vid deklarationstillfället. *Akademikerförbundet SSR* anser att egenföretagare ska ha samma faktiska tillgång till omställningsstudiestöd som anställda, men att förslaget i rapporten riskerar att leda till spekulation och överutnyttjande av stödet. *Svenskt Näringsliv, PTK* och *LO* efterlyser av samma anledning en närmare analys av förslaget och *Kammarkollegiet* ser svårigheter att fastställa om en sökande uppfyller arbetsvillkoren genom att räkna tid med aktiv näringsverksamhet.

Skälen för regeringens förslag och bedömning

Prövningen av tid med förvärvsarbete bidrar till långa handläggningstider

Som framgått av avsnitt 4 har det visat sig att omställningsstudiestödets uppbyggnad och komplexa regelverk har bidragit till att skapa långa handläggningstider hos CSN som administrerar stödet. Det innebär i sin tur att många som har sökt omställningsstudiestöd kan behöva vänta länge på ett beslut vilket är problematiskt för den enskilde som kan få svårt att planera sitt liv under studierna utan besked om sin studieekonomi. Det kan leda till att presumtiva studenter väljer att antingen skjuta upp eller inte genomföra sina planerade studier. Detta är inte bara negativt för den enskilde som inte kan genomföra sina studier, utan på sikt även för rörligheten på arbetsmarknaden och Sveriges kompetensförsörjning.

Något som särskilt bidrar till en omfattande administration hos CSN och därmed till långa handläggningstider är prövningen av det så kallade arbetsvillkoret. Detta villkor syftar till att säkerställa att omställningsstudiestöd ges till dem som behöver ställa om eller vidareutbilda sig under arbetslivet och förutsätter därför att den sökande redan har tagit sig in på arbetsmarknaden. Som framgår av avsnitt 5 är arbetsvillkoret uppdelat i två delar, dels etableringsvillkoret, dels aktualitetsvillkoret. För att etableringsvillkoret ska vara uppfyllt krävs att den studerande antingen kan visa att han eller hon har förvärvat arbetat minst 16 timmar per vecka under sammanlagt minst 96 kalendermånader inom en ramtid om 14 år som kan beräknas tidigast från och med det kalenderår då han eller hon fyllde 19 år (kvalificeringstiden), eller genom att den studerande visar att han eller hon har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete under denna tid. För att aktualitetsvillkoret ska vara uppfyllt krävs som för etableringsvillkoret att den studerande antingen ska ha förvärvat arbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad eller har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete. Den tidsperiod som detta ska ha skett inom är dock kortare för aktualitetsvillkoret; minst 12 kalendermånader inom en ramtid om 24 månader. Såväl tidsperioden om 14 år i etableringsvillkoret som tidsperioden om 24 månader i aktualitetsvillkoret ska räknas från den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studiestödsnämnden, eller om studierna har påbörjats före den dag ansökan kom in, från och med dagen före studiestarten (6 § lagen om omställningsstudiestöd).

För att visa att en sökande har arbetat i minst 16 timmar under angiven tid kan han eller hon t.ex. ge in arbetsgivarintyg eller anställningsbevis. Det kan röra sig om intyg om arbetad tid på upp till totalt 14 år som behöver granskas av CSN. Eftersom det kan handla om förhållandevis gamla intyg kan dessa vara svåra att verifiera med tidskrävande utredningar som följd. Dessa utredningar är inte heller möjliga att automatisera utan måste hanteras manuellt av handläggare på CSN vilket leder till långa handläggningstider. Enligt *Akademikerförbundet SSR* har den manuella hanteringen av arbetsintyg förlängt handläggningstiderna på ett sådant sätt att tillgängligheten för omställningsstudiestödet har minskat väsentligt. Regeringen delar denna bedömning.

Inom arbetsvillkoret är det prövningen av etableringsvillkoret som har visat sig vara den mest tidskrävande delen av handläggningen eftersom det omfattar en så lång tidsperiod. Ett alternativ är därför att helt ta bort villkoret, vilket är något som *Stockholms universitet* föreslår. Det skulle förenkla regelverket och öppna upp omställningsstudiestödet även för den grupp av personer som inte är etablerade på arbetsmarknaden. Regeringen anser emellertid att en sådan lösning skulle innebära en alltför stor och icke önskvärd justering av målgruppen för omställningsstudiestödet. Omställningsstudiestödet riktar sig särskilt till den som redan är etablerad på arbetsmarknaden och som är i behov av vidareutbildning eller omställning för att stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Det finns andra studiestöd som riktar sig till andra målgrupper, däribland studiestartsstödet som är specifikt riktat till individer som inte är etablerade på arbetsmarknaden och som har stora utbildningsbehov. Regeringen håller därför inte med *Stockholms universitet* om att etableringsvillkoret bör avskaffas helt.

Etableringsvillkoret ska inte längre kunna uppfyllas genom viss tid med förvärvsarbete

Ett mer ändamålsenligt alternativ skulle vara att ta bort möjligheten för studerande att uppfylla etableringsvillkoret genom att visa att de har förvärvsarbetat minst 16 timmar per vecka under kvalificeringstiden. Som nämnts kan etableringsvillkoret enligt gällande reglering även uppfyllas genom att den studerande visar att han eller hon under kvalificeringstiden har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete (6 § första stycket 2 lagen om omställningsstudiestöd). Denna prövning kräver mycket mindre resurser av CSN då inkomstuppgifter kan hämtas in från Skatteverket vilket innebär att CSN inte behöver hantera manuella uppgifter. I stället kan prövningen hanteras maskinellt utan tidskrävande utredningar av uppgifter i olika intyg. Inkomstprövningen är också ofta avgörande för om en studerande uppfyller arbetsvillkoret. Det har nämligen visat sig att studerande som inte har haft tillräckliga arbetsinkomster för att kunna uppfylla villkoret normalt inte heller har arbetat i tillräcklig omfattning för att uppfylla det. Prövningen av om en studerande har arbetat i tillräcklig omfattning leder alltså sällan till någon annan utgång i ett ärende än vad som hade blivit fallet om bara inkomsterna hade prövats. CSN lägger därmed betydande resurser på att granska arbetsintyg och andra handlingar som rör arbetad tid trots att dessa inte tillför något nytt till prövningen och trots att ärenden sedan ändå måste avslås. Detta låser upp resurser hos CSN och bidrar till att förlänga handläggningstiderna för alla ansökningar, inte bara de där arbetsvillkoret prövas genom arbetad tid. Det finns därför betydande tidsvinster att göra genom att avskaffa möjligheten att pröva etableringsvillkoret genom arbetad tid, och i stället bara utgå från inkomstuppgifter. En sådan lösning skulle vidare medföra att CSN kan bygga ett systemstöd som gör att prövningen av etableringsvillkoret kan ske helt maskinellt, vilket också *Svenskt Näringsliv*, *PTK* och *LO* ser nytta med. Detta skulle kunna förkorta handläggningstiderna avsevärt, något som *OFR/S,P,O* framhåller. Kortare handläggningstider leder till att de studerande kan få beslut om omställningsstudiestöd i god tid innan studierna startar vilket ökar deras möjligheter att planera sina studier.

Att endast utgå från inkomstuppgifter får därtill anses vara en betydligt enklare metod att använda för att pröva etableringsvillkoret, och därmed också enklare för den som ansöker om omställningsstudiestöd att förstå. *Kammarkollegiet* anser emellertid att det finns en risk att regelverket blir svårförståeligt och svårt att förhålla sig till eftersom det föreslås bli olika regler i de två delarna av arbetsvillkoret. Regeringen anser dock att ett rent inkomstvillkor i etableringsvillkoret kan antas förbättra de sökandes förståelse för hur stödet är uppbyggt och göra det enklare att bedöma om man kommer att kunna få stöd eller inte. Det kan i sin tur leda till fler ansökningar med högre kvalitet. Regeringen, som delar *Konjunkturinstitutets* synpunkt att det är centralt att sökande förstår stödets utformning, anser vidare att det går att öka förståelsen för regelverket genom en redaktionell omarbetning av lagtexten som innebär att benämningarna etableringsvillkor och aktualitetsvillkor införs i lagtexten. En sådan åtgärd gör att arbetsvillkorets uppbyggnad blir mer lättförståelig.

Regeringen föreslår därför att etableringsvillkoret ändras så att prövningen endast utgår från om den studerande har haft en viss minsta inkomst

av förvärvsarbete under kvalificeringstiden och inte från om han eller hon har förvärvsarbetat minst 16 timmar per vecka under denna tid. Regeringen föreslår även att lagtexten omarbetas redaktionellt så att det tydligt framgår vilka krav etableringsvillkoret respektive aktualitetsvillkoret innefattar.

Beloppsgränserna för tillräcklig inkomst av förvärvsarbete bör sänkas

Om etableringsvillkoret endast kan uppfyllas genom att den studerande har haft en viss minsta inkomst kan det bli svårare för låginkomsttagare och deltidsarbetande att få omställningsstudiestöd eftersom deras förvärvsinkomster riskerar att inte nå upp till de beloppsgränser som gäller för att en månad ska kunna räknas in i kvalificeringstiden för etableringsvillkoret. Regeringen noterar i sammanhanget *DO:s* farhågor för att borttagandet av möjligheten att visa på arbetad tid för att uppfylla etableringsvillkoret kan missgynna kvinnor under 40 år. För att inte någon grupp av studerande som i dag kan få omställningsstudiestöd ska missgynnas av förändringen av etableringsvillkoret kan det enligt regeringen finnas skäl att justera inkomstgränsen. Dagens inkomstgräns innebär att en sökande kan tillgodoräkna sig en kalendermånad inom kvalificeringstiden för etableringsvillkoret om månadsinkomsten uppgår till minst 25 procent av det inkomstbasbelopp som gällde under det år inkomsterna intjänades, vilket under 2024 motsvarar 19 050 kronor i månaden. Uppgifter om inkomst på individnivå lämnas sedan 2019 varje månad i arbetsgivardeklarationen, och finns tillgängliga hos Skatteverket. För tidigare kalenderår, som det inte finns månadsvisa inkomstuppgifter för, får den sökande tillgodoräkna sig 12 månader inom kvalificeringstiden för etableringsvillkoret om han eller hon har haft en inkomst om minst tre inkomstbasbelopp under kalenderåret (8 § förordningen om omställningsstudiestöd).

I CSN:s rapport föreslås att inkomstgränsen sänks till hälften av den nuvarande gränsen, dvs. till en månadsinkomst som motsvarar minst 12,5 procent av inkomstbasbeloppet, vilket under 2024 är 9 525 kronor. En sådan gräns skulle enligt CSN:s bedömning innebära att även låginkomsttagare och deltidsarbetande som är väl etablerade på arbetsmarknaden har möjlighet att uppfylla etableringsvillkorets inkomstkrav. Enligt dagens regler kan en studerande tillgodoräkna sig en kalendermånad inom etableringsvillkoret genom att visa att han eller hon har förvärvsarbetat i minst 16 timmar per vecka under månaden. Den inkomstgräns som CSN föreslår skulle innebära att även den som har den lägsta avtalsenliga lönen på arbetsmarknaden och som arbetar 16 timmar per vecka skulle uppnå tillräckliga inkomster för att uppfylla etableringsvillkorets inkomstkrav.

Svenskt Näringsliv, PTK, LO och ÖKS har inget att invända mot förslaget men anser att det sannolikt skulle ge en något större målgrupp för stödet. *Konjunkturinstitutet* anser dock att det bör analyseras om beloppsgränsen eventuellt skulle kunna placeras en aning högre, i syfte att motverka fusk vilket enligt myndighetens bedömning troligtvis är mer förekommande i de lägre inkomstskikten. Enligt regeringens bedömning bör en utgångspunkt vid en justerad beloppsgräns vara att inkomstgränsen blir tillräckligt låg för att låginkomsttagare och deltidsarbetande som är etablerade på arbetsmarknaden fortfarande ska ha möjlighet att uppfylla etableringsvillkoret. Den bör samtidigt vara tillräckligt hög för att garantera

att stödet endast ges till sökande som är etablerade på arbetsmarknaden. Mot denna bakgrund anser regeringen att inkomstgränsen för etableringsvillkoret bör sänkas. Den närmare regleringen av inkomstgränser bör dock, precis som i dag, ske på förordningsnivå.

Det ska inte införas någon särlösning för egenföretagare

Egenföretagare kan med innevarande regelverk få omställningsstudiestöd på samma villkor som anställda. Mot bakgrund av förslaget om att prövningen av etableringsvillkoret endast ska utgå från den studerandes inkomster har CSN i sin rapport framfört att det finns skäl att göra det enklare för egenföretagare att uppfylla både etableringsvillkoret och aktualitetsvillkoret. CSN har därför lämnat förslag om att egenföretagare som under en månad har bedrivit aktiv näringsverksamhet enligt 2 kap. 23 § inkomstskattelagen ska få tillgodoräkna sig månaden både när det gäller etableringsvillkoret och aktualitetsvillkoret.

För att en näringsverksamhet ska anses vara aktiv krävs att den som är skattskyldig för verksamheten har arbetat i inte oväsentlig omfattning i verksamheten (2 kap. 23 § inkomstskattelagen). Kravet på aktivitet innebär i normalfallet att den skattskyldiga ska ha arbetat i verksamheten minst en tredjedel av tiden för en vanlig anställning på heltid (se Regeringens proposition om reformerad inkomst- och förmögenhetsbeskattning, prop. 1989/90:110 s. 646). CSN:s förslag syftar till att möjliggöra för egenföretagare att på ett enklare sätt visa att de är etablerade på arbetsmarknaden. Regeringen bedömer emellertid att den lösning som CSN föreslår är behäftad med flera problem. Till att börja med görs bedömningen av om en näringsverksamhet är aktiv eller passiv för ett helt beskattningsår. Det finns alltså bara årsvisa uppgifter om huruvida en näringsverksamhet är passiv eller aktiv, vilket noteras av *Skatteverket*. Det går därmed inte att utläsa om arbetet bara utförs under delar av året i stället för varje månad. Det är problematiskt eftersom etableringsvillkoret och aktualitetsvillkoret räknas i månader. Därtill lämnas uppgifter om aktiv eller passiv näringsverksamhet vid deklarationstillfället, vilket också konstateras av *Skatteverket*. Det medför att det aldrig finns uppgifter om aktiv näringsverksamhet under innevarande år. Aktiv näringsverksamhet skulle därför göra begränsad nytta för att påvisa att arbete har skett i närtid. Slutligen innebär användningen av aktiv näringsverksamhet att vissa egenföretagare alltför enkelt kommer att kunna uppfylla arbetsvillkoret. I fall där en egenföretagare bedriver näringsverksamhet vars avkastning helt eller till allt övervägande del närmast kan ses som ersättning för arbete, t.ex. verksamhet som konsult, skribent eller hantverkare, anses näringsverksamheten nämligen alltid vara aktiv, oavsett hur mycket eller litet egenföretagaren arbetat med verksamheten (prop. 1989/90:110 s. 646 och RÅ 2002 ref. 15). Dessa sökande kan därmed uppfylla arbetsvillkoret utan att behöva arbeta särskilt mycket alls vilket skulle kunna öppna för överutnyttjande av stödet som *Akademikerförbundet SSR* påpekar. *PTK*, *LO* och *Svenskt Näringsliv* framför en liknande synpunkt och anser att det bör analyseras om förslaget skulle kunna innebära en risk för spekulation och överutnyttjande av omställningsstudiestödet. CSN:s förslag kan enligt regeringen inte anses ändamålsenligt och kan därtill anses orättvist i

förhållande till hur regelverket ser ut för en anställd som ansöker om omställningsstudiestöd.

Regeringen gör ovan bedömningen att gränsen bör sänkas när det gäller vilken minsta inkomst av förvärvsarbete som ska krävas inom etableringsvillkoret. Att gränsen sänks bör vara tillräckligt för att säkerställa att även egenföretagare som har viss minsta inkomst ska kunna ta del av omställningsstudiestödet. Med hänsyn härtill och redovisade svårigheter och nackdelar med en möjlighet för egna företagare att få tillgodoräkna sig aktiv näringsverksamhet anser regeringen att det inte bör införas någon särlösning för egenföretagare.

6.2 Det ska inte ställas krav på att förvärvsarbete har varit den studerandes huvudsyssla

Regeringens förslag: Kravet på att förvärvsarbete ska ha varit den studerandes huvudsyssla vid bedömningen av etableringsvillkoret ska tas bort.

Rapportens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. Detta gäller bl.a. *Arbetsförmedlingen, Centrala studiestödsnämnden (CSN), LO, Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK), Sveriges förenade studentkårer, Svenskt Näringsliv, Sveriges Kommuner och Regioner, Omställningsfonden, Umeå universitet, Universitets- och högskolerådet och Myndigheten för yrkeshögskolan.*

Svenskt näringsliv, PTK, LO, och Akademikerförbundet SSR anser att en slopad bestämmelse om huvudsyssla ökar risken för att unga som arbetar samtidigt som de studerar kan kvalificera sig för omställningsstudiestödet tidigare. Instanserna anför dock att förändringen är positiv i vilket fall.

Arbetsgivarverket anser att förslaget kan leda till att stödets målgrupp vidgas. Myndigheten lämnar också ett alternativt förslag som innebär att terminer då den berörda arbetstagaren till övervägande del studerar inte ska innefattas i kvalificeringstiden för etableringsvillkoret.

Skälen för regeringens förslag

Bestämmelsen om att förvärvsarbete ska ha varit huvudsyssla komplicerar prövningen av etableringsvillkoret ytterligare

För att en kalendermånad ska få räknas in i kvalificeringstiden för etableringsvillkoret krävs, utöver vad som framgår av avsnitt 6.1, att den sökande under denna månad ska ha haft förvärvsarbete som huvudsyssla (6 § tredje stycket lagen om omställningsstudiestöd). Detta krav anses enligt bestämmelser på förordningsnivå inte vara uppfyllt om den studerande har tagit emot studiemedel eller studiestartsstöd under månaden eller omställningsstudiestöd under mer än halva månaden (9 § förordningen om omställningsstudiestöd). Det spelar således ingen roll om den som ansöker om omställningsstudiestöd lever upp till etableringsvillkoret i övrigt under en månad om han eller hon samtidigt har haft t.ex. studiemedel under

någon del av månaden. Månaden kan i så fall ändå inte räknas med i kvalificeringstiden för etableringsvillkoret.

Att CSN måste utreda om en sökande har haft förvärvsarbete som huvudsyssla innebär att prövningen av etableringsvillkoret kompliceras ytterligare med negativa effekter på CSN:s handläggningstid som följd. Detta beror på att CSN i sin handläggning behöver kontrollera om den som ansöker om omställningsstudiestöd har tagit emot t.ex. studiemedel under någon av de månader som skulle kunna ingå i kvalificeringstiden för etableringsvillkoret. Det kan röra sig om att kontrollera omfattande tidsintervaller, så mycket som samtliga månader inom ramtiden om 14 år. Kompletteringsprocessen och utredningen av intyg går inte heller att helt automatisera.

Bestämmelsen om huvudsyssla är inte träffsäker

Omställningsstudiestödet infördes mot bakgrund av behovet att möjliggöra för fler vuxna yrkesverksamma att förbättra sin kompetens och stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Det är därför utformat för att inte överlappa med andra studiestödsformer. I detta ligger att oönskade effekter på det reguljära studiestödsområdet bör undvikas. Bestämmelsen om huvudsyssla syftar till att förhindra att en person som studerar uppfyller arbetsvillkoret för omställningsstudiestödet vid sidan av studierna och på så vis uppfyller arbetsvillkoret för omställningsstudiestödet tidigare än avsett (prop. 2021/22:176 s.167, 183 och 195). Den innebörd som bestämmelsen om huvudsyssla har fått genom reglerna på förordningsnivå innebär dock att den inte träffar alla dem som den avsåg att träffa då sökande som har studerat men avstått från studiestöd inte träffas. Två personer som har studerat i lika stor omfattning vid sidan av sitt förvärvsarbete och som båda uppfyller etableringsvillkorets krav på tillräckliga inkomster av förvärvsarbete kan alltså komma att bedömas olika när det kommer till möjligheterna att få omställningsstudiestöd bara för att den ena studerat med ett studiestöd och den andra utan. Bestämmelsen har alltså fått oönskade konsekvenser och den kan också upplevas som orättvis.

Bestämmelsen om huvudsyssla ska tas bort

Att bedöma en persons huvudsyssla utifrån om han eller hon har mottagit studiestöd är alltså inte ett träffsäkert verktyg. Det är också administrativt krävande. Ett alternativ för att komma till rätta med problemet är att göra en justering av förordningsbestämmelserna så att det avgörande inte längre blir om en sökande har mottagit studiestöd. I stället skulle det kunna säkerställas på något annat sätt att en person har haft förvärvsarbete och inte studier som huvudsyssla. Ett alternativ, som *Arbetsgivarverket* för fram, är att terminer då den sökande till övervägande del studerar inte ska räknas med i kvalificeringstiden för etableringsvillkoret. En sådan prövning skulle dock kräva att CSN har kännedom om alla studier som en sökande har ägnat sig åt vid sidan av sitt arbete. Detta skulle medföra en omfattande administration och komplicera prövningen av omställningsstödet ytterligare. Ett bättre alternativ är enligt regeringens bedömning att i stället helt ta bort lagkravet på att förvärvsarbete ska ha varit den sökandes huvudsyssla. Detta skulle göra att handläggningen av omställnings-

studiestödet skulle kunna gå fortare. Det skulle också göra det enklare för den enskilde att förstå om han eller hon har rätt till stödet vilket kan leda till högre kvalitet i ansökningarna som kommer in till CSN, och därmed till kortare handläggningstider.

Att ta bort kravet på att förvärvsarbete ska ha varit den studerandes huvudsyssla skulle kunna innebära en risk för att fler unga som arbetar samtidigt som de studerar kan kvalificera sig för omställningsstudiestöd alltför tidigt. Detta är något som *Svenskt Näringsliv*, *PTK*, *LO* och *Akademikerförbundet SSR* för fram. Även *Arbetsgivarverket* anser att förändringen kan leda till att målgruppen för omställningsstudiestödet vidgas. Regeringen bedömer emellertid att det finns andra bestämmelser som minskar riskerna för detta. Bland annat ska inkomster i form av studiemedel, studiestartsstöd och omställningsstudiestöd inte räknas med vid bedömningen av den studerande uppfyller etableringsvillkorets krav på arbetsinkomst (8 § förordningen om omställningsstudiestöd och 67 kap. 6 § första stycket inkomstskattelagen). En person måste alltså ha haft tillräckliga inkomster vid sidan av dessa stöd för att kunna uppfylla etableringsvillkoret under studietiden. Detta kan vara svårt för en person som arbetar vid sidan av sina studier. Dessutom måste den sökande ha arbetat i minst 8 år, tidigast beräknat från det år sökanden fyllde 19 år, för att kunna uppfylla etableringsvillkoret (6 § första stycket 1a lagen om omställningsstudiestöd). Det innebär i praktiken att det finns en nedre åldersgräns på 27 år för att överhuvudtaget kunna få omställningsstudiestöd. Regeringen anser därför att det finns skäl att tro gruppen yngre som uppfyller villkoren inte kommer att öka nämnvärt om bestämmelsen om huvudsyssla tas bort. Regeringen föreslår mot denna bakgrund att kravet på att förvärvsarbete ska ha varit den studerandes huvudsyssla vid bedömningen av etableringsvillkoret ska tas bort.

6.3 Utbildningens längd ska inte ha någon betydelse för när lagen ska börja tillämpas

Regeringens förslag: Bestämmelserna om när lagen om omställningsstudiestöd ska tillämpas första gången ska ändras så att hänsyn enbart ska tas till de studier som studeranden ansöker om omställningsstudiestöd för och inte till eventuella studier som ryms inom samma utbildning och som sökanden har bedrivit tidigare. Lagen ska således tillämpas första gången i fråga om studier som bedrivs efter den 31 december 2022. Det innebär att lagen blir tillämplig även på utbildningar som är kortare än 80 veckor och som har påbörjats före den 1 januari 2023.

Rapportens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. Detta gäller bl.a. *Almega utbildningsföretagen*, *Centrala studiestödsnämnden (CSN)*, *Myndigheten för yrkeshögskolan*, *Sveriges Kommuner och Regioner*, *Sveriges förenade studentkårer*, *Omställningsfonden*, *Universitets- och högskolerådet* och *Umeå universitet*.

Flera remissinstanser, bl.a. *Akademikerförbundet SSR* och *Offentliganställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare (OFR/S,P,O)*, anser att det är viktigt att omställningsstudiestödet inte gynnar den som valt att byta yrke framför den som vill vidareutbilda sig inom samma arbetsområde och tillstyrker därför förslaget.

Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) har inget att erinra mot förslaget men framför att det generellt sett kan vara olyckligt att i efterhand ändra en ikraftträdande- eller övergångsbestämmelse.

Skälen för regeringens förslag

Bestämmelserna om när lagen om omställningsstudiestöd ska tillämpas första gången begränsar möjligheterna till vidareutbildning

CSN:s rapport visar att bestämmelserna om när lagen om omställningsstudiestöd ska tillämpas första gången begränsar möjligheterna till vidareutbildning på ett icke önskvärt sätt. Detta beror på att lagen inte ska tillämpas på studier på utbildningar som är kortare än 80 veckor och som har påbörjats före den 1 januari 2023. Något omställningsstudiestöd får alltså inte lämnas för sådana studier. Lagen är dock tillämplig på studier på utbildningar som är 80 veckor eller längre även om de har påbörjats före nämnda datum (punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen om omställningsstudiestöd).

För att kunna avgöra om lagen om omställningsstudiestöd är tillämplig på en utbildning behöver CSN därför göra en bedömning dels av längden på den aktuella utbildningen, dels av vilka studier som hör till utbildningen. Denna bedömning sker normalt utifrån utbildningen som sådan, t.ex. utifrån vad som kan ingå i en examen. Det kan också styras av vad som ingår t.ex. i en studieplan som fastställts för den studerande. Denna ordning har fått negativa konsekvenser för den som vill använda omställningsstudiestödet för att vidareutbilda sig inom sitt arbetsområde. Eftersom en vidareutbildning bygger på tidigare studier anses den normalt vara en del av den tidigare utbildningen som ofta har påbörjats före brytdatumet. Lagen om omställningsstudiestöd blir då inte tillämplig och något stöd kan inte beviljas. Det spelar i sammanhanget ingen roll hur länge sedan det var den studerande läste den första delen av utbildningen, eller om han eller hon vid det tillfället hade för avsikt att senare läsa vidare. Mot bakgrund av att omställningsstudiestödet inte bara ska kunna lämnas till den som behöver ställa om till ett nytt arbetsområde utan även till den som behöver vidareutbilda sig inom det arbetsområde som han eller hon redan arbetar inom anser regeringen att det inte är en rimlig ordning att möjligheterna till vidareutbildning begränsas på detta sätt. Denna hållning delas av flera remissinstanser, bl.a. *Akademikerförbundet SSR*, *Offentliganställdas Förhandlingsråd*, *Svenskt Näringsliv*, *Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)*. Det kan enligt regeringen inte heller anses samhällsekonomiskt effektivt att omställningsstudiestödet inte kan utnyttjas till att underlätta för individer att kunna avsluta tidigare studier och t.ex. ta en examen.

Prövningen av utbildningens längd bidrar till långa handläggningstider

Det finns ytterligare problem med bestämmelserna om när lagen om omställningsstudiestöd ska tillämpas första gången. Bestämmelserna leder i praktiken till att CSN måste utreda vad den studerande har för tidigare utbildning, om den är en del av den utbildning som den studerande ansökt om omställningsstudiestöd för och när den tidigare utbildningen i så fall påbörjades. Det är en mycket vanligt förekommande och tidskrävande utredning som kräver manuell handläggning och som inte är möjlig att automatisera.

Ansökningar måste också ofta avslås på grund av bestämmelserna om när lagen ska tillämpas första gången. Nästan tre av tio ansökningar om omställningsstudiestöd under de inledande åtta månaderna som det gick att söka stödet avlogs på denna grund. I åldersgruppen över 40 år som ansökt om omställningsstudiestöd var det den vanligaste avslagsgrunden. Närmare hälften fick avslag p.g.a. att utbildningen var kortare än 80 veckor och hade påbörjats före den 1 januari 2023.

Utredningarna är därtill svåra för CSN att göra likvärdiga. Det beror på att de till stor del är beroende av vilken information den som ansöker om omställningsstudiestöd lämnar till CSN. Information om tidigare utbildning och vilket mål den sökande uppger sig ha med studierna kan alltså spela stor roll för bedömningen av utbildningens längd och när den anses ha påbörjats. Likaså kan information som den studerande oavsiktligt lämnar om att han eller hon kommer att ha möjlighet att tillgodoräkna sig tidigare studier få konsekvenser som är svåra för den studerande att förutse. Detta kan t.ex. innebära att utbildningen kan anses ha påbörjats för tidigt för att omställningsstudiestöd ska kunna beviljas. I princip samma förhållanden riskerar alltså att bedömas olika beroende på hur den sökande presenterat informationen i sin ansökan. Regeringen anser därför att det finns goda skäl att ändra bestämmelserna om när lagen om omställningsstudiestöd ska tillämpas första gången.

Det ska vara möjligt att få omställningsstudiestödet för kortare utbildningar som påbörjats före den 1 januari 2023

Att långt i efterhand ändra bestämmelser om när en lag ska tillämpas första gången kan i många fall vara onödigt eftersom sådana bestämmelser över tid ändå får begränsad betydelse. Detta är något som ÖKS framhåller. Regeringen instämmer generellt med ÖKS uppfattning. De aktuella bestämmelserna kommer dock kunna tillämpas så länge det fortfarande finns studerande som har studieresultat från tiden före den 1 januari 2023 vilket det kan förväntas finnas under många år framöver. Mot denna bakgrund anser regeringen att det finns skäl att i detta fall ändra bestämmelserna i efterhand. Regeringen föreslår därför att bestämmelserna om när lagen om omställningsstudiestöd ska tillämpas första gången ska ändras så att hänsyn enbart ska tas till de studier som studeranden ansöker om omställningsstudiestöd för och inte till eventuella studier som ryms inom samma utbildning och som sökanden har bedrivit tidigare. Regeringen föreslår alltså att lagen ska tillämpas första gången i fråga om studier som bedrivs efter den 31 december 2022.

6.4 Den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas tidigare

Regeringens förslag: Den studerandes årliga inkomst som ligger till grund för beräkningen av omställningsstudiestödets storlek ska kunna bestämmas med utgångspunkt i den sökandes inkomstförhållanden vid en tidigare tidpunkt än i dag. Tidpunkten ska ändras från tidigast tre till tidigast fem månader före studiestarten, förutsatt att ansökan inkommit till Centrala studiestödsnämnden då.

Tidsgränsen för när ett studieuppehåll ska leda till att nämnden ska begära att Försäkringskassan ska bestämma en ny årlig inkomst ska förlängas från fyra till fem månader.

I lagen om omställningsstudiestöd ska det tas in en upplysningsbestämmelse om att regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan meddela ytterligare föreskrifter om årlig inkomst i förhållande till studiestarten.

Rapportens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. Detta gäller bl.a. *Centrala studiestödsnämnden (CSN)*, *Förvaltningsrätten i Jönköping*, *Kammarkollegiet*, *Kollektivavtalsstiftelsen CIKO*, *Medlingsinstitutet*, *Småföretagarnas riksförbund*, *Umeå universitet* och *Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS)*. *Svenskt näringsliv*, *Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillstyrker gemensamt förslagen.

Försäkringskassan anser att en förändring av tidpunkten för när den studerandes årliga inkomst ska beräknas till tidigast fem månader innan studiestarten medför att risken ökar för att studerande som inte har rätt till en årlig inkomst ändå kan få omställningsstudiestöd. Myndigheten anför att kopplingen till en inkomstbortfallsprincip blir svagare givet att en individs sjukpenninggrundande inkomst kan skyddas i tre månader vid ett förvärvsavbrott. Myndigheten anser vidare att det finns skäl att utreda ett alternativt sätt att beräkna omställningsstudiestödet på än genom att låta *Försäkringskassan* fastställa den årliga inkomsten.

Stockholms universitet framhåller att tidpunkten för ansökningstillfällena är problematiska i förhållande till antagningstiderna vid högskolan. Universitetet anser att tidpunkterna för ansökan av omställningsstudiestöd bör tidigare läggas om inte CSN klarar att hantera ansökningarna tillräckligt snabbt, vilket universitetet betvivlar även om de föreslagna förändringarna genomförs.

Skälen för regeringens förslag

Dagens regelverk gör det svårt för studerande att få beslut om omställningsstudiestöd i god tid innan studiestarten

Omställningsstudiestöd lämnas efter en inkomstbortfallsprincip. Det innebär att stödet ska kompensera för den inkomst av förvärsarbete som den studerande avstår från under studietiden. Det kräver i sin tur en beräkning av storleken på den studerandes inkomst vilken inom omställningsstudie-

stödet beräknas som en årsinkomst. Utformningen av reglerna för denna beräkning, och i synnerhet bestämmelserna om vilken tidpunkt som tidigast får användas för beräkning av den studerandes inkomstförhållanden, har visat sig leda till att den som ansökt om omställningsstudiestöd sällan kan få ett beslut om stöd i rimlig tid innan studiestarten. Det medför en oviss ekonomisk situation för den som vill studera med omställningsstudiestöd vilket kan leda till att planerade studier skjuts upp eller ställs in.

Den årliga inkomst som används för att beräkna storleken på omställningsstudiestödet fastställs av Försäkringskassan på begäran av CSN. Det sker huvudsakligen på samma sätt som gäller för fastställande av sjukpenninggrundande inkomst (SGI) enligt socialförsäkringsbalken bortsett från att inkomsttaket i 25 kap. 5 § andra stycket samma balk inte tillämpas. Den årliga inkomsten ska bestämmas med utgångspunkt i den studerandes förhållanden den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till CSN, men tidigast tre månader före studiestarten (23 § lagen om omställningsstudiestöd). Vidare beviljas omställningsstudiestöd i två skilda ansökningsomgångar per kalenderår. En ansökan om stöd som t.ex. avser studier som påbörjas den 1 september får lämnas in till CSN tidigast den 1 april samma år (26 § förordningen om omställningsstudiestöd). Försäkringskassan kan i ett sådant fall enligt lagen som tidigast utgå från den studerandes inkomstförhållanden tre månader före studiestarten, dvs. den 1 juni, för beräkningen av den årliga inkomsten. I praktiken innebär det att Försäkringskassan inte kan bestämma den årliga inkomsten förrän detta datum. Det finns därför ett glapp i tiden mellan att potentiella studerande ansöker om omställningsstudiestöd och när Försäkringskassan som tidigast kan bestämma den årliga inkomsten. Det innebär vidare att CSN inte kan beräkna storleken på omställningsstudiestödet och fatta beslut så tidigt som annars vore möjligt. Dagens regelverk påverkar alltså förutsättningarna för en skyndsam handläggning av omställningsstudiestödet. Eftersom det är viktigt att de som har ansökt om stöd ska kunna få beslut i skälig tid innan studiestarten behövs en förändring av reglerna om vilken tidpunkt som tidigast får användas för beräkning av den studerandes inkomstförhållanden när den årliga inkomsten ska bestämmas.

Den årliga inkomsten ska kunna bestämmas tidigast fem månader före studiestarten

Att omställningsstudiestödet kompenserar för ett inkomstbortfall, och att storleken på stödet därför är relativt i förhållande till den studerandes tidigare inkomst, är en central del av stödets utformning. En rimlig utgångspunkt är därför att beräkningen av den årliga inkomsten i så hög grad som möjligt ska spegla den studerandes faktiska förhållanden när han eller hon går från förvärvsinkomst till omställningsstudiestöd. Motivet till den nuvarande bestämmelsen om att den studerandes inkomster ska bestämmas med utgångspunkt i den sökandes inkomstförhållanden tidigast tre månader före studiestarten är att den inkomst som stödets storlek beräknas utifrån behöver vara aktuell för att omställningsstudiestödet på ett korrekt sätt ska ersätta ett inkomstbortfall under studietiden (prop. 2021/22:176 s. 218). Att stödets storlek ska beräknas utifrån aktuell inkomst är enligt regeringen fortsatt viktigt men det är också viktigt att beräkningen av den

årliga inkomsten inte fortsätter att skapa oönskade problem med handläggningstiderna.

Ett alternativ skulle kunna vara att ändra tidpunkten för de två ansökningstillfällena som finns för omställningsstudiestödet. Detta är något som *Stockholms universitet* föreslår som en möjlighet för att fler ska kunna få besked om stödet innan högskoleterminerna startar. Genom att tidigare lägga den dag ansökan som tidigast får lämnas in till CSN skulle myndigheten potentiellt kunna vinna tid i sin handläggning. Det skulle dock enligt regeringen inte lösa problemet med att Försäkringskassan i praktiken behöver vänta med att bestämma den årliga inkomsten.

Ett annat alternativ skulle kunna vara att helt byta metod för att bestämma den årliga inkomsten. Det skulle kunna röra sig om en beräkning av genomsnittliga inkomster utifrån månatliga arbetsgivardeklarationer under en viss period innan studiestarten, ett förslag som *Försäkringskassan* anser att det finns skäl att utreda vidare. Myndigheten anser att nuvarande ordning innebär höga kostnader för myndigheten som ofta inte kommer den studerande till gagn eftersom stödet inte kan beviljas. Dessutom medför det undanträngningseffekter för handläggningen av myndighetens socialförsäkringsärenden. Regeringen anser dock att det finns stora fördelar med att använda systemet för SGI eftersom det finns en väl utarbetad praxis på området samt tydliga rutiner, omfattande erfarenhet och expertis på Försäkringskassan. Att låta en ny myndighet ta över och bygga ett nytt system när det redan finns ett välfungerande sådant hos en myndighet kan inte anses vara ändamålsenligt eller effektivt. Regeringen anser därför att inte heller detta alternativ är att föredra framför dagens beräkningsmodell.

Ett ytterligare och bättre alternativ är att göra det möjligt för Försäkringskassan att fastställa den årliga inkomsten tidigare. Det skulle skapa bättre förutsättningar för en mer skyndsam handläggning vilket inte minst är positivt för den enskilde. För att den årliga inkomsten ska vara aktuell vid studiestarten bör tidsramen inte utökas mer än nödvändigt samtidigt som en förlängning bör ge tydliga effektivitetsvinster i handläggningen. En utgångspunkt för en förlängd tidsram bör vara att Försäkringskassan ska kunna bestämma den årliga inkomsten direkt när en ansökan om stöd kommit in.

Givet de bestämmelser som finns om omställningsstudiestödets ansökningssomgångar kommer ansökningar om stöd ofta in fyra till fem månader innan studierna påbörjas. Därför bör en utökad tidsram till fem månader innan studiestarten säkerställa att Försäkringskassans beräkning kan inledas direkt när ansökan kommer in. En sådan justering skulle dock enligt *Försäkringskassan* medföra en ökad risk för att den som ansöker om omställningsstudiestöd saknar en faktisk inkomst vid studiestarten, och att inkomstbortfallsprincipen inom omställningsstudiestödet därmed försvagas. Det beror på att den maximala tiden som kan gå mellan studiestarten och när den studerande faktiskt hade en årlig inkomst förlängs med två månader. Regeringen kan konstatera att det visserligen föreligger en sådan risk, men att det måste vägas mot de effektivitetsvinster som förslaget skulle medföra. En inkomst som bestäms utifrån förhållanden som gäller fem månader innan studiestarten är inte lika aktuell som en inkomst som fastställs utifrån förhållanden tre månader innan studiestarten. Samtidigt var närmare 90 procent av de som fick omställningsstudiestöd under det

första kalenderhalvåret 2023 anställda. För den som är anställd kan det antas att inkomstförhållandena tre respektive fem månader innan studiestarten ofta är desamma. En förlängning av tidsramen med två månader bör därför i normalfallet fortfarande medföra att beräkningen av den årliga inkomsten blir representativ för den enskilde.

Sammantaget bör en förlängd tidsram för när den årliga inkomsten ska kunna beräknas leda till att fler studerande får besked innan studiestarten. Regeringen föreslår därför att den årliga inkomsten ska kunna bestämmas med utgångspunkt i förhållandena tidigast fem månader före studiestarten, förutsatt att ansökan kommit in till CSN då.

Tiden för hur långt ett studieuppehåll kan vara utan att någon ny årlig inkomst behöver beräknas ska också förlängas

Den årliga inkomsten fastställs som utgångspunkt vid ett tillfälle för varje studerande. Denna inkomst används därefter för att beräkna stödets storlek vid innevarande och efterföljande ansökningar om omställningsstudiestöd. CSN ska dock begära att Försäkringskassan ska bestämma en ny årlig inkomst för den som efter ett uppehåll i sina studier om minst fyra månader återkommer med en ny ansökan om omställningsstudiestöd (23 § lagen om omställningsstudiestöd och prop. 2021/22:176 s. 493). Det innebär alltså ett extra administrativt moment. Att höja gränsen för hur långt ett studieuppehåll kan vara innan en ny årlig inkomst behöver beräknas skulle därför bespara både CSN och Försäkringskassan handläggningstid. Det skulle alltså bidra till att omställningsstudiestödet effektiviseras ytterligare.

Mot den bakgrunden anser regeringen att tidsgränsen för hur långt ett studieuppehåll kan vara utan att det behöver beräknas någon ny årlig inkomst bör förlängas. Regeringen bedömer att en rimlig tidsgräns för när en ny årlig inkomst ska bestämmas är fem i stället för fyra månader. Regeringen föreslår alltså att om en studerande har haft ett studieuppehåll som har varat i fem månader eller längre ska CSN begära att Försäkringskassan ska bestämma en ny årlig inkomst.

Regeringen ska få meddela föreskrifter om årlig inkomst

Den årliga inkomsten ska enligt regeringens förslag få bestämmas med utgångspunkt i den sökandes förhållanden tidigast fem månader före studiestarten. Vad som anses vara studiestarten är därför av central betydelse i denna beräkning. Vad som anses vara studiestarten har också en central betydelse när det gäller att avgöra om en person uppfyller arbetsvillkoret. Det beror på att beräkningen av ramtiden för arbetsvillkoret i vissa fall utgår från studiestarten. När det gäller denna beräkning finns det redan bestämmelser på förordningsnivå som reglerar vad som ska anses vara studiestarten. I 4 a § förordningen om omställningsstudiestöd anges att studiestarten i dessa fall ska anses vara starten av den period med studier som den studerande ansöker om omställningsstudiestöd för. Med hänsyn till att studiestarten definieras på förordningsnivå i detta sammanhang finns det starka skäl att göra det möjligt för regeringen att meddela föreskrifter om studiestarten även i förhållande till beslut om årlig inkomst. Regeringen föreslår därför att det i lagen om omställningsstudiestöd tas in en upplysningsbestämmelse om att regeringen med stöd av den

s.k. restkompetensen kan meddela föreskrifter om årlig inkomst i förhållande till studiestarten. Regeringen kan även bestämma att en annan myndighet får meddela sådana föreskrifter.

6.5 Beräkningen av omställningsstudielånets storlek ska förenklas

Regeringens förslag: När storleken på omställningsstudielånet ska beräknas ska inte längre någon hänsyn tas till kollektivavtalat kompletterande studiestöd.

Rapportens förslag överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av de remissinstanser som har yttrat sig tillstyrker eller har inte något att invända mot förslaget. Detta gäller bl.a. *Akademikerförbundet SSR, Almega utbildningsföretagen, Centrala studiestödsnämnden (CSN), Myndigheten för yrkeshögskolan, Offentlighetsanställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare (OFR/S,P,O), Offentlighetsanställdas Förhandlingsråd (OFR), Skatteverket, Myndigheten för yrkeshögskolan, Sveriges a-kassor, Tjänstemännens centralorganisation, Trygghetsstiftelsen, Universitets- och högskolerådet och Högskolan i Gävle. Svenskt Näringsliv, Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK) och Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillstyrker gemensamt förslaget.

OFR/S,P,O anser att förslaget minskar administrationen och förenklar handläggningen. *OFR* noterar att de offentliga omställningsorganisationernas handläggningsbörda kommer att lättas utifrån förslaget, vilket är positivt och välkommet.

Svenskt Näringsliv, PTK och *LO* konstaterar att förslaget innebär att det även fortsatt inte ska gå att bli överkompenserad via det offentliga stödet, dvs. med omställningsstudiebidrag och omställningsstudielån.

Stockholms universitet välkomnar förändringarna men anser att regelverket kan förenklas ytterligare genom att tillåta alla studerande att låna upp till det maximala beloppet.

Skälen för regeringens förslag

Nuvarande beräkningsmodell för omställningsstudielånet är omständlig och svår att automatisera

Omställningsstudiestödet består av en bidragsdel och en lånedel. Stödets lånedel är ett komplement till bidraget och lämnas endast under den tid som omställningsstudiebidraget lämnas. Omställningsstudielån ska som mest kunna lämnas för att täcka upp skillnaden mellan de bidrag som lämnas under studietiden, efter skatt, och den studerandes tidigare nettoinkomster. För att beräkna omställningsstudielånets storlek används en schablon som innebär att lånets storlek bestäms med utgångspunkt i ett belopp som motsvarar 63 procent av skillnaden mellan storleken på omställningsstudiebidraget sammanräknat med eventuellt kollektivavtalat kompletterande studiestöd före skatt och storleken på den årliga inkomsten (4 och 26 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Kollektivavtalat kompletterande studiestöd kan bara lämnas till arbetstagare som tillhör någon av de omställningsorganisationer som registrerats enligt lagen (2022:850) om grundläggande omställnings- och kompetensstöd. Stödet lämnas inte till studerande som tillhör den offentliga omställningsorganisationen vid Kammarkollegiet eller till studerande som helt saknar en omställningsorganisation. Kompletterande studiestöd lämnas inte heller till studerande som har årliga inkomster om högst 4,5 inkomstbasbelopp. För studerande som inte tillhör en registrerad omställningsorganisation och för studerande som har årliga inkomster om högst 4,5 inkomstbasbelopp kan CSN därför fatta beslut om omställningsstudielån direkt.

För övriga studerande innebär nuvarande bestämmelser att CSN behöver information från den studerandes omställningsorganisation innan omställningsstudielånets storlek kan beräknas. CSN måste ha kännedom om och med vilket belopp som omställningsorganisationen kommer att lämna kompletterande studiestöd. Omställningsorganisationen måste samtidigt ha kännedom om och med vilket belopp CSN har beviljat omställningsstudiebidrag innan den kan beräkna rätten till kompletterande studiestöd. När en studerande som tillhör en registrerad omställningsorganisation ansöker om både omställningsstudiebidrag och omställningsstudielån frågar CSN därför först omställningsorganisationen om den kommer att bevilja kompletterande studiestöd. Om så är fallet beslutar CSN först om storleken på omställningsstudiebidraget och skickar därefter en under rättelse till omställningsorganisationen om beslutet. Omställningsorganisationen beslutar i sin tur om kompletterande studiestöd och skickar tillbaka uppgifter om beviljat belopp till CSN. Först därefter kan CSN beräkna och besluta om omställningsstudielånets storlek.

Omställningsstudiebidraget och omställningsstudielånet är också indexerade och beräknas utifrån inkomstbasbeloppets respektive prisbasbeloppets utveckling. När regeringen fastställt dessa belopp för kommande år innebär det att CSN behöver räkna om beslut som fattats under det innevarande året men som också avser studier under det kommande året. I de fall den studerande har omställningsstudielån, tillhör en omställningsorganisation och har en årlig inkomst som överstiger 4,5 inkomstbasbelopp måste CSN återigen fråga omställningsorganisationen om storleken på det kompletterande studiestödet som kommer att lämnas under det kommande året. Denna omräkning är också svår att göra med hjälp av tekniska lösningar.

Nuvarande ordning att fastställa omställningsstudielånets storlek är alltså omständlig och svår att automatisera. Det skapar i sin tur längre handläggningstider för de individer som berörs. Det innebär också att studerande som tillhör en registrerad omställningsorganisation och har årliga inkomster som överstiger 4,5 inkomstbasbelopp behöver vänta längre på sina beslut än andra studerande. Besked om studieekonomi är viktigt för den enskilde och det är inte önskvärt att vissa studerande ska behöva vänta längre på sina beslut på grund av hur omställningsstudielånet beräknas. Det finns därför starka skäl till att förändra beräkningssättet för omställningsstudielånets storlek.

Omställningsstudielånets storlek ska beräknas utan att hänsyn tas till eventuellt kompletterande studiestöd

Eftersom nuvarande ordning, där hänsyn behöver tas till eventuellt kollektivavtalat kompletterande studiestöd, skapar längre handläggningstider behöver andra beräkningsmodeller övervägas. Ett alternativ skulle kunna vara att låta alla studerande med omställningsstudiebidrag få möjlighet att låna det maximala lånebeloppet. En sådan lösning skulle dock ge oönskade effekter. De flesta studerande skulle med en sådan lösning få en bättre ekonomi under studietiden, jämfört med när de arbetade. Skillnaden i lånemöjligheter skulle vara särskilt stor för studerande med lägre arbetsinkomster. Omställningsstudielån ska dock betalas tillbaka och återbetalningen skulle därmed kunna bli särskilt betungande för studerande med lägre inkomster, i synnerhet om de redan har studielån från tidigare studier med studiemedel. Regeringen delar därför inte *Stockholms universitets* synpunkt om att det är lämpligt att tillåta alla studerande att låna upp till det maximala beloppet.

Ett bättre alternativ är att beräkna omställningsstudielånets storlek utifrån nuvarande beräkningsmodell men utan att hänsyn tas till eventuellt kollektivavtalat kompletterande studiestöd. Lånebeloppets storlek skulle i så fall beräknas till 63 procent av skillnaden mellan den studerandes årliga inkomst och det omställningsstudiebidrag som lämnas av CSN. För studerande utan kompletterande studiestöd beräknas stödet redan på detta sätt och de skulle därmed inte påverkas.

Omställningsstudiestödet ska lämnas för att täcka inkomstbortfall under studier. Avsikten är inte att den som slutar arbeta för att studera ska få bättre ekonomi under studietiden. Den som studerar som ett led i en omställning ska alltså inte överkompenseras. Summan av stödmottagarens omställningsstudielån och samlade bidrag efter skatt bör därför inte kunna överstiga tidigare nettoinkomster från arbete. I propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden uttalade regeringen att omställningsstudielån därför som mest bör kunna lämnas för att täcka upp skillnaden mellan de bidrag som lämnas under studietiden, efter skatt, och den studerandes tidigare nettoinkomster (prop. 2021/22:176 s. 229).

CSN:s beräkningar i rapporten visar att förslaget att bortse från kollektivavtalat kompletterande studiestöd innebär att studerande som kan få sådant studiestöd kommer att kunna få låna mer än tidigare. De ekonomiska förutsättningarna att studera skulle därför förstärkas något för denna grupp. CSN har i ett kompletterande underlag tagit fram uppdaterade beräkningar som tar hänsyn till prisbasbeloppet för 2024 och även det jobbskatteavdrag som infördes 2024. Beräkningarna visar att det endast är studerande som har haft månadslöner i inkomstintervallet 45 000–47 000 kronor som skulle kunna överkompenseras. Överkompensationen skulle för dessa studerande kunna uppgå till som mest några hundra kronor i månaden. Regeringen anser att huvudprincipen fortsatt bör vara att den som studerar som ett led i en omställning inte ska överkompenseras. Den nackdel med att ett fåtal individer skulle kunna få en överkompensation på som mest några hundra kronor mer i månaden måste dock vägas mot den fördel som ett förenklat beräkningssätt skulle få. Det är också viktigt att påpeka att summan av omställningsstudiebidraget och omställnings-

studielånet aldrig kan överstiga den studerandes arbetsinkomster. En studerande kan alltså med det statliga omställningsstudiestödet aldrig få mer i statligt stöd än den tidigare arbetsinkomsten, utan eventuell överkompensation skulle komma från det kollektivavtalade kompletterande studiestödet.

Att beräkna omställningsstudielånets storlek utifrån nuvarande beräkningsmodell men utan att hänsyn tas till eventuellt kollektivavtalat kompletterande studiestöd har flera fördelar. CSN skulle inte behöva kontakta omställningsorganisationerna innan beslut om omställningsstudielån kan fattas. Det blir också enklare för CSN att ta fram systemlösningar för en i det närmaste helt automatiserad omräkning av beslut om omställningsstudiestöd som avser studier under ett kommande år. Den tid de studerande får vänta på sina beslut kan därmed kortas. Fördelarna med att inte ta hänsyn till kompletterande studiestöd måste därför sammantaget bedömas kraftigt överväga nackdelarna med eventuell överkompensation för ett fåtal individer. Regeringen föreslår därför att när storleken på omställningsstudielånet ska beräknas ska inte längre någon hänsyn tas till kollektivavtalat kompletterande studiestöd.

7 Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke

Regeringens förslag: Det ska förtydligas att vid prövningen av om omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning ska det bedömas om utbildningen tillsammans med den studerandes tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden. Det ska också förtydligas att arbetsmarknadens behov av den studerandes samlade kompetens ska beaktas.

Om en utbildning avser att ge kompetenser inom ett eller flera arbetsområden där den studerande inte redan arbetar eller har arbetat ska, vid bedömningen av arbetsmarknadens behov, hänsyn tas endast till behoven inom det eller de nya arbetsområdena. Om utbildningen avser att ge kompetenser inom flera nya arbetsområden ska det vara tillräckligt att arbetsmarknaden inom något av dessa arbetsområden har behov av den studerandes samlade kompetens.

Bestämmelsen om vad Centrala studiestödsnämnden ska ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig om ska ändras så att omställningsorganisationerna ges tillfälle att yttra sig över fler omständigheter. Dessutom ska följdändringar göras i bestämmelsen.

Promemorians förslag (U2024/00081) överensstämmer i huvudsak med regeringens förslag. I promemorian föreslås att det vid bedömningen av om en viss utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden bara är arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas. I promemorian föreslås

inte några andra förtydliganden. I promemorian föreslås inte heller att Centrala studiestödsnämnden (CSN) ska ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig angående fler omständigheter.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Det gäller bl.a. *Arbetsförmedlingen*, *Kollektivavtalsstiftelsen CIKO*, *Omställningsfonden*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Sveriges kommuner och Regioner*, *Sveriges Lärare*, *TRR Trygghetsrådet*, *Trygghetsstiftelsen*, *Universitetskanslersämbetet*, *Uppsala universitet*, *Vuxenutbildning i Samverkan* och *Överklagandenämnden för studiestöd*.

Akademikerförbundet SSR välkomnar att det förtydligas att det inte är vilket yrke den sökande har som ska avgöra om han eller hon ska beviljas omställningsstudiestöd, utan vilken kompetens den sökande vill stärka sin framtida ställning på arbetsmarknaden med hjälp av. Liknande synpunkter framförs av *Akavia* som ställer sig positivt till förslaget. *Myndigheten för yrkeshögskolan* anser att omställningsstudiestödet kan bidra till rörlighet på arbetsmarknaden om det enbart är arbetsmarknadens behov inom det område som utbildningen leder till som ska beaktas.

Några av de remissinstanser som är positiva till förslagen lämnar också förslag till ändringar i lagtexten. *Centrala studiestödsnämnden (CSN)* föreslår att författningsförslagen formuleras med annan ordföljd för att tydligare betona att utgångspunkten för bedömningen är hur arbetsmarknaden ser ut för det arbetsområde som den aktuella utbildningen syftar till. *Svenskt Näringsliv*, *Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* anser att det inte är arbetsmarknadens behov av utbildningen som sådan som ska beaktas samt att den föreslagna formuleringen bidrar till otydlighet i förhållande till utbildningar som ger generella kompetenser och för vilka det inte finns en tydlig koppling till ett specifikt arbetsområde. De ser vidare en risk för att tillämpningen kan påverkas när en sökande med en utbildning vill komplettera eller fördjupa sin kompetens inom det arbetsområde han eller hon redan arbetar, där det ska sakna betydelse om det råder hård konkurrens eller överetablering inom det nuvarande arbetsområdet. De anser därför att det i lagtexten i stället ska anges att omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov, utan att hänsyn tas till arbetsmarknadsläget för det arbetsområde där den sökande redan arbetar eller har arbetat. Även *Tjänstemännens centralorganisation* förordar en sådan utformning av lagtexten.

Ett fåtal remissinstanser, bl.a. *Företagarna*, *Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU)* och *Konjunkturinstitutet*, avstyrker förslaget. *Företagarna* anser att det finns en överhängande risk att det snarare är arbetstagare som redan är väl etablerade på arbetsmarknaden som kommer att nyttja stödet, medan arbetstagare med svagare arbetsmarknadsetablering inte kommer att gynnas av stödet. Att som individ gå från ett bristyrke till ett annat minskar inte arbetslösheten och gynnar inte kompetensförsörjningen i stort. *Konjunkturinstitutet* och *IFAU* framför liknande synpunkter. *IFAU* framför också att det strider mot syftet med stödet att ge omställningsstudiestöd till dem som befinner sig inom ett bristyrke och det förefaller enligt *IFAU* inte heller vara ett effektivt utnyttjande av samhällets resurser.

Som framgår av avsnitt 3 har bl.a. CSN, Svenskt Näringsliv, PTK och LO beretts tillfälle att yttra sig över ett utkast till lagrådsremiss. Utkastets förslag överensstämmer med förslagen i rutan med två skillnader. Utkastet innehåller inte något förslag om att det ska anges i lagen att om utbildningen avser att ge kompetenser inom flera nya arbetsområden ska det vara tillräckligt att arbetsmarknaden inom något av dessa arbetsområden har behov av den studerandes samlade kompetens. Det finns inte heller något förslag om att CSN ska ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig över fler omständigheter än i dag.

CSN efterfrågar i sitt yttrande ett förtydligande för det fall en utbildning avser att ge kompetenser inom flera nya arbetsområden, och om det då ska vara tillräckligt att arbetsmarknaden inom något av dessa arbetsområden har behov av den studerandes samlade kompetens eller om alla måste vara sådana där det inte råder överskott på arbetskraft. CSN anser också att det kan övervägas om omställningsorganisationerna även ska ges tillfälle att yttra sig över om det finns särskilda skäl att lämna omställningsstudiestöd även utan beaktande av arbetsmarknadens behov. Om de inte ges tillfälle att yttra sig över detta blir prövningen sämre och mera komplex för CSN. Det innebär också merarbete för de studerande. Även *Svenskt Näringsliv, PTK och LO* anser att omställningsorganisationerna ska få yttra sig över om det finns särskilda skäl att lämna omställningsstudiestöd även utan beaktande av arbetsmarknadens behov. Svenskt Näringsliv, PTK och LO anser också att det är centralt att omställningsorganisationerna även yttrar sig över om en utbildning enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare eller om den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla utbildningen för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter.

Skälen för regeringens förslag

Omställningsstudiestödet bör bidra till ökad rörlighet på arbetsmarknaden

Omställningsstudiestöd får enligt nuvarande bestämmelser lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov (15 § första stycket första meningen lagen om omställningsstudiestöd). Det har visat sig att det kan vara svårt för personer som arbetar inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft att få omställningsstudiestöd för att utbilda sig inom nya arbetsområden. Enligt gällande praxis ska nämligen efterfrågan på arbetsmarknaden inom det arbetsområde som en person redan arbetar eller har arbetat inom beaktas när han eller hon ansöker om omställningsstudiestöd för att utbilda sig inom ett nytt arbetsområde. I praktiken innebär det att omställningsstudiestöd i många fall bara kan beviljas om det arbetsområde som utbildningen gäller har större behov av arbetskraft eller kompetenser än det arbetsområde som en studerande redan är verksam inom. Denna prövning riskerar att skapa inläsnings-effekter för stora grupper av arbetstagare som är etablerade inom arbetsområden där det råder brist på arbetskraft. Det kan t.ex. handla om hälso- och sjukvårdspersonal och lärare som får svårt att ställa om till ett nytt yrke, även om det finns behov av arbetskraft inom det nya arbetsområdet.

Att vissa grupper har svårt att ställa om till ett nytt yrke har en hämmande effekt på rörligheten på den bredare arbetsmarknaden. Framtidens arbetsmarknad kommer dessutom att vara än mer föränderlig och ställa nya krav på tillgång till livslångt lärande och möjligheter till omställning under hela arbetslivet för att människor ska kunna möta arbetsmarknadens behov. Dessutom står Sverige inför strukturella och demografiska förändringar som ökar behovet av arbetstagare med rätt kompetens i rätt yrke. Det är därför viktigt att det finns offentliga system på plats som kan underlätta snabba spårbyten till nya arbetsområden i takt med att nya kompetensbehov uppstår. Omställningsstudiestödet fyller här en viktig funktion eftersom det ska bidra till att stärka den enskildes position på arbetsmarknaden och därmed till samhällets och näringslivets kompetensförsörjning. Stödet bör enligt regeringen vara ett flexibelt stöd som bidrar till rörligheten på arbetsmarknaden genom att underlätta studier i omställnings- eller kompetensutvecklings syfte oavsett vilket arbetsområde en studerande är verksam inom. Att nuvarande bestämmelser i stället kan hämma rörligheten på arbetsmarknaden riskerar däremot ytterst att motverka Sveriges kompetensförsörjning och det kan också få stora konsekvenser för den enskilde som inte kan byta yrkesbana.

Det kan inte heller betraktas som önskvärt att stora grupper på arbetsmarknaden hamnar i ett läge där de på grund av sitt nuvarande yrke får svårare att studera en viss utbildning med omställningsstudiestöd än vad andra grupper på arbetsmarknaden får, trots att de vill studera för att ställa om till samma arbetsområde. Det finns mot denna bakgrund starka skäl för att förbättra möjligheterna för personer verksamma inom bristyrken att få omställningsstudiestöd.

Personer inom bristyrken ska ges ökade möjligheter att stärka sin ställning inom andra arbetsområden

Att behålla nuvarande ordning skulle kunna motiveras av att samhällets och näringslivets kompetensförsörjning försvagas av att en studerande som redan är verksam inom ett bristyrke ställer om till ett arbetsområde där det visserligen råder brist men där bristen inte är lika stor. Det samhällsekonomiska intresset av att bevilja omställningsstudiestöd till studerande som redan har en stark ställning på arbetsmarknaden skulle i så fall också vara begränsat. Regeringen anser dock att så inte är fallet och att det i stället måste anses vara viktigare att omställningsstudiestödet bidrar till en dynamisk arbetsmarknad genom att underlätta för arbetstagare inom alla områden att ställa om till nya arbetsområden med behov av kompetenser och arbetskraft. En rörlig arbetsmarknad bidrar till ett mer hållbart arbetsliv och en högre omsättning av kompetenser, färdigheter och erfarenheter, som alla är viktiga pusselbitar för att klara av Sveriges framtida behov av kompetensförsörjning. Regeringen delar därmed inte *Företagarnas*, *IFAU:s* och *Konjunkturinstitutets* synpunkter om att byte från ett bristyrke till ett annat inte skulle gynna kompetensförsörjningen i stort. Som *Företagarna* anger är det dock inte säkert att det minskar arbetslösheten men det är heller inte regeringens syfte med förslaget. Att även personer som redan är väletablerade på arbetsmarknaden inom bristyrken ska ha samma tillgång till omställningsstudiestöd som de personer som har svagare position kan i stället motiveras utifrån att det ger en ökad rörlighet

på arbetsmarknaden vilket i sin tur kan bidra till att klara det framtida behovet av kompetensförsörjning. Omställningsstudiestödet kan på så vis bidra till att minska risken för arbetslöshet.

Fördelarna med förbättrade möjligheter till omställning även för personer som är verksamma inom bristyrken måste därför sammantaget bedömas överväga eventuella nackdelar med att ge omställningsstudiestöd till dem som redan har en stark ställning på arbetsmarknaden. Omställningsstudiestödet ska förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier och därigenom stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. Stödets konstruktion innebär vidare att det ska lämnas till studerande som är väletablerade och har en aktuell anknytning till arbetsmarknaden. Regeringen delar därför inte IFAU:s synpunkt om att det skulle strida mot omställningsstudiestödets syfte att ge det till personer inom bristyrken. Till skillnad från IFAU anser regeringen att även dessa personer kan ha ett behov av ytterligare utbildning för att stärka sin framtida ställning på arbetsmarknaden. Med anledning av ovanstående anser regeringen att det är rimligt att reglerna för bedömningen av vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för ändras så att personer inom bristyrken ges ökade möjligheter att stärka sin ställning inom andra arbetsområden.

Vid utbildning inom nya arbetsområden ska hänsyn tas till arbetsmarknadens behov endast inom de nya områdena

För att göra det enklare för personer inom bristyrken att få omställningsstudiestöd när de vill utbilda sig inom ett nytt område bör det inte längre göras någon jämförelse mellan hur stora behov av arbetskraft och kompetenser som finns inom å ena sidan det arbetsområde där den studerande redan arbetar eller har arbetat och å andra sidan inom det nya arbetsområdet. Det bör alltså bara vara arbetsmarknadens behov inom det eller de nya arbetsområdena som ska beaktas. Hur arbetsmarknadens behov ser ut inom det eller de områden där den studerande redan arbetar eller har arbetat bör inte längre påverka möjligheterna att få omställningsstudiestöd.

Det finns utbildningar som inte ger specifika kompetenser inom ett visst arbetsområde utan i stället ger mer generella kompetenser som stärker individens framtida ställning inom många olika områden. Förslaget i promemorian innebär dock att arbetsmarknadens behov ska beaktas inom det arbetsområde som utbildningen gäller och det tar därmed inte hänsyn till att det kan finns utbildningar som inte är inriktade mot något särskilt arbetsområde. Det kan alltså bidra till otydlighet i förhållande till utbildningar som ger generella kompetenser, vilket lyfts fram av *Svenskt Näringsliv*, *PTK* och *LO*. Det bör därför göras ett tillägg i lagtexten som tydliggör att utbildningen kan avse att ge kompetenser inom ett eller flera arbetsområden. I förhållande till förslaget i promemorian bör det också, som *CSN* påpekar, framgå tydligare av lagtexten att utgångspunkten för bedömningen är hur arbetsmarknaden ser ut för det arbetsområde som den aktuella utbildningen syftar till. Dessutom bör det förtydligas, i förhållande till det utkast till lagrådsremiss som bl.a. *CSN* tagit del av, att det ska vara tillräckligt att något av de nya arbetsområden som den studerandes utbildning kan ge kompetenser inom har behov av den studerandes samlade kompetens. Regeringen föreslår därför att den befintliga bestämmelsen om att omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan

antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov, ska kompletteras med en ny bestämmelse. Den nya bestämmelsen föreslås ha lydelsen ”Om utbildningen avser att ge kompetenser inom ett eller flera arbetsområden där den studerande inte redan arbetar eller har arbetat ska, vid bedömningen av arbetsmarknadens behov, hänsyn tas endast till behoven inom det eller de nya arbetsområdena. Om utbildningen avser att ge kompetenser inom flera nya arbetsområden ska det vara tillräckligt att arbetsmarknaden inom något av dessa arbetsområden har behov av den studerandes samlade kompetens.”

Det är utbildningen tillsammans med den studerandes tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet som ska beaktas

Regeringen uttalade i propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden att bedömningen av vilken utbildning som kan antas stärka en enskilds framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov bör göras utifrån varje persons situation och förutsättningar, dvs. utifrån personens tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet (prop. 2021/22:176 s. 202). Det är alltså inte bara arbetsmarknadens behov av utbildningen som sådan som ska beaktas vid prövningen vilket framförs av *Svenskt Näringsliv*, *PTK* och *LO*. Detta kommer dock inte tillräckligt tydligt till uttryckt i nuvarande lagtext. Regeringen anser därför att den befintliga huvudregeln, att omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov, behöver förtydligas. Det som behöver förtydligas är att det som ska bedömas är om utbildningen tillsammans med den studerandes samlade kompetens kan antas stärka den studerandes ställning på arbetsmarknaden. Bedömningen ska alltså göras utifrån varje persons situation och förutsättningar, dvs. utifrån personens tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet. Det behöver också förtydligas att det är arbetsmarknadens behov av just den kompetens som den studerande har som ska bedömas.

Vid vidareutbildning finns det inte samma problem för personer inom bristyrken

Vid utbildning som syftar till att stärka en studerandes ställning inom det arbetsområde där han eller hon redan arbetar bör den gällande huvudregeln att omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov – med de föreslagna förtydligandena om att bedömningen ska avse arbetsmarknadens behov av just den kompetens som den studerande har – vara tillräcklig. I propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden uttalar regeringen att det kan antas vara svårare och mindre vanligt att en utbildning ska leda till ökade möjligheter att söka och faktiskt etablera sig inom ett nytt arbete när det gäller arbetsområden där det redan råder hård konkurrens eller överetablering på arbetsmarknaden. Det framhålls dock att det samtidigt bör finnas möjlighet till vidareutbildning för personer som redan är etablerade även inom sådana arbetsområden och att det därför bör vara

möjligt för studerande som har en grundutbildning eller arbetar eller har arbetat inom ett sådant arbetsområde att få omställningsstudiestöd. Arbetsmarknadens behov behöver dock beaktas även i dessa fall. Det bör alltså fästas avseende vid om det är rimligt att utbildningen kan öka möjligheten att vara verksam inom området. Om så är fallet får det anses rimligt att utbildning inom arbetsområdet för att fördjupa eller komplettera kompetensen stärker personens ställning även under sådana förhållanden (prop. 2021/22:176 s. 203). Detta bör gälla även fortsättningsvis.

Omställningsorganisationernas ska få tillfälle att yttra sig över ytterligare uppgifter

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska CSN, bereda omställningsorganisationen tillfälle att yttra sig om och hur en viss utbildning stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. CSN ska därtill lägga särskild vikt ett sådant yttrande (32 och 33 §§ lagen om omställningsstudiestöd).

Ovan föreslås att den befintliga bestämmelsen i lagen om att omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov, dels ska förtydligas, dels ska kompletteras med en ny bestämmelse. Följaktligen bör även bestämmelsen om omställningsorganisationernas yttranden anpassas till de förändrade reglerna. Regeringen föreslår således att om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska CSN ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur förutsättningarna för omställningsstudiestöd i den förtydligade bestämmelsen och den kompletterande bestämmelsen är uppfyllda.

Det finns också skäl att i viss mån utöka området för vad CSN ska ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig över. I 15 § första stycket andra meningen lagen om omställningsstudiestöd anges att omställningsstudiestöd får lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov om det finns särskilda skäl. I dag lämnar omställningsorganisationerna i sina yttranden även information som rör denna fråga trots att CSN inte behöver ge dem tillfälle att yttra sig över den. Omställningsorganisationerna har nära kontakt med den studerande och god kännedom om arbetsmarknaden och den studerandes tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet. De är därför väl lämpade att förse CSN även med information som kan ligga till grund för bedömningen av om det i ett enskilt fall finns särskilda skäl att bortse från arbetsmarknadens behov, vilket framförs av CSN. Regeringen anser därför att det är lämpligt att reglera att CSN även ska ge omställningsorganisationerna möjlighet att yttra sig över om det finns särskilda skäl att lämna omställningsstudiestöd utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

Omställningsstudiestöd får inte lämnas för en utbildning som enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare eller som den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter. Om en registrerad omställningsorganisation ger in ett yttrande till CSN ska det bl.a. innehålla uppgifter som har betydelse för dessa bedömningar (15 § andra stycket 1 och 2 lagen om omställningsstudiestöd och 37 § förord-

ningen om omställningsstudiestöd). Även Kammarkollegiet, i sin roll som omställningsorganisation, yttrar sig normalt över detta. Det finns dock inte någon skyldighet för CSN att ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig över dessa omständigheter. Enligt *Svenskt Näringsliv*, *PTK* och *LO* är det centralt att omställningsorganisationerna även fortsättningsvis gör det. Regeringen delar denna bedömning. För tydlighetens skull anser regeringen därför att det är lämpligt att även dessa uppgifter ingår i det som CSN ska ge samtliga omställningsorganisationer tillfälle att yttra sig över.

8 Det ska vara möjligt att få omställningsstudiestöd under fler veckor för att kunna ställa om vid fler tillfällen i livet

Regeringens förslag: Det ska vara möjligt att på nytt kvalificera sig för att få omställningsstudiestöd. Stödet ska få lämnas utöver 44 veckor när det har gått minst 15 år efter att den studerande har fått de första 22 veckorna med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd. Omställningsstudiestöd ska i dessa fall kunna lämnas under ytterligare högst 22 veckor till den som får helt stöd och motsvarande antal veckor till den som får en del av helt stöd. Detta innebär att en studerande som får helt stöd som mest kan få 66 veckor med omställningsstudiestöd.

Det ska i lagen om omställningsstudiestöd tas in en upplysningsbestämmelse om att regeringen med stöd av den s.k. restkompetensen kan meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som beviljats efter återkvalificering och lämnas vid sjukdom, tillfällig vård av barn, närståendevård, i samband med att ett barn under 18 år har avlidit eller vid extraordinära händelser i fredstid, får ingå i det antal veckor som omställningsstudiestöd högst får lämnas för.

Promemorians förslag (Ds 2022:29) överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Det gäller bl.a. *Akavia*, *Arbetsförmedlingen*, *Centrala studiestödsnämnden (CSN)*, *Myndigheten för yrkeshögskolan*, *Offentliganställdas Förhandlingsråd*, *Offentliganställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän*, *Poliser*, *Officerare*, *Sveriges akademikers centralorganisation*, *Svenska Kommunalarbetsareförbundet*, *Sveriges förenade studentkårer*, *Sveriges kommuner och regioner*, *Tjänstemännens centralorganisation*, *Universitets- och högskolerådet*, *Universitetskanslersämbetet*, *Uppsala universitet* och *Överklagandenämnden för studiestöd*. *Svenskt Näringsliv*, *Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK)* och *Landsorganisationen i Sverige (LO)* tillstyrker gemensamt förslagen.

Högskolan i Halmstad tillstyrker förslaget. Att kunna återkomma i studier med finansiellt stöd underlättar det livslånga lärandet och studier

högre upp i åldrarna enligt högskolan. *Kollektivavtalsstiftelsen CIKO (CIKO)* ser positivt på att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas under ytterligare veckor efter återkvalificeringstiden och därmed att möjligheter till livslångt lärande och tryggad kompetensförsörjning förstärks.

Företagarförbundet tillstyrker förslaget men anser att perioden för utbildning bör förlängas vid ett andra tillfälle till 36 veckor. *Arbetsförmedlingen* tillstyrker förslaget och uppfattar det som att de sökanden som återkvalificerar sig för omställningsstudiestöd ska bedömas på samma grunder och i samma turordning som resterande sökanden. *Arbetsförmedlingen* anser att det bör föras ett resonemang gällande varför de sökande ska konkurrera på samma villkor. *Kammarkollegiet* ställer sig positivt till förslagen, men ifrågasätter att den befintliga bestämmelsen om att prövningen om en utbildning stärker individens framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov enbart ska göras första gången den studerande ansöker om stöd för en och samma utbildning även ska omfatta återkvalificering. Mot bakgrund av att arbetsmarknadens behov ska beaktas vid prövningen och då denna är föränderlig över tid anser *Kammarkollegiet* att det bör vara lämpligt att genomföra en ny prövning av utbildningen som den studerande kan ha påbörjat 15 år tidigare. Även *Konjunkturinstitutet* anser att samtliga som inkommer med en ansökan om ytterligare en stödperiod ska behöva visa att utbildningen bidrar till att uppfylla arbetsmarknadens behov. Detta då arbetsmarknadens behov påtagligt kan ha förändrats under de 15 år som minst förflutit sedan den senaste prövningen. *Konjunkturinstitutet* anser också att det finns starka skäl att invänta utvärderingar av omställningsstudiestödet innan nuvarande lagstiftning ändras.

Lunds universitet tillstyrker förslaget men lyfter att 15 år är ett för långt tidsintervall för vissa yrken och branscher där utvecklingen går fort framåt, medan det för andra är tillräckligt. För att ta hänsyn till att vissa branscher har en snabbare förändringstakt, borde tidsintervallet enligt universitet kunna vara mer individanpassat och inte begränsat till 15 år.

En privatperson framför att en typisk termin på högskola eller universitet är 20 veckor. En studerande riskerar då att inte uppnå de tillräckliga 22 veckorna med omställningsstudiestöd, och har därmed inte möjlighet att få ytterligare veckor senare.

Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering (IFAU) har tidigare påpekat att omställningsstudiestödet redan i sin nuvarande utformning är onödigt generöst i de delar som riktar sig mot personer som har arbete. För denna grupp vore det enligt IFAU i stället befogat med tillgång till studielån med ett generöst lånetak. Bidrag för omställning bör alltså begränsas till personer som varslats eller är arbetslösa. IFAU tillstyrker därför att det ska finnas möjligheter att återkvalificera sig för ytterligare en period med omställningsstudiestöd med bidrag och lån för personer som har varslats eller blivit arbetslösa. IFAU avstyrker förslaget att ge möjlighet för dem som har jobb att återkvalificera sig för omställningsstudiestöd med bidrag.

Företagarna avstyrker förslaget om en utökning av antalet veckor med omställningsstudiestöd och konstaterar att införandet har brottats med stora problem och att ingen utvärdering av insatsens effekter ännu kunnat genomföras. Att i detta läge utöka satsningen, som innebär stora statsfinansiella kostnader, är enligt organisationen inte ansvarsfullt.

Skälen för regeringens förslag

Studiefinansieringssystemet underlättar inte i tillräckligt stor utsträckning återkommande omställning

En ökande medellivslängd medför ett behov av ett längre arbetsliv samtidigt som arbetsmarknaden utvecklas allt snabbare. Framtidens arbetsmarknad kommer dessutom att vara än mer föränderlig och ställa nya krav på tillgång till livslångt lärande och möjligheter till omställning under hela arbetslivet för att människor ska kunna möta arbetsmarknadens behov. Det är därför viktigt att det finns studiefinansieringssystem på plats som gör det ekonomiskt möjligt att förverkliga dessa behov. Omställningsstudiestöd kan lämnas under högst 44 veckor och det finns inga bestämmelser som ger studerande möjlighet att på nytt uppfylla kraven för omställningsstudiestöd och få fler veckor med stöd. Den som redan har utnyttjat sina veckor med omställningsstudiestöd kommer alltså att vara hänvisad till andra studiefinansieringsformer vid framtida behov av kompetensutveckling eller omställning, exempelvis studiemedel. Lite äldre personer som är väletablerade på arbetsmarknaden har dock ofta högre levnadsomkostnader och anser ofta att studiemedlen är otillräckliga i förhållande till deras levnadsomkostnader. Nuvarande möjligheter till studiefinansiering kan därför innebära att återkommande kompetensutveckling eller omställning senare i livet inte underlättas. Det finns alltså skäl till att se över om studiefinansieringssystemet kan anpassas så att det i högre utsträckning främjar återkommande omställning.

Fler veckor med omställningsstudiestöd kan underlätta omställning vid fler tillfällen i livet

Eftersom studiemedelssystemet ofta är otillräckligt för lite äldre personer som är väletablerade på arbetsmarknaden så vore ett alternativ att utarbeta en ny form av studiefinansiering för yrkesverksamma som inte kan få mer omställningsstudiestöd. Att utarbeta en helt ny form av studiefinansiering för yrkesverksamma som behöver förnyad kompetensutveckling eller omställning bedöms dock vara ineffektivt och kostsamt. Ett bättre alternativ är i stället att göra det möjligt för denna grupp att få omställningsstudiestöd under fler veckor. Att kunna återkomma i studier med omställningsstudiestöd skulle enligt regeringens bedömning underlätta det livslånga lärandet och studier högre upp i åldrarna. Liknande bedömningar framförs också av *Högskolan i Halmstad* och *CIKO*.

Omställningsstudiestödet syftar till att möjliggöra för fler yrkesverksamma vuxna att förbättra sin kompetens och stärka sin ställning på arbetsmarknaden. Att stödet just ska möjliggöra för fler yrkesverksamma att finansiera studier i omställningssyfte innebär att det inte är lämpligt att ytterligare omställningsstudiestöd endast ska kunna ges till personer som har varslats eller blivit arbetslösa, vilket *IFAU* föreslår. Omställningsstudiestödet är visserligen ett generöst studiestöd men stödet och dess beloppsnivåer är samtidigt anpassade för att ge målgruppen, som annars hade haft begränsade möjligheter att studera, bättre förutsättningar att finansiera studier. Regeringen delar därför inte *IFAU*:s bedömning att en möjlighet att kunna återkomma i studier med omställningsstudiestöd skulle vara onödigt generöst i de delar som riktar sig mot personer som har arbete.

Företagarna för fram att införandet om omställningsstudiestödet har brottats med stora problem och att ingen utvärdering av insatsens effekter ännu kunnat genomföras. Att i detta läge utöka satsningen, som innebär stora statsfinansiella kostnader, är enligt organisationen inte ansvarsfullt. Även *Konjunkturinstitutet* anser att det finns starka skäl att invänta utvärderingar av omställningsstudiestödet innan nuvarande lagstiftning ändras. Regeringen konstaterar att även om reformen ännu inte har kunnat utvärderas fullt ut visar erfarenheterna av den så här långt att både intresset och behovet av omställningsstudiestödet är större än förväntat. Det talar för att det också kommer att finnas ett behov av att kunna återkvalificera sig för ytterligare omställningsstudiestöd efter en viss tid. Mot denna bakgrund bedömer regeringen att det är rimligt att redan nu införa en möjlighet för personer som redan har utnyttjat viss tid med omställningsstudiestöd att kunna få ytterligare veckor med stöd. Regeringen föreslår därför att det efter att det gått en lämplig tidsperiod (se vidare nedan) på nytt ska vara möjligt att kvalificera sig för att få omställningsstudiestöd. Frågan är då hur möjligheterna till återkvalificering bör se ut. Kollektivavtalat kompletterande studiestöd lämnas enligt parternas huvudavtal om trygghet, omställning och anställningsskydd i samma omfattning och för samma veckor som den studerande får omställningsstudiestöd från CSN. Enligt avtalen kan återkvalificering ske efter 15 år från det att den anställde förbrukat sina första 22 veckor och då kvalificerar sig den anställde för ytterligare 22 veckor. Om dessa tidsgränser är väl avvägda kan det finnas skäl till att utforma möjligheterna till återkvalificering inom omställningsstudiestödet på ett motsvarande sätt.

Omställningsstudiestödet ska kunna utökas med 22 veckor

Omställningsstudiestöd lämnas enligt nuvarande regelverk under högst 44 veckor (vid helt stöd). Den som vill och behöver läsa en längre utbildning är därefter hänvisad till annan studiefinansiering. För den som tidigare har utnyttjat omställningsstudiestöd för att stärka sin framtida ställning på arbetsmarknaden bör behovet av senare och ytterligare kompetensutveckling eller omställning normalt vara mindre. Den som på nytt kvalificerar sig för omställningsstudiestöd borde därför inte vara i behov av så mycket som 44 ytterligare veckor. Om möjligheten att få fler veckor är begränsad skapas också tydliga incitament för effektiva och välplanerade studier, såväl för den som får omställningsstudiestöd för första gången som för den som återkommer och behöver ytterligare veckor för en ny kompetensutveckling eller omställning högre upp i åldern. Regeringen bedömer mot denna bakgrund att det är rimligt att tiden med omställningsstudiestöd utökas med högst 50 procent, dvs. med högst 22 veckor till en studerande som får helt stöd och med motsvarande antal veckor till en studerande som får en del av helt stöd. Det innebär att en studerande som får helt stöd som mest kan få 66 veckor med omställningsstudiestöd, motsvarande ett och ett halvt års heltidsstudier. Regeringen delar inte *Företagarförbundets* bedömning att tiden med omställningsstudiestöd bör kunna förlängas med upp till 36 veckor. Såsom förbundet framför kan visserligen en längre tid med omställningsstudiestöd förstärka den studerandes möjligheter till kvalificering på arbetsmarknaden. En så lång tid som 36 ytterligare veckor med omställningsstudiestöd skulle dock

enligt regeringens bedömning i alltför hög utsträckning minska studerandes incitamenten för effektiva och välplanerade studier. Regeringen föreslår därför att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas under ytterligare högst 22 veckor till den som får helt stöd och motsvarande antal veckor till den som får en del av helt stöd.

Återkvalificering ska vara möjligt för den som vid tidigare studier har förbrukat minst 22 veckor med helt stöd

För att komma i fråga för ytterligare 22 veckor med omställningsstudiestöd är det rimligt att det finns ett verkligt behov av fler veckor. En studerande som vid tidigare studier endast har förbrukat ett fåtal veckor har t.ex. inte samma behov av fler veckor som en studerande som vid tidigare studier har förbrukat de flesta eller alla sina veckor. Ett system där bara den som vid tidigare studier har förbrukat alla sina veckor med stöd kan komma i fråga för fler veckor skulle dock medföra stora tröskeeffekter. En studerande som vid tidigare studier har förbrukat alla sina 44 veckor skulle med ett sådant system kunna få 22 nya veckor medan en studerande som t.ex. har förbrukat 43 veckor däremot inte skulle få några nya veckor alls. En sådan gräns skulle även kunna medföra att en studerande som inte har behov av 44 veckor med omställningsstudiestöd ändå maximerar sitt uttag i syfte att senare kunna komma i fråga för återkvalificering. Det bör därför inte krävas att en studerande vid tidigare studier har förbrukat alla sina veckor med omställningsstudiestöd för att han eller hon ska kunna återkvalificera sig till ytterligare veckor med stöd.

För att en studerande ska kunna återkvalificera sig för omställningsstudiestöd bör han eller hon redan ha utnyttjat ett antal veckor av omställningsstudiestödet. En lämplig utgångspunkt är att antalet nya veckor, tillsammans med det antal veckor som den studerande maximalt får ha kvar sedan tidigare, inte ska kunna överstiga 44 veckor, vilket är det antal veckor som omställningsstudiestöd kan lämnas för till den som studerar med stödet för första gången. Det innebär att en studerande som tidigare har fått till exempel 22 veckor med helt stöd kan få ytterligare 44 veckor med helt stöd (de 22 veckor som återstår av de initiala 44 veckorna och 22 ytterligare veckor), dvs. totalt 66 veckor med helt stöd. Regeringen föreslår ovan att den som återkvalificerar sig ska kunna få som mest 22 ytterligare veckor med omställningsstudiestöd. Det är därför rimligt att kräva att den studerande har förbrukat minst 22 veckor med omställningsstudiestöd för att kunna återkvalificera sig. Att fler veckor skulle bli aktuellt för den som förbrukat minst 22 veckor när en typisk termin på högskola eller universitet är 20 veckor kan enligt *en privatperson* som yttrat sig leda till att en studerande över huvud taget inte uppnår tillräckligt antal veckor med omställningsstudiestöd för att ha möjlighet att få ytterligare veckor senare. Regeringen kan konstatera att omställningsstudiestödet kan lämnas för studier även vid andra utbildningsformer där studieomfattningen kan skilja sig åt. Det är också en fördel om antalet veckor överensstämmer med tidsgränsen för återkvalificering för det kollektivavtalade kompletterande studiestödet. Regeringen bedömer därför att det är en rimlig avvägning att det ska krävas att minst hälften av de ursprungliga veckorna har förbrukats. Regeringen föreslår därför att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas för ytterligare veckor om den

studerande vid tidigare studier redan har fått helt stöd i 22 veckor eller del av helt stöd i motsvarande antal veckor.

Det ska ha gått minst 15 år innan det kan bli aktuellt med fler veckor

Möjligheten att återkvalificera sig för fler veckor med omställningsstudiestöd syftar till att tillgodose ett nytt behov av kompetensutveckling eller omställning som kan uppstå senare under arbetslivet, för den som redan tidigare har studerat med omställningsstudiestöd som ett led i en omställning. Behovet av ytterligare kompetensutveckling eller omställning och därmed behovet av fler veckor med omställningsstudiestöd bör generellt sett minska ju äldre stödtagaren är när han eller hon för första gången utnyttjar stödet. Vid kompetensutveckling eller omställning senare i livet bör det finnas bättre förutsättningar att försöka förutse den kompetensutveckling som behövs för att stärka den studerande ställning på arbetsmarknaden under dennes resterande tid i arbetslivet. En möjlighet att få omställningsstudiestöd i fler veckor behöver därför knytas till att viss tid har förflutit sedan den studerande förbrukat en första del av stödet.

När det gäller frågan om hur lång tidsramen bör vara behöver det göras en avvägning mellan behovet av att skapa tydliga incitament för välplanerade studier och behovet av att inte bara yngre ska kunna komma i fråga för omställningsstudiestöd under ytterligare veckor. En rimlig avvägning utifrån dessa aspekter är att det ska ha gått minst 15 år innan det kan bli aktuellt med omställningsstudiestöd under fler veckor. En längre tidsram än 15 år skulle innebära att endast de som utnyttjat omställningsstudiestöd tidigt under sitt arbetsliv skulle kunna komma i fråga för ytterligare veckor med stöd. Det skulle i så fall innebära att möjligheten att få fler veckor i alltför begränsad mån skulle bidra till ett långt och aktivt arbetsliv. En kortare tidsram än 15 år skulle i stället riskera att minska incitamenten för välplanerade studier.

I praktiken innebär en tidsram på 15 år att en studerande måste ha utnyttjat sina första 22 veckor med omställningsstudiestöd senast vid 45 års ålder för att efter återkvalificering kunna få stöd i form av både bidrag och lån under ytterligare 22 veckor. Detta beror på att åldersgränserna för omställningsstudiestödet sedan minskar möjligheterna till stöd. Omställningsstudielån får nämligen lämnas längst till och med det kalenderår då den studerande fyller 60 år och omställningsstudiebidrag längst till och med det kalenderår då den studerande fyller 62 år. Från och med det kalenderår då den studerande fyller 61 år begränsas omställningsstudiebidaget till 10 veckor (8 och 21 §§ lagen om omställningsstudiestöd). Enligt statistik från CSN ökar andelen personer som beviljats omställningsstudiestöd för varje åldersgrupp fram till 40–44 år för att därefter minska för varje åldersgrupp. Statistiken indikerar därmed att det är rimligt att begränsa möjligheten till återkvalificering för dem som studerar med omställningsstudiestöd första gången efter 45 års ålder. En gräns för att det ska ha gått minst 15 år innan det kan bli aktuellt med fler veckor är därför rimlig.

Det är viktigt att en tidsgräns är förutsägbar för den enskilde. En individuell tidsgräns för att kunna ta hänsyn till att vissa branscher har en snabbare förändringstakt är därför mindre lämplig. Regeringen delar därmed inte *Lunds universitets* synpunkt om att tidsgränsen bör vara mer individanpassad utan anser att samma tidsgräns bör gälla för alla. Regeringen

föreslår mot denna bakgrund att omställningsstudiestöd ska få lämnas när det har gått minst 15 år efter att den studerande har fått de första 22 veckorna med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd.

Omställningsstudiestöd ska bara kunna lämnas för ytterligare veckor om övriga villkor är uppfyllda

Regeringen bedömer att det är rimligt att befintliga bestämmelser i lagen om omställningsstudiestöd ska gälla även för den som ansöker om omställningsstudiestöd för ytterligare veckor. Av detta följer att bland annat åldersgränserna för omställningsstudiebidrag och omställningsstudielån ska tillämpas även när den studerande har återkvalificerat sig för ytterligare veckor med omställningsstudiestöd.

Enligt 15 § lagen om omställningsstudiestöd ska prövningen av om en utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden endast göras första gången en studerande ansöker om omställningsstudiestöd för en utbildning. Enligt regeringens bedömning är det rimligt att denna bestämmelse även gäller för dem som ansöker om att återkvalificera sig för ytterligare veckor med omställningsstudiestöd för samma utbildning som han eller hon har fått omställningsstudiestöd för tidigare. Annars skulle det uppstå en omotiverad skillnad mellan denna grupp och dem som återkommer till samma utbildning efter lika lång tid men som inte behöver återkvalificera sig för att kunna få omställningsstudiestöd. Det får också antas att den enskilde inte ansöker om att återkvalificera sig för samma utbildning om inte den enskilde själv bedömer att utbildningen kan stärka den enskildes ställning på arbetsmarknaden. Regeringen delar därför inte *Kammarkollegiets* och *Konjunkturinstitutets* synpunkter om att en ny prövning bör göras efter 15 år.

Arbetsförmedlingen lyfter frågan om en sökande som återkvalificerar sig för omställningsstudiestöd ska bedömas på samma grunder och i samma turordning som resterande sökanden och att det bör föras ett resonemang gällande varför de sökande ska konkurrera på samma villkor. Bestämmelser om turordning och förtur regleras i förordning med stöd av regeringens restkompetens. Regeringen anser att inriktningen bör vara att även dessa bestämmelser fortsatt ska gälla. Om det visar sig att vissa villkor skapar önskade konsekvenser kan bestämmelserna dock behöva justeras.

Regeringen ska få utökade möjligheter att meddela föreskrifter

I 28 § lagen om omställningsstudiestöd finns en upplysningsbestämmelse om att regeringen med stöd av den s.k. restkompetensen kan meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som lämnas vid sjukdom och viss typ av ledighet får ingå i det antal veckor som omställningsstudiestöd högst får lämnas för. Denna typ av bestämmelse kan också behövas när det gäller omställningsstudiestöd som lämnas efter återkvalificering. Regeringen föreslår därför att upplysningsbestämmelsen ska utvidgas och även gälla för omställningsstudiestöd som lämnas efter återkvalificering.

9 Ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter behövs inte

Regeringens bedömning: Dataskyddsförordningen, studiestödsdatalagen och studiestödsdataförordningen samt lagen med kompletterande bestämmelser till dataskyddsförordningen utgör tillräcklig reglering för den tillkommande personuppgiftsbehandling som kan komma att ske hos Centrala studiestödsnämnden (CSN) samt hos andra myndigheter och organisationer. Därtill är den befintliga regleringen i offentlighets- och sekretesslagen (OSL) tillräcklig för de uppgifter som kommer att behandlas. Det behöver således inte införas någon ytterligare reglering.

Promemorians bedömning (Ds 2022:29) överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker bedömningen eller har inget att invända mot den. *Försäkringskassan* instämmer i bedömningen att befintlig dataskyddslagstiftning respektive sekretesslagstiftning är tillräckliga.

Promemorian (U2024/00081) innehåller inte någon bedömning vad gäller dataskydd och sekretess. I promemorian föreslås inte heller att Centrala studiestödsnämnden (CSN) ska ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig angående fler omständigheter.

Rapportens bedömning överensstämmer med regeringens bedömning.

Remissinstanserna: Ingen av remissinstanserna har lämnat några synpunkter på bedömningen i rapporten.

Skälen för regeringens bedömning

CSN och omställningsorganisationerna kan komma att behöva behandla nya personuppgifter utifrån omställningsorganisationernas yttranden

En del förslag som lämnas kommer att innebära att färre personuppgifter behandlas och de flesta förslag medför ingen skillnad på mängden eller typen av uppgifter som behandlas. I avsnitt 7 föreslås dock att CSN:s skyldighet att ge omställningsorganisationer tillfälle att yttra sig kommer att omfatta fler uppgifter än i dag. Förslaget innebär att organisationerna kommer att få yttra sig över om en utbildning enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare eller om den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla utbildningen för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter. De registrerade omställningsorganisationerna ska dock redan i dag yttra sig över dessa omständigheter (jfr 37 § förordningen om omställningsstudiestöd). Även Kammarkollegiet yttrar sig normalt sett över dem. Till skillnad mot i dag föreslås vidare att CSN ska ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig över om det finns särskilda skäl att lämna omställningsstudiestöd utan att beakta arbetsmarknadens behov. Det innebär att nya uppgifter kan komma att behandlas hos omställningsorganisationerna. För att kunna yttra sig över detta kan omställningsorganisationerna behöva

inhämta relevant information från den studerande, vilket är det sätt omställningsorganisationerna vanligtvis inhämtar information i dag. De kan i sin tur yttra sig kring uppgifterna till CSN. Uppgifterna kommer typiskt sett att hänföra sig till en person i ett ärende om omställningsstöd och bedöms därmed vara personuppgifter. Det är fortsatt CSN som prövar frågan om det finns särskilda skäl att lämna omställningsstöd utan att beakta arbetsmarknadens behov. Utöver de uppgifter som omställningsorganisationerna kan komma att tillföra ärendena kommer inte den personuppgiftsbehandling som i dag sker hos CSN att förändras.

CSN samt andra myndigheter och organisationer kommer att behöva behandla nya personuppgifter utifrån möjligheten till återkvalificering

I avsnitt 8 lämnas förslag om att det ska vara möjligt att på nytt kvalificera sig för att få omställningsstudiestöd. Det förslaget innebär att nya personuppgifter kommer att behöva behandlas eftersom CSN och registrerade omställningsorganisationer behöver behandla en ny uppgift om tidpunkt för när det har gått minst 15 år efter att sökanden har fått sina första 22 heltidsveckor med omställningsstudiestöd. Uppgiften kommer att vara hänförlig till en person i ett ärende om omställningsstudiestöd och bedöms därför vara en personuppgift. Det är primärt CSN som behöver behandla uppgiften för att kunna pröva om den studerande kan få omställningsstöd under fler veckor när det har gått minst 15 år efter att den studerande har fått sina första 22 veckor med helt stöd eller motsvarande med del av helt stöd. Det kan exempelvis vara när någon ansöker om omställningsstudiestöd eller för att lämna information i självservicejänster. CSN kan även behöva behandla uppgiften för att kunna lämna ut den enligt en begäran från en registrerad omställningsorganisation (35 § förordningen om omställningsstudiestöd). En registrerad omställningsorganisation kan i sin tur behöva begära ut och behandla en sådan uppgift ur ett beslut om omställningsstudiestöd för att kunna pröva rätten till kollektivavtalat kompletterande studiestöd.

Förslaget kan även medföra en ökad omfattning av personuppgiftsbehandling hos CSN, omställningsorganisationer samt hos andra myndigheter och organisationer till följd av en ökad volym av ansökningar om omställningsstudiestöd. För att CSN i samband med en ansökan om omställningsstudiestöd ska kunna pröva rätten till ytterligare 22 heltidsveckor med omställningsstudiestöd behöver CSN – precis som vid prövningen av rätten till de 44 heltidsveckor som alla kan ha rätt till – behandla uppgifter om antalet förbrukade veckor, ålder, medborgarskap, förvärvsarbete, inkomster, andra ersättningar, personnummer, kontaktuppgifter m.m. Vidare behöver uppgiften om en studerandes antal förbrukade veckor med stöd behandlas till dess att de inte längre kan ha betydelse i ett nytt ärende om studiestöd, dvs. fram till den tidpunkt då den studerande har passerat den övre åldersgränsen för rätten till stödet. Detta är möjligt enligt det befintliga regelverket om gallring av personuppgifter (16 § studiestödsdatalagen [2009:287]). Behandling av uppgifter om antalet förbrukade veckor sker redan i dag och förslaget om ytterligare veckor efter återkvalificering innebär inte någon skillnad i detta avseende.

För omställningsorganisationernas del handlar det också om att de i övrigt behöver behandla samma typ av uppgifter som de redan i dag

behandlar för att lämna yttranden enligt 32 § lagen om omställningsstudiestöd angående hur utbildningen kommer att stärka den studerandes ställning på arbetsmarknaden. På samma sätt behandlar de uppgifter för att uppfylla en uppgiftsskyldighet gentemot CSN, eller yttra sig i ärenden med stöd av 36 och 37 §§ förordningen om omställningsstudiestöd, oavsett om det gäller ett ärende där någon ansöker om omställningsstudiestöd för första gången eller ansöker om stöd när det har gått minst 15 år efter att sökanden har fått sina första 22 veckor med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd. När det gäller övriga myndigheter och organisationer som behandlar personuppgifter med anledning av ärenden om omställningsstudiestöd, t.ex. Försäkringskassan, Migrationsverket, Skatteverket och lärosäten, bedöms förslaget medföra en ökad omfattning av personuppgiftsbehandling till följd av en något ökad volym av ansökningar om omställningsstudiestöd. För dessa organisationer avser det behandling av samma kategorier av personuppgifter som redan behandlas i andra ärenden om omställningsstudiestöd.

CSN behandlar personuppgifter med stöd av dataskyddsförordningen, studiestödsdatalagen och studiestödsdataförordningen

I propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden (prop. 2021/22:176) framgår att det bedöms finnas rättsligt stöd för CSN att behandla personuppgifter i ärenden om omställningsstudiestöd. Det rättsliga stödet finns i Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2016/679 av den 27 april 2016 om skydd för fysiska personer med avseende på behandling av personuppgifter och om det fria flödet av sådana uppgifter och om upphävande av direktiv 95/46/EG (allmän dataskyddsförordning), förkortad dataskyddsförordningen, och i kompletterande bestämmelser i studiestödsdatalagen och studiestödsdataförordningen (2009:321).

De lagliga grunderna för CSN:s personuppgiftsbehandling är de som framgår av artikel 6.1 c och artikel 6.1 e i dataskyddsförordningen, dvs. att behandlingen är nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse respektive nödvändig för att utföra en uppgift av allmänt intresse eller som ett led i CSN:s myndighetsutövning (prop. 2021/22:176 s. 268). I fråga om känsliga personuppgifter om bl.a. hälsa bedömde regeringen att det finns stöd för CSN att behandla uppgifter enligt artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen då behandlingen är nödvändig av hänsyn till ett viktigt allmänt intresse och behandlingen är proportionerlig (prop. 2021/22:176 s. 268). CSN:s behandling av personuppgifter som rör fällande domar i brottmål samt lagöverträdelser som innefattar brott sker med stöd av artikel 10 i dataskyddsförordningen. Detta då behandlingen sker under kontroll av en myndighet.

I studiestödsdatalagen anges bl.a. att personuppgifter får behandlas i CSN:s studiestödsverksamhet om de behövs för att handlägga ärenden, administrera handläggningen, förbereda handläggningen, informera studiestödsberättigade om studiestödsförmåner och studiesociala förmåner, ta fram och distribuera bevis om studiestöd för studier till studerande eller anmäla oegentligheter inom studiestödsverksamheten till ett offentligt organ som har att utreda eller beivra oegentligheterna (4 §). Personuppgifter som behandlas enligt de angivna ändamålen får även behandlas

genom att lämnas ut i den utsträckning det finns en skyldighet för CSN att lämna ut uppgifter enligt lag eller förordning. Av studiestödsdataförordningen framgår att CSN får lämna ut personuppgifter elektroniskt på annat sätt än genom direktåtkomst till en omställningsorganisation i fråga om uppgifter som omfattas av CSN:s uppgiftsskyldighet enligt 35 § förordningen om omställningsstudiestöd och uppgifter som krävs för att omställningsorganisationen ska kunna fullgöra sina uppgifter enligt lagen om omställningsstudiestöd, förordningen om omställningsstudiestöd, lagen om grundläggande omställnings- och kompetensstöd och förordningen (2022:852) om grundläggande omställnings- och kompetensstöd (15 §). En närmare redogörelse över CSN:s behandling av personuppgifter finns i avsnitt 6.6.6 i prop. 2021/22:176.

Omställningsorganisationer behandlar personuppgifter med stöd av dataskyddsförordningen och dataskyddslagen

Av propositionen Flexibilitet, omställningsförmåga och trygghet på arbetsmarknaden (prop. 2021/22:176) framgår att det även bedöms finnas rättsligt stöd för registrerade omställningsorganisationer att behandla personuppgifter med anledning av omställningsstudiestödet. Rättsligt stöd finns i artiklarna 6.1 c och 6.1 e i dataskyddsförordningen och i kompletterande bestämmelser i 2 kap. 1 och 2 §§ lagen (2018:218) med kompletterande bestämmelser till EU:s dataskyddsförordning, förkortad dataskyddslagen. Organisationernas behandling för att lämna yttranden och för att uppfylla en uppgiftsskyldighet gentemot CSN bedömdes alltså i propositionen vara nödvändig för att fullgöra en rättslig förpliktelse respektive för att utföra en uppgift av allmänt intresse. De registrerade omställningsorganisationerna bedömdes även kunna behandla känsliga personuppgifter med stöd av artikel 9.2 b i dataskyddsförordningen och 3 kap. 2 § dataskyddslagen. För Kammarkollegiets del bedömdes känsliga personuppgifter kunna behandlas hos myndigheten och lämnas ut till CSN med stöd av artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen och 3 kap. 3 § dataskyddslagen, eftersom behandlingen är nödvändig för handläggningen av ett ärende.

I avsnitt 6.6.6 i prop. 2021/22:176 finns en närmare beskrivning av omställningsorganisationernas behandling av personuppgifter.

Det finns rättsligt stöd för den tillkommande personuppgiftsbehandlingen

Det rättsliga stödet för CSN respektive omställningsorganisationer att behandla uppgifter om omställningsstudiestöd bedöms även omfatta behandlingen av den nya uppgiften om tidpunkt då en sökande förbrukat sina första 22 heltidsveckor, att omställningsorganisationerna får tillfälle att yttra sig över fler uppgifter och den ökade omfattningen av personuppgiftsbehandling. De nya uppgifterna behöver behandlas för samma ändamål som andra uppgifter i ärenden om omställningsstudiestöd. För CSN:s del handlar det i första hand om ändamålen att handlägga ärenden om omställningsstudiestöd, förbereda handläggningen av sådana ärenden och att lämna ut uppgifter till registrerade omställningsorganisationer. För registrerade omställningsorganisationer handlar det om att kunna pröva rätten till kollektivavtalat kompletterande studiestöd.

I övrigt innebär förslaget inte att CSN, omställningsorganisationer och andra myndigheter och organisationer behöver behandla andra kategorier

av personuppgifter eller behandla personuppgifter för andra ändamål än vad som redan sker i ärenden om omställningsstudiestöd och som det bedömts finnas rättsligt stöd för.

Den nya uppgiften om tidpunkt är en uppgift som normalt är offentlig och den utgör inte någon känslig personuppgift. Omställningsorganisationernas möjlighet att yttra sig om särskilda skäl mot att beakta arbetsmarknadens behov kan medföra att känsliga personuppgifter behandlas då uppgifterna kan hänföra sig till den studerandes personliga förhållanden såsom hälsoskäl. Det bedöms dock finnas möjlighet för de registrerade omställningsorganisationerna att även kunna behandla känsliga personuppgifter med stöd av artikel 9.2 b i dataskyddsförordningen och 3 kap. 2 § dataskyddslagen. För Kammarkollegiet kan motsvarande behandling ske med stöd av artikel 9.2 g i dataskyddsförordningen och 3 kap. 3 § dataskyddslagen. Behandlingen av de enstaka nya uppgifterna bedöms därmed inte medföra någon större negativ konsekvens för den personliga integriteten. Detsamma gäller för den tillkommande behandlingen av de kategorier av personuppgifter som redan behandlas. Personuppgiftsbehandlingen måste därför anses stå i rimlig proportion till det syfte som ligger bakom ändringarna, dvs. att möjliggöra för enskilda att ta del av fler veckor med omställningsstudiestöd samt att få bättre underlag för beslut.

Mot denna bakgrund bedöms det inte behövas något ytterligare rättsligt stöd för behandling av personuppgifter. Den dataskyddsreglering som redan finns för behandling av personuppgifter i ärenden om omställningsstudiestöd bedöms således vara tillräcklig.

Den sekretessreglering som finns är tillräcklig

I ärenden om studiestöd och i ärenden hos CSN om körkortslån samt lån till hemutrustning för flyktingar och vissa andra utlänningar gäller enligt 28 kap. 9 § OSL sekretess för uppgift om en enskilds personliga eller ekonomiska förhållanden, om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs. I andra ärenden än sådana om studiestöd under sjukdom gäller sekretessen inte beslut i ärendet. För uppgift i allmän handling gäller sekretessen i högst femtio år. Bestämmelsen är utformad med ett s.k. rakt skaderekvisit, dvs. en presumtion för offentlighet. I förarbetena till denna bestämmelse anges att i ärenden om studiestöd kan det förekomma uppgifter om enskilds både personliga och ekonomiska förhållanden av känslig natur, t.ex. om sjukdom eller annan liknande orsak till studieavbrott eller till nedsättning av förmåga att återbetala studiemedel. Sekretess ska dock gälla endast om det kan antas att den enskilde lider skada eller men om uppgiften röjs. Ett sådant rekvisit leder till att det stora flertalet uppgifter som förekommer i studiestödsärenden och som avser ekonomiska förhållanden får lämnas ut (se Regeringens proposition med förslag till sekretesslag m.m., prop. 1979/80:2 Del A s. 267).

Omställningsstudiestödet är en form av studiestöd och uppgifter i ärenden om omställningsstudiestöd omfattas därmed av den nämnda sekretessbestämmelsen (prop. 2021/22:176 s. 280). Uppgifter som kan omfattas av sekretess i ärenden om omställningsstudiestöd kan exempelvis vara uppgifter om den enskildes hälsa när det gäller omställningsstudiestöd under sjukdom eller när det gäller förmåga att återbetala omställnings-

studielån. De ytterligare uppgifter som kan tillföras ärendena utifrån omställningsorganisationernas yttranden kan också innehålla uppgifter om hälsa och kan på samma sätt omfattas av sekretessbestämmelsen. Den nya uppgiften om tidpunkt för när det har gått minst 15 år efter att sökanden har fått sina första 22 heltidsveckor med omställningsstudiestöd bedöms däremot normalt vara offentlig och få lämnas ut. Den sekretessreglering som redan finns för uppgifter i ärenden om studiestöd bedöms därmed vara tillräcklig. Det finns således inte behov att införa någon ny reglering.

10 Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

Regeringens förslag: Lagändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025.

De ändringar som innebär regelförenklingar och som syftar till snabbare handläggningstider samt de ändringar som syftar till att ge ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken ska tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas den 1 juli 2025 eller senare. Äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025. De ändringar som innebär en möjlighet att återkvalificera sig till fler veckor med omställningsstudiestöd ska tillämpas direkt vid ikraftträdandet.

Till följd av redan fattade beslut om ändringar i lagen om omställningsstudiestöd som träder i kraft efter den ovan föreslagna ikraftträdandetidpunkten, nämligen den 1 oktober 2025, och som innebär att åldersgränsen för omställningsstudiebidraget höjs, ska ändringar göras även i den redan beslutade lagen som innebär att nu föreslagna ändringar förs in i den redan beslutade lagen. I samband därmed kompletteras en tillämpningsbestämmelse till den redan beslutade lagen, som innebär att lagen tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026, med en övergångsbestämmelse som innebär att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Rapportens förslag om ikraftträdande av de ändringar som innebär regelförenklingar inom omställningsstudiestödet överensstämmer inte med regeringens förslag.

Remissinstanserna: Remissinstanserna har i remissmissivet ombetts att bortse från det föreslagna ikraftträdandet och i stället lämna synpunkter på det ikraftträdande som föreslås i den promemoria som tagits fram inom Utbildningsdepartementet och som kompletterar CSN:s rapport i den delen.

Promemorians (U2023/03200) förslag om ett kompletterande ikraftträdande överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Detta gäller bl.a. *Arbetsgivarverket, Centrala studiestödsnämnden (CSN), Kollektivavtalsstiftelsen CIKO, Omställningsfonden, Sveriges akademikers centralorganisation (Saco) och Sveriges Arbetsterapeuter.*

Sveriges Arbetsterapeuter ser behovet av ett skyndsamt ikraftträdande men ser samtidigt ett värde i att upprätthålla tidsramarna i den svenska beredningsprocessen för lagstiftning, och tillstyrker därför att förslagen till författningsändringar träder i kraft först den 1 januari 2025. Även *Saco* hade gärna sett ett snabbare ikraftträdande men anser att det är viktigt att arbetet sker på ett rättssäkert sätt med god förankring. *Saco* ställer sig bakom förslaget om Utbildningsdepartementet bedömer att processen kräver längre tid.

Några remissinstanser, bl.a. *Myndigheten för yrkeshögskolan, Offentliganställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare och Tjänstemännens centralorganisation (TCO)*, framför att ett tidigare ikraftträdande som föreslås i CSN:s rapport är att föredra jämfört med förslaget i den kompletterande promemorian från Utbildningsdepartementet. Detta eftersom ett tidigare ikraftträdande bidrar till en mer tidseffektiv handläggning av omställningsstudiestödet.

Offentlighetsanställdas Förhandlingsråd (OFR) avstyrker förslaget. Om det är möjligt bör ikraftträdandet ske enligt förslaget i CSN:s rapport, dvs. den 1 juli 2024. Om det inte är möjligt är det OFR:s uppfattning att det ska ske snarast därefter.

Promemorians (U2024/00081) förslag om ikraftträdande av de ändringar som avser ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken överensstämmer med regeringens förslag.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Det gäller bl.a. *Akademikerförbundet SSR, Arbetsförmedlingen, CSN, Kollektivavtalsstiftelsen CIKO, Omställningsfonden, Sveriges kommuner och Regioner, Trygghetsstiftelsen, Universitetskanslersämbetet, Uppsala universitet, Vuxenutbildning i Samverkan och Överklagandenämnden för studiestöd.*

CSN lyfter fram att det underlättar myndighetens hantering att samtliga ändringar träder i kraft vid samma tidpunkt.

Några remissinstanser, bl.a. *Landsorganisationen i Sverige), Förhandlings- och samverkansrådet PTK, Svenskt Näringsliv och TCO*, bedömer att ett tidigare ikraftträdande än det som föreslås i promemorian är att föredra så att individer snarast möjligt ska ges samma möjligheter att byta till ett nytt arbetsområde oavsett arbetsmarknadsläget inom deras nuvarande arbetsområde. Liknande synpunkter framförs av *Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH), Saco och Sveriges Lärare.* *MYH* bedömer att förändrade regler bör kunna tillämpas på ansökningar om omställningsstudiestöd som lämnas in från den 1 oktober 2024 och som avser studier som påbörjas den 1 januari 2025 eller senare.

Promemorians (Ds 2022:29) förslag om ikraftträdande av de ändringar som avser en möjlighet att återkvalificera sig till fler veckor med omställningsstudiestöd överensstämmer inte med regeringens förslag. I promemorian föreslås att bestämmelserna ska träda i kraft den 1 juli 2024.

Remissinstanserna: En majoritet av remissinstanserna tillstyrker förslaget eller har inget att invända mot det. Det gäller bl.a. *CSN* och *Sveriges förenade studentkårer*.

Konjunkturinstitutet anser att argumentet för att påskynda förslaget ikraftträdande framstår som högst tveksamt. Det är sannolikt få som i dag väljer att inte använda omställningsstödet för att de redan nu tror sig behöva stödet om 15 år.

Skälen för regeringens förslag

Ändringarna ska träda i kraft samtidigt och så snart som möjligt

De föreslagna ändringarna i lagen om omställningsstudiestöd syftar bl.a. till att skapa ett mer ändamålsenligt och effektivt omställningsstudiestöd så att vuxna i behov av omställning snabbare ska kunna få tillgång till stödet. Det är därför viktigt att ändringarna kan komma på plats så snart som möjligt. Regeringen anser dock att den tidsplan som föreslås i *CSN*:s rapport om regelförenklingarna, dvs. att förslagen ska träda i kraft den 1 juli 2024, inte är genomförbar. Liksom *Sveriges Arbetsterapeuter* och *Saco* anser regeringen att det är viktigt med tillräckliga tidsramar i beredningsprocessen och att arbetet därmed sker på ett rättssäkert sätt med god förankring. Regeringen anser mot denna bakgrund att det tidigast möjliga ikraftträdandet för förslagen är den 1 januari 2025.

För att underlätta *CSN*:s hantering av omställningsstudiestödet bör förslagen träda i kraft samtidigt. Det gäller även förslaget om fler veckor med omställningsstudiestöd, även om det praktiska tillämpningsdatumet för detta förslag ligger så långt fram i tiden som 2038. Detta beror på att förslaget innebär att det måste ha gått minst 15 år sedan den studerande fick sina första 22 veckor med omställningsstudiestöd för att den studerande ska kunna återkvalificera sig och få ytterligare veckor. Som *Konjunkturinstitutet* framför är det kanske få individer som i dag väljer att inte använda omställningsstödet för att de redan nu tror sig behöva stödet om 15 år. Det är alltså inte säkert att ett tidigt ikraftträdande påverkar hur studerande i dag väljer att lägga upp sina studier med omställningsstudiestöd. Samtidigt anser regeringen att ett relativt tidigt ikraftträdande är viktigt inte minst ur ett tydlighetsperspektiv så att den enskilde vet utifrån vilka förutsättningar omställningsstudiestöd kan beviljas under ett allt längre arbetsliv. Regeringen föreslår mot denna bakgrund att ändringarna ska träda i kraft den 1 januari 2025.

Tillämpningsdatumet ska huvudsakligen kopplas till de bestämmelser som finns om ansökningsomgångar

När det gäller förslaget om fler veckor med omställningsstudiestöd så behövs det inga särskilda bestämmelser om när det ska tillämpas första gången. Detta eftersom konstruktionen med en 15-årsperiod medför att bestämmelsen som tidigast kan tillämpas under 2038. Tidpunkten för när förslagen om regelförenklingar och ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken ska börja tillämpas bör dock harmoniera med de särskilda bestämmelser som finns om ansökningsomgångar för omställningsstudiestöd.

Omställningsstudiestöd beviljas i två ansökningsomgångar per kalenderår. En ansökan som avser studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret kan lämnas in till CSN tidigast den 1 oktober året innan det år studierna börjar. En ansökan om stöd som avser studier som påbörjas under det andra kalenderhalvåret kan lämnas in till nämnden tidigast den 1 april samma år (26 § förordningen om omställningsstudiestöd). Ett tillämpningsdatum som kopplas till de bestämmelser som finns om ansökningsomgångar innebär att CSN:s handläggning av stödet underlättas eftersom det innebär att samma regler gäller för samtliga ansökningar inom samma ansökningsomgång. Regeringen föreslår därför att lagändringarna ska tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas den 1 juli 2025 eller senare. Äldre bestämmelser ska fortsatt gälla i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025. Studierna ska i detta sammanhang anses påbörjade vid starten av den första period som den studerande ansöker om omställningsstudiestöd för i aktuell ansökan. Detta ska gälla även om studierna ingår i en utbildning som har påbörjats tidigare.

Det behövs en ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Som framgår av avsnitt 3 har riksdagen beslutat om en höjd pensionsålder och i samband därmed fattat beslut om ändringar i lagen om omställningsstudiestöd som innebär att åldersgränsen för omställningsstudiebidraget höjs med ett år. Riksdagen har även beslutat en följdändring i 32 § lagen om omställningsstudiestöd, vilken reglerar i vilka fall CSN ska ge en omställningsorganisation tillfälle att yttra sig i ett ärende om omställningsstudiestöd. Dessa nya bestämmelser träder i kraft den 1 oktober 2025 och tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026 (se lagen [2022:864] om ändring i lagen [2022:856] om omställningsstudiestöd).

I denna lagrådsremiss föreslås bl.a. en ändring i 32 § lagen om omställningsstudiestöd. Eftersom det i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd finns en redan beslutad ändring i 32 § som träder i kraft senare än den som föreslås nu behöver det göras en ändring i den redan beslutade lagen, som innebär att de ändringar som föreslås nu även införs i den redan beslutade lagen. I samband därmed föreslås tillämpningsbestämmelsen till den redan beslutade lagen kompletteras med en övergångsbestämmelse som innebär att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

11 Konsekvenser

11.1 Vilka kan bli berörda?

Förslagen påverkar de som studerar eller planerar att studera med omställningsstudiestöd. Stödet införs stegvis från och med 2023 och ska vara fullt

utbyggt 2026. Från stödets införande och t.o.m. den 5 augusti 2024 har ca 8 500 personer beviljats omställningsstudiestöd. Fullt utbyggt omfattar stödet ca 28 200 heltidsstuderande årligen. Förslagen påverkar också administrerande myndigheter, omställningsorganisationer samt arbetsgivare och företag.

11.2 Ekonomiska konsekvenser för staten

Förslagen i denna lagrådsremiss bedöms sammantaget innebära att fler som har behov av omställning kommer att uppfylla villkoren för att kunna beviljas omställningsstudiestöd. Omställningsstudiestöd är dock inte en rättighet för de personer som uppfyller villkoren för stödet utan kan endast lämnas om det finns tillgängliga medel (4 § lagen om omställningsstudiestöd). För 2023 uppgår anslaget för omställningsstudiestöd till 1 360 miljoner kronor och fullt utbyggt 2026 uppgår det till 7 339 miljoner kronor. Det innebär alltså att statens maximala kostnader för stödet är begränsade till dessa avsatta medel. Statens kostnader kan dock bli lägre om omställningsstudiestöd inte kan beviljas i sådan utsträckning att det beräknade anslaget för stödet kan nyttjas fullt ut. Detta var fallet under 2023. Eftersom de föreslagna ändringarna innebär att fler kommer att uppfylla villkoren för att kunna få omställningsstudiestöd minskar risken för att anslaget inte kan utnyttjas fullt ut. Detta skulle kunna beskrivas som att förslagen kan leda till att utgifterna för omställningsstudiestödet ökar jämfört med om förslagen inte skulle genomföras.

När det gäller förslaget om att förenkla beräkningen av omställningsstudielånet så förväntas det leda till en ökad utlåning av studielån med ca 40 miljoner kronor årligen. Denna kostnad kan jämföras med den prognosticerade nettoupplåningen för studielån som beräknas uppgå till omkring 15,8 miljarder kronor för 2024. Den ökade utlåningen beräknas även öka statens utgifter för nedsättning av räntor på studielån med ca 0,5–1 miljoner kronor årligen, vilket i relation till anslagets storlek är ytterst marginellt. Sammantaget får båda kostnaderna bedömas som marginella och bör därför kunna hanteras inom ram.

11.3 Konsekvenser för Centrala studiestödsnämnden

Förslagen om regelförenklingar

Samtliga förslag till regelförenklingar innebär en minskad och förenklad administration hos Centrala studiestödsnämnden (CSN). Vissa förslag möjliggör systemlösningar för maskinell prövning av olika villkor som inte är möjliga med nuvarande regelverk. Andra förslag innebär att de systemlösningar som redan planeras hos CSN blir enklare och att lösningarna kan möjliggöra en mer automatiserad prövning än med nuvarande regelverk. Systemlösningarna kommer att bidra till ytterligare kortade handläggningstider. Regelförenklingarna bedöms därför kunna frigöra administrativa resurser hos myndigheten som bör kunna användas för att ytterligare förbättra handläggningsläget inom omställningsstudiestödet. CSN har i rapporten angett ökade kostnader för ändringar i system

för informationsöverföring och handläggningssystem hos myndigheten. För att undvika negativa effekter för handläggning och pågående systemutveckling bedömer CSN att myndigheten bör tillföras dessa medel. Regeringen har vidtagit ett flertal åtgärder för att underlätta administrationen och har bland annat sett till att resurserna hos CSN tillfälligt ökar under 2023–2025. Regeringen kommer fortsatt att följa utvecklingen av omställningsstudiestödet och i detta ingår att följa CSN:s behov av ytterligare medel.

Förslaget om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke

Gällande praxis innebär att CSN behöver göra en bedömning av arbetsmarknadens behov både inom den studerandes nuvarande arbetsområde och inom det eller de arbetsområden som den studerande vill söka sig till. Prövningen är administrativt betungande eftersom CSN bl.a. behöver efterfråga kompletterande uppgifter från den sökande om nuvarande arbetsområde. Förslaget innebär att CSN framöver enbart behöver pröva om utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov inom det eller de nya arbetsområdena. Eftersom CSN då inte behöver pröva arbetsmarknadens behov inom den studerandes nuvarande arbetsområde bör förslaget underlätta prövningen för myndigheten.

Förslaget om fler veckor med omställningsstudiestöd

Förslaget bedöms medföra ett ökat antal ansökningar om omställningsstudiestöd samtidigt som det bör innebära ett oförändrat antal studerande med stöd eftersom anslaget till stödet är begränsat. CSN kommer därför att ta emot ett större antal ansökningar men det är först aktuellt 2038 då förslaget kommer att tillämpas i praktiken.

11.4 Konsekvenser för Överklagandenämnden för studiestöd

Förslagen om regelförenklingar och om fler veckor med omställningsstudiestöd

Överklagandenämnden för studiestöd (ÖKS) är överklagandeinstans för ärenden om tilldelning och återkrav av omställningsstudiestöd. Förslagen om regelförenklingar och fler veckor med omställningsstudiestöd kan innebära en viss ökning av antalet överklaganden eftersom antalet ansökningar förväntas öka. Förslagen bör dock inte påverka ÖKS ärendemängd i någon större utsträckning och myndigheten fick också ett utökat anslag i samband med att omställningsstudiestödet infördes. Eventuellt tillkommande ärenden bör därför rymmas inom myndighetens befintliga anslag.

Förslaget om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke

För att göra det enklare för personer inom bristyrken att få omställningsstudiestöd när de vill utbilda sig inom ett nytt område föreslår regeringen

att det inte längre ska behöva göras någon jämförelse mellan hur stora behov av arbetskraft och kompetenser som finns inom det arbetsområde där den studerande redan arbetar eller har arbetat och inom det eller de nya arbetsområdena. ÖKS har prövat ett fåtal fall som gäller bedömningen av om en utbildning stärker en persons ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov som innebär att det behöver göras en jämförelse mellan det yrke den sökande är verksam i för tillfället med de yrken som utbildningen avser att ge tillträde till. Förslaget innebär att ÖKS framöver, om CSN:s beslut överklagas, enbart behöver pröva om utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov inom det eller de nya arbetsområdena. ÖKS prövning kommer därmed förenklas.

Kammarkollegiet anser att ärendeinflödet till ÖKS bör minska när lagändringen trätt i kraft eftersom fler personer än i dag kommer att få rätt till omställningsstudiestöd. Besluten från ÖKS är vägledande för CSN:s tillämpning och ÖKS kommer därför inte längre få några överklaganden som omfattar en jämförelse mellan arbetsmarknadens behov inom flera arbetsområden. Regeringen instämmer i Kammarkollegiets bedömning och anser att ÖKS ärendemängd bör kunna minska marginellt p.g.a. förslaget.

11.5 Konsekvenser för Försäkringskassan

Förslagen bedöms sammantaget kunna innebära att fler som har behov av omställning kommer att kunna få omställningsstudiestöd. Antalet ärenden hos Försäkringskassan vad gäller fastställande av årlig inkomst kan därför öka något jämfört med om förslagen inte hade genomförts. Antal studerande som kan beviljas omställningsstudiestöd begränsas samtidigt av avsatta medel.

Förslaget om att den studerandes årliga inkomst ska kunna fastställas tidigast fem månader före studiestarten innebär att Försäkringskassan kan inleda sina utredningar tidigare. Enligt CSN:s rapport innebär förslaget ingen ökad administration för myndigheten. *Försäkringskassan* delar inte den uppfattningen. Försäkringskassan anser tvärtom att förslagen kan leda till att myndigheten skulle behöva hantera fler begäranden om fastställande av årlig inkomst. I dag begär CSN i normalfallet att Försäkringskassan ska fastslå årlig inkomst endast i de ärenden där CSN kommer att bevilja omställningsstudiestöd. Försäkringskassan anser att alla förändringar som möjliggör maskinell hantering hos CSN innebär att mängden ärenden om fastställande av årlig inkomst kommer att öka. CSN bedömer emellertid att förslagen inte kommer att leda till fler förfrågningar till Försäkringskassan. Regeringen kan konstatera att det är CSN som är den myndighet som beslutar om att skicka begäran om årlig inkomst till Försäkringskassan, och att nämndens bedömning i denna fråga därför väger tungt. Regeringen anser vidare att maskinell hantering inte per definition måste betyda att ärenden skickas över till Försäkringskassan. Regeringen vill dock betona vikten av fortsatt dialog mellan CSN och Försäkringskassan avseende eventuella förändringar i ärendehanteringens så att administrationen av omställningsstudiestödet sammantaget blir så

effektivt som möjligt. Regeringen avser att fortsatt följa ärendeutvecklingen.

Förslaget om att höja gränsen för hur långt ett studieuppehåll kan vara innan en ny årlig inkomst behöver beräknas kommer samtidigt att innebära att Försäkringskassan behöver fatta färre beslut om årlig inkomst i detta avseende. Sammantaget bedöms därför förslagen ha en liten påverkan på Försäkringskassans administration. Vid införandet av stödet tillfördes också myndigheten medel för den tillkommande administrationen vid ett fullt nyttjande av anslaget för omställningsstudiestöd. Eventuellt tillkommande ansökningar, jämfört med om förslagen inte hade genomförts, bör därför kunna hanteras inom ramen för Försäkringskassans befintliga anslag.

11.6 Konsekvenser för domstolar

Förvaltningsdomstolarna är överklagandeinstans i ärenden om återbetalning av omställningsstudielån och vid överklagande av Försäkringskassans beslut om årlig inkomst. *Förvaltningsrätten i Malmö* lyfter fram att om regelförenklningarna leder till kortare handläggningstiderna hos CSN kan det leda till ett stort inflöde av mål till förvaltningsrätterna under en begränsad tidsperiod. Ett sådant inflöde kan enligt förvaltningsrätten bli resurskrävande, vilket är något som bör beaktas. Regeringen bedömer sammantaget att förslagen i denna lagrådsremiss kommer att innebära att fler uppfyller villkoren för omställningsstudiestöd. Anslaget är dock begränsat och antalet överklagandeärenden gällande återbetalning bedöms därmed inte öka. Vid införandet av stödet bedömdes det inte påverka domstolarna i någon större utsträckning och att de tillkommande överklagandena kunde hanteras inom ramen för befintliga anslag.

Förslaget om att den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas tidigare kommer inte heller betyda att Försäkringskassan kommer att fatta fler beslut om årlig inkomst. Förslaget om att höja gränsen för hur långt ett studieuppehåll kan vara innan en ny årlig inkomst behöver beräknas bör innebära att Försäkringskassan behöver fatta färre beslut om årlig inkomst i detta avseende. Antalet överklagandeärenden gällande årlig inkomst bör därför inte öka utan snarare minska.

Sammantaget bedöms därför förslagen ha en liten påverkan på antal ärenden som överklagas till förvaltningsdomstolarna. Överklagandena bör kunna hanteras inom ramen för befintliga anslag.

11.7 Konsekvenser för omställningsorganisationerna

Omställningsorganisationer har en viktig del i administrationen av omställningsstudiestödet. Förslagen bedöms sammantaget kunna innebära att fler som har behov av omställning kommer att kunna få omställningsstudiestöd. Antalet ärenden hos omställningsorganisationerna kan därför öka något men antalet studerande med omställningsstudiestöd är samtidigt begränsat av de medel som finns avsatta för stödet.

Förslagen om regelförenklningar

Förslaget om att omställningsstudielånets storlek föreslås bestämmas utan hänsyn till kollektivavtalat kompletterande studiestöd innebär att registrerade omställningsorganisationer inte längre ska vara skyldiga att lämna uppgifter om sådant kompletterande studiestöd till CSN och ÖKS. Förslaget innebär därför mindre administration för registrerade omställningsorganisationer. Förslaget kan samtidigt innebära vissa kostnader för registrerade omställningsorganisationer för justeringar i befintliga system för informationsöverföring till CSN. Registrerade omställningsorganisationer kommer fortsatt att behöva uppgifter ur beslut om omställningsstudiestöd och om utbetalningar av sådant stöd, t.ex. uppgifter om den studerandes årliga inkomst och om storleken på det omställningsstudiebidrag som CSN har lämnat. Sådana uppgifter kan även fortsättningsvis lämnas med stöd av 35 § förordningen om omställningsstudiestöd.

Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR) noterar att det saknas en konsekvensbeskrivning i CSN:s rapport kring omställningsavtalen på arbetsmarknaden, trots att omställningsorganisationerna ändå berörs. OFR anser dessutom att förslaget om att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas för studier på kortare utbildningar som påbörjats före den 1 januari 2023 blir kostnadsdrivande i förhållande till omställningsavtalen på arbetsmarknaden. Regeringen kan konstatera att det finns flera omställningsavtal på den svenska arbetsmarknaden, och att innehållet i dessa avtal är upp till arbetsmarknadens parter att komma överens om. Huruvida det finns skäl att uppdatera avtalen i de fall avtalen innehåller specifika bestämmelser om omställningsstudiestödet kan inte regeringen bedöma.

Förslaget om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska CSN bereda omställningsorganisationen tillfälle att yttra sig om och hur en viss utbildning stärker den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden i enlighet med bestämmelserna om detta. CSN ska därtill lägga särskild vikt ett sådant yttrande (32 och 33 §§ lagen om omställningsstudiestöd). Förslaget till ändring i 32 § innebär att omställningsorganisationerna ska ges tillfälle att yttra sig angående om och hur förutsättningarna för omställningsstudiestöd i den förtydligade bestämmelsen är uppfyllda. Eftersom det enligt förslaget inte längre ska behöva göras någon jämförelse mellan hur stora behov av arbetskraft och kompetenser som finns inom det arbetsområde där den studerande redan arbetar eller har arbetat och inom det eller de nya arbetsområdena kan det underlätta för administrationen även hos omställningsorganisationerna. Det gäller såväl för den offentliga omställningsorganisationen vid Kammarkollegiet, som för enskilda omställningsorganisationer som har registrerats enligt lagen om grundläggande omställnings- och kompetensstöd.

11.8 Konsekvenser för arbetsgivare och företag

Förslagen om regelförenklingar

Arbetsgivare och företag är beroende av både kompetens och arbetskraft. Omställningsstudiestödet bidrar till en dynamisk arbetsmarknad genom att underlätta för arbetstagare inom alla områden att ställa om till nya arbetsområden med behov av kompetenser och arbetskraft. Omställningsstudiestödet riktar sig till arbetstagare men nyttan förväntas också komma arbetsgivare och företagare till del. Att personer får nya kunskaper kan t.ex. förbättra matchningen på arbetsmarknaden och göra det lättare att rekrytera personer med rätt kompetens. Ökade möjligheter för arbetstagare att studera kan dock innebära en ökad arbetsinsats för arbetsgivarna i att planera och organisera sin bemanning. Förslagen till regelförenklingar innebär att presumtiva studerande kan få snabbare beslut på sina ansökningar om omställningsstudiestöd. Förslagen i sig bör dock inte påverka arbetsgivare och företagare.

Förslaget om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke

Förslaget kan få vissa negativa konsekvenser för enskilda arbetsgivare som är verksamma inom områden där det råder brist på arbetskraft. Detta eftersom det även ger personer som är eller har varit verksamma inom ett bristyrke bättre ekonomiska möjligheter att stärka sin kompetens inom ett nytt arbetsområde. Dessa arbetsgivare kan alltså riskera att förlora arbetskraft. *Arbetsgivarverket* framför att medarbetare med rätt kompetens är avgörande för att de statliga verksamheterna ska kunna fullgöra sina samhällsuppdrag. Flera statliga arbetsgivare fullgör ett samhällsuppdrag inom områden där det råder brist på arbetskraft. Det är väsentligt att omställningsstudiestödet ger ökade och inte minskade möjligheter att rekrytera och behålla medarbetare med rätt kompetens och färdigheter. Regeringen anser att förslaget ur ett större perspektiv innebär att arbetsmarknaden blir mer rörlig med en högre omsättning av kompetenser, färdigheter och erfarenheter. Förslaget kan därför bidra till att stärka arbetsmarknadens samlade kompetens, vilket även är positivt för statliga arbetsgivare. *Regelrådet* finner att konsekvensutredningen i promemorian inte uppfyller kraven i 7 § förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning och att beskrivning av berörda företag utifrån antal, storlek och bransch är bristfällig. Enligt uppskattningar från CSN är det ett relativt litet antal personer som arbetar inom ett bristyrke som har fått avslag på sin ansökan p.g.a. att arbetsområdet som utbildningen tar sikte på har samma eller lägre behov av arbetskraft än det arbetsområde som den studerande redan är verksam inom. Det kan vara företag inom många olika branscher men det är i sammanhanget viktigt att poängtera att förslaget kan bidra till att stärka arbetsmarknadens samlade kompetens, vilket även är positivt för företagen.

Förslaget om fler veckor med omställningsstudiestöd

De utökade möjligheterna för studerande att få omställningsstudiestöd i ytterligare veckor som föreslås i denna promemoria bedöms ha betydelse för arbetsgivare och företag. Exempelvis kan det bli lättare för arbetsgivare

och företag att behålla och nyrekrytera även äldre personal. Förslaget kan därför bidra till att stärka företagets konkurrenskraft och säkra välfärdens kompetensförsörjning. Samtidigt kan ökade möjligheter för arbetstagare att studera innebära ökade kostnader för arbetsgivare för att planera och organisera sin bemanning, vilket kan antas bli mer problematiskt för mindre företag än för större organisationer. Ur ett större perspektiv innebär dock förslaget att arbetsmarknaden blir mer rörlig med en högre omsättning av kompetenser, färdigheter och erfarenheter. Förslaget kan därför bidra till att stärka arbetsmarknadens samlade kompetens.

11.9 Konsekvenser för utbildningsanordnare

Vid införandet av omställningsstudiestödet förväntades konsekvenserna för utbildningsanordnare som är verksamma inom det offentligfinansierade utbildningssystemet bli begränsade. När det gäller förslaget om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke konstaterar *Universitetskanslersämbetet (UKÄ)* att det i promemorian saknas en beskrivning av konsekvenser för lärosäten. Det framgår enligt UKÄ exempelvis inte om lärosätena behöver förändra sitt nuvarande utbildningsutbud eller hur olika studentgrupper kommer att påverkas av förslaget. Regeringen bedömer att förslagen i denna lagrådsremiss inte kommer att innebära någon ytterligare påverkan på utbildningsanordnare såsom universitet och högskolor, enskilda utbildningsanordnare, komvux, folkhögskolor och anordnare av sådana utbildningar som omställningsorganisationerna finansierar. Det beror på att omställningsstudiestöd endast lämnas om det finns tillgängliga medel. Volymen av antalet studerande med omställningsstudiestöd förväntas därmed inte öka.

Regeringen anser vidare att dagens utbildningsutbud på kort sikt stämmer relativt väl med vad som kan förväntas med anledning av införandet av omställningsstudiestödet. Regeringen konstaterade också i budgetpropositionen för 2024 (prop. 2023/24:1, utg.omr. 16, avsnitt 5.6.3) att omställningsstudiestödet kan leda till att efterfrågan på utbildning bland yrkesaktiva kan öka och att det är viktigt att det finns ett relevant, kvalificerat och effektivt utbildningsutbud som kan erbjudas till personer i behov av omställning och fortbildning. En utredare ska också biträda Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet) med att lämna förslag på en modell för hur universitet och högskolors utbildningsutbud kan utvecklas för att möta de nya behov som den föränderliga arbetsmarknaden ger upphov till och som är bakgrunden till det nya omställningsstudiestödet. Uppdraget ska redovisas senast den 29 april 2025.

11.10 Konsekvenser för enskilda

Förslagen om regelförenklingar

Förslagen innebär att regelverket blir enklare att förstå och rätten till stöd blir lättare att förutse för de studerande. Förslagen förväntas också leda till kortare utredningstider i enskilda ärenden. De studerande kan därmed få beslut om omställningsstudiestöd snabbare. Betydligt fler studerande

kommer därmed att kunna få sitt beslut om omställningsstudiestöd innan studierna inleds. Det minskar den ekonomiska oron och underlättar de studerandes planering. Regeringen har särskilt efterfrågat en redovisning från CSN över hur förslagen om regelförenklingar kan påverka myndighetens handläggningstider. CSN har därför gjort en uppskattning av hur handläggningstiderna kan komma att se ut om förslagen genomförs jämfört med om de inte genomförs. Tidsbesparingen beräknas av CSN till mellan 10 och 50 procent. Förslagen beräknas därför kunna leda till att handläggningstiderna kortas med mellan två och tio veckor. Beräkningarna är dock enligt CSN behäftade med en stor grad av osäkerhet och det är enligt myndigheten mer sannolikt att det verkliga utfallet landar närmre de lägre uppskattningarna.

En del av förslagen om regelförenklingar innebär att det blir svårare för vissa grupper av studerande att få omställningsstudiestöd. Andra förslag leder till att det blir lättare för grupper av studerande att få omställningsstudiestöd. Undanträngningseffekter i form av att nya grupper av sökande kommer att kunna få stöd och därmed tränger ut andra grupper av sökande kan endast ske vid ett fullt nyttjande av anslaget. Sammantaget bedöms förslagen om regelförenklingarna innebära att fler sökande kommer att uppfylla villkoren för att få stöd.

Förslaget om att etableringsvillkoret enbart ska prövas genom inkomst och inte genom arbetad tid skulle kunna leda till att en grupp studerande som i dag kan få stöd inte längre kommer att kunna få stöd. Regeringen har mot den bakgrunden gjort bedömningen att inkomstgränsen i etableringsvillkoret bör sänkas, för att på så sätt minska risken att grupper som i dag kan få omställningsstudiestöd ska drabbas.

Förslaget att kravet på att förvärvsarbete ska ha varit den studerandes huvudsyssla tas bort bedöms inte nämnvärt påverka storleken på gruppen studerande som kommer att kunna uppfylla etableringsvillkoret. Förslaget innebär att tidigare perioder med studiemedel, studiestartsstöd eller omställningsstudiestöd, under förutsättning att den studerande uppfyller etableringsvillkoret i övrigt, inte längre kommer att inverka negativt på möjligheterna att få omställningsstudiestöd. Antalet studerande som har haft inkomster i tillräcklig omfattning för att kunna uppfylla etableringsvillkorets krav, samtidigt som de har studerat med studiestöd, bedöms dock som låg.

Förslaget om att det ska vara möjligt för studerande att få omställningsstudiestöd även för studier på kortare utbildningar som påbörjats före den 1 januari 2023 innebär att fler studerande får möjlighet att utbilda sig. Antalet tillkommande individer kommer dock att minska i takt med att antalet sökande som har påbörjat sina utbildningar före den 1 januari 2023 minskar.

Förslaget om att den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas fem månader innan studiestarten innebär i regel att Försäkringskassan kommer att kunna påbörja sin handläggning av dessa ärenden omgående. Samtidigt kan den studerandes årliga inkomst komma att bli mindre aktuell. Dock är nästan nio av tio stödtagare anställda innan studierna påbörjas, och större inkomstförändringar under femmånadersperioden innan studiestarten bör därmed vara ovanliga. För de allra flesta studerande bör skillnaderna därför vara obefintliga eller marginella.

Förslaget att omställningsstudielånets storlek ska bestämmas utan hänsyn till kompletterande studiebidrag innebär att studerande som får kollektivavtalat kompletterande studiestöd från sin omställningsorganisation kommer att få möjlighet att låna mer än tidigare. Ett fåtal av dessa studerande kan också komma att bli överkompenserade, i bemärkelsen att deras omställningsstudiebidrag och kollektivavtalade kompletterande studiestöd efter skatt, tillsammans med omställningsstudielån, kan överstiga tidigare arbetsinkomster efter skatt. Det kommer dock att röra sig om en överkompensation som är högst några hundra kronor per månad. Överkompensationen kommer i dessa fall också endast att bestå av kollektivavtalat kompletterande studiestöd, som inte betalas ut av staten. Lånedelen kommer att öka mest för de med högst inkomster. Det innebär också att de personer som får en något högre skuld kommer att ha goda möjligheter att betala tillbaka skulden. För studerande som inte tillhör en registrerad omställningsorganisation och för studerande som har årliga inkomster om högst 4,5 inkomstbasbelopp innebär förslaget inga skillnader eftersom dessa inte kan få kollektivavtalat kompletterande studiestöd.

Förslaget om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier och att därigenom stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. En målsättning med stödet är att rekrytera fler yrkesverksamma till studier. Förslaget innebär att även personer som är eller har varit verksam inom ett bristyrke kommer få utökade ekonomiska möjligheter att stärka sin kompetens inom ett nytt arbetsområde. Förslaget kommer därför också innebära att fler enskilda kan stärka sin position på arbetsmarknaden. *Arbetsgivarverket* påtalar att förslaget minskar möjligheterna till stöd för den som är mindre attraktiv på arbetsmarknaden, vilket i sin tur kan leda till en minskad rörlighet på arbetsmarknaden eftersom färre arbetstagare innehar efterfrågad kompetens. Regeringen anser att förslaget ur ett större perspektiv innebär att arbetsmarknaden blir mer rörlig med en högre omsättning av kompetenser, färdigheter och erfarenheter.

Förslaget om fler veckor med omställningsstudiestöd

Förslaget att det ska vara möjligt att återkvalificera sig för fler veckor med omställningsstudiestöd bedöms kunna bidra till att återkommande kompetensutveckling eller omställning blir ett realistiskt alternativ för den som är väletablerad på arbetsmarknaden. Anslaget för stödet är samtidigt begränsat och antalet helårsstöd förväntas därmed att vara oförändrat. Konkurrensen om stödet kan därför förväntas öka och andelen av de sökande som kan få stödet kan komma att sjunka. Hur stora dessa effekter blir beror på hur många studerande som kan förväntas återkomma i studier och ansöka om nytt omställningsstudiestöd 15 år efter att de använt sina första 22 veckor med stödet.

11.11 Konsekvenser för jämställdheten

Ett grundläggande mål för studiestödet är att det ska verka rekryterande för både kvinnor och män och därmed bidra till ett högt deltagande i utbildning. Det är fler kvinnor än män som studerar med omställningsstudiestöd. Bland dem som hittills har fått omställningsstudiestöd är 64 procent kvinnor och 36 procent män. Omställningsstudiestödet är dock utformat på ett könsneutralt sätt och ändringen kommer att gälla lika för kvinnor och män. Regeringen kan konstatera att även efter ett genomförande av förslagen väntas kvinnor fortsatt vara i majoritet av dem som studerar med omställningsstudiestöd. Därför antas också förslagen mest gynna kvinnor.

När det gäller förslaget om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken delar inte *Jämställdhetsmyndigheten* promemorians bedömning att förslaget är könsneutralt. Eftersom arbetsmarknaden och utbildningssystemet inte är jämställt menar myndigheten att omställningsstudiestödet får könstypiska konsekvenser. Därför behövs en mer utförlig analys av vilka konsekvenser regelverket för omställningsstudiestödet får för jämställdheten. Regeringen kan konstatera att det är fler kvinnor än män som arbetar inom bristyrken och därför kan detta förslag antas gynna kvinnor mer än övriga förslag.

11.12 Konsekvenser i förhållande till EU-rätten

Förslagen berör frågor om personuppgiftsbehandling, som regleras i EU-rätten genom dataskyddsförordningen. En dataskyddsanalys finns i avsnitt 9. Den personuppgiftsbehandling som kommer att vara nödvändig med anledning av förslagen bedöms vara förenlig med EU-rätten. Regeringen konstaterar att förslagen i övrigt i denna lagrådsremiss inte rör frågor som är reglerade i EU-rätten.

11.13 Konsekvenser om ingen reglering genomförs

Regelrådet finner att konsekvensutredningen i promemorian om ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för dem som arbetar inom ett bristyrke inte uppfyller kraven i 6 §§ förordningen (2007:1244) om konsekvensutredning vid regelgivning. Regelrådet framför bl.a. att det i konsekvensutredningen inte återfinns några beskrivningar av alternativa lösningar och effekter av om ingen reglering kommer till stånd vilket är en brist. Regeringen redogör för alternativet att behålla nuvarande ordning och vad det skulle få för effekter i lagrådsremissens avsnitt 7. På motsvarande sätt redogörs det också för konsekvenser om ingen reglering genomförs för de andra förslagen som lämnas i denna lagrådsremiss.

11.14 Övriga konsekvenser

Förslagen bedöms inte ha några konsekvenser för Sveriges internationella åtaganden, de integrationspolitiska målen, brottsligheten, barnens situation eller miljön.

12 Författningskommentar

12.1 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Allmänna förutsättningar

Villkor om förvärvsarbete

6 § Omställningsstudiestöd får lämnas till en studerande som *uppfyller ett etablerings- och ett aktualitetsvillkor som avser förvärvsarbete.*

Etableringsvillkoret är att den studerande har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete i sammanlagt minst 96 kalendermånader inom en ramtid om 14 år som kan beräknas tidigast från och med det kalenderår då han eller hon fyllde 19 år.

Aktualitetsvillkoret är att den studerande i sammanlagt minst 12 kalendermånader inom en ramtid om 24 månader

1. har förvärvsarbetat i Sverige i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under var och en av de 12 månaderna, eller

2. har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete.

Med ramtid enligt första stycket avses de 14 år respektive 24 månader som närmast har föregått den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studiestödsnämnden. Om studierna har påbörjats före den dag ansökan kom in beräknas ramtiden i stället från och med dagen före studiestarten.

Förvärvsarbete i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), i Förenade kungariket och i Schweiz får tillgodoräknas som förvärvsarbete i Sverige.

I paragrafen regleras villkoret om förvärvsarbete, det s.k. arbetsvillkoret, som är en förutsättning för att få omställningsstudiestöd. Arbetsvillkoret består av ett etableringsvillkor och ett aktualitetsvillkor.

Det nuvarande första stycket delas upp i tre stycken för att göra lagtexten mer lättläst. De redaktionella ändringarna innebär att det i *första stycket* tydliggörs att omställningsstudiestöd får lämnas till en studerande som uppfyller ett etablerings- och ett aktualitetsvillkor som rör förvärvsarbete. Etableringsvillkoret regleras i *andra stycket* och aktualitetsvillkoret regleras i *tredje stycket*. Vidare ändras etableringsvillkoret i sak. Hittills har detta villkor kunnat uppfyllas antingen genom att den studerande visar att han eller hon har förvärvsarbetat i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under sammanlagt minst 96 kalendermånader inom en ramtid om 14 år som kan beräknas tidigast från och med det kalenderår då han eller hon fyllde 19 år (kvalificeringstiden), eller genom att den studerande visar att han eller hon har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete under denna tid. Ändringen innebär att enbart den sista möjligheten återstår. Dessutom görs språkliga ändringar. Etableringsvillkoret ändras också

genom att kravet i det nuvarande tredje stycket, som innebär att förvärvsarbete ska ha varit den studerandes huvudsyssla under kvalificeringstiden, tas bort. Ändringarna innebär att det nuvarande andra respektive fjärde stycket blir *fjärde* respektive *femte stycket*.

Övervägandena finns i avsnitt 6.1 och 6.2.

Utbildning som omställningsstudiestöd får lämnas för

15 § Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som *tillsammans med den studerandes tidigare utbildning, kunskaper och erfarenheter från arbetslivet* kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *av den studerandes samlade kompetens*.

Om utbildningen avser att ge kompetenser inom ett eller flera arbetsområden där den studerande inte redan arbetar eller har arbetat ska, vid bedömningen av arbetsmarknadens behov, hänsyn tas endast till behoven inom det eller de nya arbetsområdena. Om utbildningen avser att ge kompetenser inom flera nya arbetsområden ska det vara tillräckligt att arbetsmarknaden inom något av dessa arbetsområden har behov av den studerandes samlade kompetens.

Om det finns särskilda skäl får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

Paragrafen innehåller bestämmelser om vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för. Ytterligare villkor för att en utbildning ska ge möjlighet till stöd finns i 13, 14 och den nya 15 a §§.

I *första stycket* beskrivs vad som generellt krävs för att en utbildning ska ge möjlighet till stöd. Ändringarna innebär att det förtydligas att det som ska bedömas är om utbildningen tillsammans med den studerandes samlade kompetens kan antas stärka den studerandes ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Bedömningen ska alltså göras utifrån varje persons situation och förutsättningar. Det förtydligas också att det är arbetsmarknadens behov av just den kompetens som den studerande har som ska bedömas och inte endast arbetsmarknadens behov av den aktuella utbildningen.

I första stycket görs också en ändring som innebär att en bestämmelse i nuvarande andra meningen om i vilka fall omställningsstudiestöd får lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov flyttas och blir ett nytt *tredje stycke*.

I det nya *andra stycket* finns en bestämmelse om hur bedömningen av arbetsmarknadens behov ska göras när det gäller utbildningar som avser att stärka den studerandes kompetens inom ett eller flera nya arbetsområden. Det kan antingen röra sig om utbildningar som syftar till att ge den studerande specifik kompetens inom ett arbetsområde eller utbildningar som syftar till att ge mer generella kompetenser som kan vara relevanta inom flera olika arbetsområden. Enligt den nya bestämmelsen ska man vid bedömningen av arbetsmarknadens behov i dessa situationer ta hänsyn till behoven endast inom det eller de nya områdena. Det ska alltså beaktas om det är rimligt att utbildningen sedd tillsammans med den studerandes övriga samlade kompetens kan öka möjligheten för den studerande att söka och faktiskt etablera sig inom det nya arbetsområdet efter genomgången utbildning. Detta får i vanliga fall inte anses rimligt om det råder hård konkurrens eller överetablering inom arbetsområdet. Omställningsstudiestöd ska då inte beviljas (prop. 2021/22:176 s. 487). Bestämmelsen i det

nya andra stycket syftar inte till att ändra hur bedömningen ska göras i denna del. Den innebär dock att det inte längre ska krävas att den studerandes möjligheter till etablering är större inom det nya arbetsområdet än inom det gamla. Att en studerande är eller har varit verksam inom ett arbetsområde där det råder brist på arbetskraft ska därmed inte inverka negativt på hans eller hennes möjligheter att få omställningsstudiestöd för en utbildning inom ett annat arbetsområde. Arbetsmarknaden behov inom det arbetsområdet där den studerande redan arbetar eller har arbetat ska alltså inte längre beaktas. Om den utbildning studeranden läser kan ge kompetenser inom flera arbetsområden ska det vara tillräckligt att arbetsmarknaden har behov av kompetensen inom något av arbetsområdena.

De nuvarande *andra* och *tredje styckena* flyttas till en ny paragraf som benämns 15 a § och det nuvarande *fjärde stycket* flyttas till en ny paragraf som benämns 15 b §.

Övervägandena finns i avsnitt 7.

15 a § *Omställningsstudiestöd får inte lämnas för en utbildning som*

- 1. enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare,*
- 2. den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter, eller*
- 3. den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis.*

Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om i vilka fall omställningsstudiestöd inte får lämnas för en utbildning samt om vad som gäller för studerande på forskarnivå. Bestämmelserna motsvarar nuvarande 15 § andra och tredje styckena.

Övervägandena finns i avsnitt 7.

15 b § *Prövningen enligt 15 och 15 a §§ ska göras första gången en studerande ansöker om omställningsstudiestöd för en utbildning.*

Paragrafen är ny. Den innehåller en bestämmelse om när prövningen enligt 15 och 15 a §§ ska göras.

Bestämmelsen motsvarar nuvarande 15 § fjärde stycket med den skillnaden att hänvisningarna har ändrats till att avse 15 och 15 a §§. Dessutom görs en språklig ändring i förhållande till 15 § fjärde stycket.

Övervägandena finns i avsnitt 7.

Övriga förutsättningar för omställningsstudiestöd

Tid som omställningsstudiestöd lämnas för

21 a § *Omställningsstudiestöd får lämnas utöver den tid som anges i 21 § när det har gått minst 15 år efter att den studerande har fått de första 22 veckorna med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd. Omställningsstudiestöd får i dessa fall lämnas under ytterligare 22 veckor till den studerande som får helt stöd.*

Till den studerande som får en del av helt stöd får omställningsstudiestöd lämnas under ytterligare

1. 29 veckor vid 75 procent av helt stöd,
2. 36 veckor vid 60 procent av helt stöd,
3. 44 veckor vid 50 procent av helt stöd,
4. 55 veckor vid 40 procent av helt stöd, och
5. 110 veckor vid 20 procent av helt stöd.

Trots första och andra styckena tillämpas den begränsning av veckor som framgår i 21 § tredje stycket.

Paragrafen, som är ny, innehåller bestämmelser om villkor för att återkvalificera sig för omställningsstudiestöd och få det under längre tid än den längsta tid som stöd får lämnas för enligt 21 §.

Enligt *första stycket* får omställningsstudiestöd lämnas under ytterligare veckor utöver de 44 veckor som anges i 21 § när det har gått minst 15 år efter att den studerande har fått de första 22 veckorna med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd. Stöd får i dessa fall lämnas under ytterligare högst 22 veckor till den studerande som får helt stöd. Det innebär att en studerande som får helt stöd kan få som mest 66 veckor med omställningsstudiestöd enligt bestämmelserna i 21 och 21 a §§. I 17 § anges förutsättningar för att bevilja helt stöd. Villkoret att det ska ha gått minst 15 år efter att den studerande fick de första 22 veckorna med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd innebär att stödet för de ytterligare veckorna kan lämnas tidigast för tid efter att 15-årsperioden har passerat. Tidsperioden beräknas enligt bestämmelserna i lagen (1930:173) om beräkning av lagstadgad tid. Vidare krävs att den studerande har fått de första 22 veckorna med omställningsstudiestöd, dvs. att den studerande har beviljats stöd och har fått stödet utbetalt. Omställningsstudiestöd som har betalats ut felaktigt och senare återkrävts och stöd som inte har utnyttjats och återbetalats med stöd av bestämmelserna i 50 § lagen om omställningsstudiestöd och 6 kap. 2 § studiestödslagen har den studerande alltså inte fått. Sådana veckor kan då inte räknas in bland de 22 veckorna. Den studerande kan dock använda sig av veckor för vilka stöd har återkrävts och återbetalats på nytt och kan därigenom uppfylla kraven för återkvalificering.

I *andra stycket* framgår hur många veckor som ytterligare stöd kan ges till den som får omställningsstudiestöd på deltid. I samtliga fall får ytterligare omställningsstudiestöd som längst lämnas för en tid som motsvarar sammanlagt högst 22 veckor med helt stöd. I 17 § anges förutsättningar för att bevilja del av helt stöd.

Av *tredje stycket* framgår att veckobegränsningen i 21 § tredje stycket gällande äldre studerandes möjligheter att få omställningsstudiebidrag tillämpas även för de som får ytterligare veckor med omställningsstudiestöd enligt denna paragraf. Enligt 21 § tredje stycket får omställningsstudiebidrag lämnas under sammanlagt högst tio veckor till den studerande som får helt stöd från och med det år den studerande fyller 61 år. En förutsättning är att den studerande har veckor med omställningsstudiestöd kvar att utnyttja. Det innebär att en studerande som uppfyller villkoren för ytterligare veckor från och med det år då han eller hon fyller 61 år kan få omställningsstudiebidrag under ytterligare högst tio veckor vid helt stöd eller motsvarande antal veckor med del av helt stöd. Antalet veckor kan dock aldrig överstiga gränsen om totalt sammanlagt 66 veckor.

Övriga förutsättningar för att få omställningsstudiestöd måste också vara uppfyllda för att en studerande ska kunna få ytterligare veckor med stöd enligt denna paragraf. Det innebär exempelvis att de grundläggande förutsättningarna i 6 § måste uppfyllas och att åldersgränserna i 8 § ska tillämpas.

Övervägandena finns i avsnitt 8.

Beräkning av omställningsstudiestöd

Inkomst som ska ligga till grund för beräkning av omställningsstudiestöd

23 § Den årliga inkomst som avses i 22 § ska bestämmas med utgångspunkt i förhållandena den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studiestödsnämnden, dock tidigast *fem* månader och senast dagen före studiestarten. För en studerande som efter ett studieuppehåll återkommer med en ny ansökan om omställningsstudiestöd ska nämnden begära att en ny årlig inkomst ska bestämmas i de fall uppehållet varat minst *fem* månader.

Nämnden ska i den begäran som avses i 22 § första stycket ange den dag som Försäkringskassan ska utgå från vid bestämmande av årlig inkomst.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om årlig inkomst i förhållande till studiestarten.

Paragrafen innehåller bestämmelser om hur den årliga inkomsten som ska läggas till grund för beräkningen av omställningsstudiestödets storlek ska beräknas.

I *första stycket* görs två ändringar som rör tidpunkten för när den årliga inkomsten ska bestämmas. Den första ändringen avser den tidigaste tidpunkt före studiestarten som kan beaktas vid bestämmande av den studerandes årliga inkomst. Denna tidpunkt ändras från tre till fem månader, förutsatt att ansökan om omställningsstudiestöd har inkommit till Centrala studiestödsnämnden då. Den andra ändringen avser när nämnden ska begära att Försäkringskassan ska bestämma en ny årlig inkomst. Tidpunkten för hur långt en studerandes studieuppehåll ska ha varit för att nämnden ska göra en sådan begäran förlängs från fyra månader till fem månader.

I *tredje stycket*, som är nytt, införs en upplysningsbestämmelse om att regeringen, eller den myndighet som regeringen bestämmer, med stöd av den s.k. restkompetensen kan meddela ytterligare föreskrifter om årlig inkomst i förhållande till studiestarten.

Övervägandena finns i avsnitt 6.4.

Omställningsstudielånets storlek

26 § När helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63 procent av skillnaden mellan den studerandes

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka, och
2. inkomst delad med 52.

När del av helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63 procent av skillnaden mellan den studerandes

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka, och
2. inkomst delad med 52 och
 - a) multiplicerad med 0,75 för den som får 75 procent av helt stöd,
 - b) multiplicerad med 0,60 för den som får 60 procent av helt stöd,

- c) multiplicerad med 0,50 för den som får 50 procent av helt stöd,
- d) multiplicerad med 0,40 för den som får 40 procent av helt stöd, och
- e) multiplicerad med 0,20 för den som får 20 procent av helt stöd.

Omställningsstudielån enligt första och andra styckena lämnas bara om den studerandes inkomst delad med 52 är högre än summan av den studerandes omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka.

Paragrafen innehåller bestämmelser om beräkning av omställningsstudielånets storlek.

I första stycket regleras beräkningen av omställningsstudielånets storlek för den som får helt stöd. *I första punkten* görs en ändring som innebär att kollektivavtalat kompletterande studiestöd inte längre ska beaktas när omställningsstudielånets storlek ska bestämmas. I stället ska omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63 procent av skillnaden mellan den studerandes omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka och den studerandes årliga inkomst (se 22 och 23 §§) delad med 52.

I andra stycket första punkten görs motsvarande ändring för den som får del av helt stöd.

Övervägandena finns i avsnitt 6.5.

Omställningsstudiestöd under sjukdom och ledighet

28 § Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd får lämnas för tid då den studerande är sjuk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd får lämnas vid ledighet

1. för tillfällig vård av barn,
2. för närståendevård,
3. i samband med att ett barn under 18 år har avlidit, eller
4. vid extraordinära händelser i fredstid.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som lämnas vid sjukdom eller sådan ledighet som anges i andra stycket får ingå i det antal veckor som omställningsstudiestöd högst får lämnas för enligt 21 och 21 a §§.

Paragrafen innehåller upplysningsbestämmelser om att regeringen med stöd av den s.k. restkompetensen kan meddela föreskrifter om omställningsstudiestöd under sjukdom och viss ledighet.

I tredje stycket görs ett tillägg som innebär att det upplyses om att regeringen kan meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som lämnas under sjukdom och sådan ledighet som anges i andra stycket får ingå i de ytterligare veckor som lämnas med stöd av 21 a §. Den paragrafen ger möjlighet till att återkvalificera sig för omställningsstudiestöd när det gått 15 år efter att den studerande har fått de första 22 veckorna av helt stöd eller motsvarande veckor med del av helt stöd.

Övervägandena finns i avsnitt 8.

Handläggning av ärenden

Yttrande från omställningsorganisationer

32 § Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur *förutsättningarna för omställningsstudiestöd i 15 § och 15 a § första stycket 1 och 2 är uppfyllda*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 62 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

Paragrafen innehåller bestämmelser om att Centrala studiestödsnämnden (CSN) ska ge omställningsorganisationer tillfälle att yttra sig i ärenden om omställningsstudiestöd. Med omställningsorganisation avses enligt 5 § Kammarkollegiet eller en omställningsorganisation som registrerats enligt lagen (2022:850) om grundläggande omställnings- och kompetensstöd.

I *första meningen* görs en ändring när det gäller vad omställningsorganisationerna ska ges tillfälle att yttra sig över. Hittills har de fått yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov enligt 15 §. Nu anges att de ska få tillfälle att yttra sig över om och hur förutsättningarna för omställningsstudiestöd i 15 § och 15 a § första stycket 1 och 2 är uppfyllda. Ändringen är en följd av ändringarna i 15 § men innebär också att CSN ska ge omställningsorganisationerna tillfälle att yttra sig över ytterligare uppgifter. De nya uppgifter som de ska ges möjlighet att yttra sig över är om det finns särskilda skäl för att lämna omställningsstudiestöd även utan beaktande av arbetsmarknadens behov och om omställningsstudiestöd inte ska få lämnas för att utbildningen enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare eller för att den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla utbildningen för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter.

Övervägandena finns i avsnitt 7.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser till lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

2. Lagen tillämpas första gången i fråga om studier som bedrivs efter den 31 december 2022.

Andra punkten innehåller en ursprunglig övergångsbestämmelse till lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd. Punkten reglerar när den lagen ska tillämpas första gången. Det anges i punktens första mening i dess nuvarande lydelse att lagen tillämpas första gången i fråga om studier på en utbildning som påbörjas efter den 31 december 2022. I andra meningen anges att för studier på en utbildning som är 80 veckor eller mer på heltid, eller motsvarande antal veckor på deltid, tillämpas lagen dock första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid efter den 31 december 2022.

Ändringen i *första meningen* består i att ”studier på en utbildning som påbörjas efter den 31 december 2022” byts ut mot ”studier som bedrivs efter den 31 december 2022.” Genom ändringen tydliggörs att hänsyn inte ska tas till tidigare studier även om det är fråga om samma utbildning. Som en följdändring tas den andra meningen bort, då hänsyn inte längre ska tas till utbildningen utan endast till studierna. Med studier avses i detta sammanhang de studier som omfattas av ansökan om omställningsstudiestöd. Det kan röra sig om studier på en fristående kurs som är en hel utbildning i sig eller studier som är en del i en längre utbildning som har påbörjats tidigare.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
2. Bestämmelserna i 6, 15, 23, 26 och 32 §§ och punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i den nya lydelsen och de nya bestämmelserna i 15 a och 15 b §§ tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas den 1 juli 2025 eller senare.
3. För ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025 gäller 6, 15, 23, 26 och 32 §§ och punkt 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna i den äldre lydelsen.

I *punkt 1* anges att lagen träder i kraft den 1 januari 2025.

I *punkt 2* regleras när de ändringar som innebär regelförenklingar och som syftar till snabbare handläggningstider samt de ändringar som syftar till att ge ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken ska tillämpas första gången. Bestämmelsen i punkt 2 innebär att de nya reglerna ska tillämpas på alla ansökningar om omställningsstudiestöd som behandlas i ansökningsomgångar som startar efter ikraftträdandet. Av 26 § förordningen om omställningsstudiestöd framgår att omställningsstudiestöd beviljas i två ansökningsomgångar per kalenderår. En ansökan som avser studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret kan lämnas in till Centrala studiestödsnämnden tidigast den 1 oktober året innan studierna börjar. En ansökan som avser studier som påbörjas under det andra kalenderhalvåret kan lämnas in till Centrala studiestödsnämnden tidigast den 1 april samma år. Enligt bestämmelsen i punkt 2 kommer ansökningsomgången som påbörjas den 1 april 2025 vara den första ansökningsomgång då de nya bestämmelserna tillämpas. I denna ansökningsomgång är det nämligen möjligt att ansöka om omställningsstudiestöd för studier som påbörjas den 1 juli 2025 eller senare. Med studier avses i detta sammanhang de studier som omfattas av ansökan om omställningsstudiestöd. Det kan röra sig om studier på en fristående kurs eller studier som är en del i en längre sammanhållen utbildning som har påbörjats tidigare. För att de nya bestämmelserna ska tillämpas är det tillräckligt att de studier som omfattas av den aktuella ansökan om omställningsstudiestöd påbörjas den 1 juli 2025 eller senare. Det har ingen betydelse om dessa studier ingår i en längre sammanhållen utbildning som har påbörjats tidigare.

I *punkt 3* regleras i vilka fall äldre bestämmelser ska fortsätta att gälla. Bestämmelsen innebär att samtliga ansökningar om omställningsstudiestöd som behandlas i ansökningsomgångar som startar före ikraftträdandet ska behandlas enligt äldre bestämmelser.

12.2 Förslaget till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

32 § Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur *förutsättningarna för omställningsstudiestöd i 15 § och 15 a § första stycket 1 och 2 är uppfyllda*. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 63 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

Samma ändring som i avsnitt 12.1 görs i 32 § i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd görs här i lagen (2022:864) om ändring i lagen om omställningsstudiestöd, då denna lag redan är beslutad och träder i kraft efter ändringen i avsnitt 12.1.

Övervägandena finns i avsnitt 7 och 10.

Ikraftträdande- och övergångsbestämmelser

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd träder i kraft den 1 oktober 2025 och tillämpas första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid från och med den 1 januari 2026. Detta framgår av punkt 1 och 2 i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen. I den nya *punkt 3* regleras att äldre bestämmelser fortfarande ska gälla för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Övervägandena finns i avsnitt 10.

Sammanfattning av Centrala studiestödsnämndens rapport Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet (U2023/03200)

Omställningsstudiestödet syftar till att förbättra förutsättningarna för vuxna yrkesverksamma att finansiera studier och att stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden. Intresset för stödet har varit betydligt större än förväntat. Det stora antalet ansökningar, en kort tid för införande av reformen och ett komplext regelverk har skapat långa handläggningstider hos CSN. Många studerande får därför vänta länge på ett beslut. Det komplexa regelverket innebär också att det inte är möjligt att utveckla systemstöd för prövningen av vissa villkor. Regeringen beslutade därför den 7 september 2023 att ge CSN i uppdrag att ta fram förslag på regelförändringar av omställningsstudiestödet som kan leda till kortade handläggningstider och mer automatiserade processer, utan att det grundläggande syftet med reformen ändras och utan att målgruppen för stödet utvidgas i någon större utsträckning.

CSN lämnar i denna promemoria förslag till ändringar i lagen (2022:856) och förordningen (2022:857) om omställningsstudiestöd som möjliggör en förenklad administration och en högre grad av automatiserad prövning hos CSN. Förslagen syftar till att studerande ska kunna få beslut snabbare och enklare. CSN föreslår bl.a. att fler studerande ska ha förtur till ytterligare omställningsstudiestöd och att ramtiden för arbetsvillkoren bör beräknas från starten av den första tidsperiod som en ansökan avser. CSN föreslår också att etableringsvillkoret som utgångspunkt endast ska prövas genom arbetsinkomster och att egenföretagare ska få räkna med tid med aktiv näringsverksamhet i både etablerings- och aktualitetsvillkoret. Skatteverket föreslås genom en ändring i förordningen (2001:588) om behandling av uppgifter i Skatteverkets beskattningsverksamhet vara skyldig att efter begäran lämna uppgifter om perioden om aktiv näringsverksamhet till CSN. CSN föreslår dessutom att omställningsstudiestöd ska kunna lämnas för att den studerande ska kunna avsluta även kortare utbildningar som har startat innan den 1 januari 2023. CSN föreslår slutligen att den studerandes årliga inkomst ska kunna bestämmas utifrån förhållanden tidigast fem månader före studiestarten.

Förslagen om utökad rätt till förtur och förändrad ramtid för arbetsvillkoren föreslås träda i kraft den 1 mars 2024 och övriga förslag den 1 juli 2024.

Förslagen innebär en minskad och förenklad administration hos CSN vilket möjliggör kortare handläggningstider och snabbare beslut till samtliga studerande. Förslagen möjliggör dessutom systemlösningar för maskinell prövning av olika villkor, som inte är möjliga med nuvarande regelverk.

Förslag till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

dels att 6, 7, 23 och 26 §§ ska ha följande lydelse,

dels att punkt 2 i ikraftträdande och övergångsbestämmelsen till lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd ska ha följande lydelse, och

dels att det ska införas en ny punkt 3 i ikraftträdande och övergångsbestämmelsen till lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

6 §

Omställningsstudiestöd får lämnas till en studerande som

1. har förvärvsarbetat i Sverige i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad i

a) sammanlagt minst 96 månader inom en ramtid om 14 år som kan beräknas tidigast från och med det kalenderår då han eller hon fyllde 19 år, och

b) sammanlagt minst 12 månader inom en ramtid om 24 månader, eller

2. under kvalificeringstiderna som anges i 1 a och 1 b har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete.

Med ramtid enligt första stycket avses de 14 år respektive 24 månader som närmast har föregått den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studiestödsnämnden. Om studierna har påbörjats före den dag ansökan kom in beräknas ramtiden i stället från och med dagen före studiestarten.

För att förvärvsarbetet i första stycket 1 a ska få räknas ska det ha varit den studerandes huvudsyssla under kvalificeringstiden

Förvärvsarbete i ett land inom Europeiska ekonomiska samarbetsområdet (EES), i Förenade kungariket och i Schweiz får tillgodoräknas som förvärvsarbete i Sverige

Omställningsstudiestöd får lämnas till en studerande som i

1. sammanlagt minst 96 månader inom en ramtid om 14 år som kan beräknas tidigast från och med det kalenderår då han eller hon fyllde 19 år, *har haft viss minsta inkomst av förvärvsarbete*, och

2. sammanlagt minst 12 månader inom en ramtid om 24 månader,

a) *har förvärvsarbetat i Sverige i genomsnitt minst 16 timmar per vecka under en kalendermånad, eller*

b) har haft en viss minsta inkomst av förvärvsarbete.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om villkoren i 6 §.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer får föreskriva om att andra villkor än vad som anges i 6 § första stycket 1 och 2 ska gälla för studerande som är egenföretagare, under de ram-tider som anges där

23 §

Den årliga inkomst som avses i 22 § ska bestämmas med utgångspunkt i förhållandena den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studie-stödsnämnden, dock tidigast *tre* månader och senast dagen före studiestarten. För en studerande som efter ett studieuppehåll återkommer med en ny ansökan om omställningsstudiestöd ska nämnden begära att en ny årlig inkomst ska bestämmas i de fall uppehållet har varat minst *fyra* månader.

Den årliga inkomst som avses i 22 § ska bestämmas med utgångspunkt i förhållandena den dag ansökan om omställningsstudiestöd kom in till Centrala studie-stödsnämnden, dock tidigast *fem* månader och senast dagen före studiestarten. För en studerande som efter ett studieuppehåll återkommer med en ny ansökan om omställningsstudiestöd ska nämnden begära att en ny årlig inkomst ska bestämmas i de fall uppehållet har varat minst *fem* månader.

Nämnden ska i den begäran som avses i 22 § första stycket ange den dag som Försäkringskassan ska utgå från vid bestämmande av årlig inkomst.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela ytterligare föreskrifter om årlig inkomst.

26 §

När helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63 procent av skillnaden mellan den studerandes

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § och *kollektiv-avtalat komplementarande studiestöd* per vecka, och

2. inkomst delad med 52.

När del av helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63

När helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63 procent av skillnaden mellan den studerandes

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka, och
2. inkomst delad med 52.

När del av helt stöd lämnas får omställningsstudielån lämnas med ett belopp som för varje vecka då den studerande får stöd utgör 63

procent av skillnaden mellan den studerandes

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § *och kollektivavtalat kompletterande studiestöd per vecka*, och

2. inkomst delad med 52 och
a) multiplicerad med 0,75 för den som får 75 procent av helt stöd,
b) multiplicerad med 0,60 för den som får 60 procent av helt stöd,
c) multiplicerad med 0,50 för den som får 50 procent av helt stöd,
d) multiplicerad med 0,40 för den som får 40 procent av helt stöd, och
e) multiplicerad med 0,20 för den som får 20 procent av helt stöd.

Omställningsstudielån enligt första och andra styckena lämnas bara om den studerandes inkomst delad med 52 är högre än *summan* av den studerandes omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § *och kollektivavtalat kompletterande studiestöd* per vecka.

1. Denna lag träder i kraft den 30 juni 2022.

2. Lagen tillämpas första gången i fråga om studier *på en utbildning* som *påbörjas* efter den 31 december 2022. *För studier på en utbildning som är 80 veckor eller mer på heltid, eller motsvarande antal veckor på deltid, tillämpas lagen dock första gången i fråga om omställningsstudiestöd som lämnas för tid efter den 31 december 2022.*

procent av skillnaden mellan den studerande Bilaga 2

1. omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 §, och

2. inkomst delad med 52 och
a) multiplicerad med 0,75 för den som får 75 procent av helt stöd,
b) multiplicerad med 0,60 för den som får 60 procent av helt stöd,
c) multiplicerad med 0,50 för den som får 50 procent av helt stöd,
d) multiplicerad med 0,40 för den som får 40 procent av helt stöd, och
e) multiplicerad med 0,20 för den som får 20 procent av helt stöd.

Omställningsstudielån enligt första och andra styckena lämnas bara om den studerandes inkomst delad med 52 är högre än den studerandes omställningsstudiebidrag enligt 24 eller 25 § per vecka.

2. Lagen tillämpas första gången i fråga om studier efter den 31 december 2022.

3. *Äldre föreskrifter gäller fortfarande för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som startar före det första kalenderhalvåret 2025.*

1. Denna lag träder i kraft den 1 juli 2024.

2. Bestämmelserna i 6, 23 och 26 §§ i den nya lydelsen gäller för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som startar det första kalenderhalvåret 2025 eller senare.

Promemorian Kompletterande förslag vad gäller ikraftträdande av vissa förslag i CSN:s promemoria Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet (U2023/03200)

Vissa förslag i CSN:s promemoria bör träda i kraft senare än vad som föreslagits

I Centrala studiestödsnämndens (CSN) promemoria Uppdrag att ta fram förslag på regelförenklingar inom omställningsstudiestödet föreslås två olika tidpunkter för när förslagen ska träda i kraft. I avsnitt 4 lämnas förslag på regler som kan förenklas omgående. Dessa innebär ändringar i förordningen (2022:857) om omställningsstudiestöd som enligt CSN bedöms kunna träda i kraft redan den 1 mars 2024. Det snabba ikraftträdandet beror till stor del på att förslagen endast medför förordningsändringar (se avsnitt 6 i CSN:s promemoria). I avsnitt 5 lämnas förslag på regler som kan förenklas på längre sikt.

Det är angeläget att förslag som förenklar handläggningen av omställningsstudiestödet kan komma på plats så snart som möjligt. Omställningsstudiestödet är ett viktigt instrument för så väl samhällets som näringslivets kompetensförsörjning. Det är också viktigt för att stärka den enskildes position på arbetsmarknaden. Den tidsplan som föreslås i CSN:s promemoria bedöms emellertid inte vara genomförbar när det gäller de förslag som lämnas i avsnitt 5, då de bl.a. innefattar ändringar i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd. CSN föreslår att dessa förslag ska träda i kraft den 1 juli 2024 och att de ska gälla för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret 2025 eller senare. I denna promemoria görs dock bedömningen att dessa förslag är av en sådan karaktär att de behöver remitteras med en remisstid på två månader. Efter remittering behöver vidare förslagen beredas inom Regeringskansliet och lagförslaget underställas Lagrådets granskning. Därefter behövs tid för behandlingen av lagförslaget i riksdagen. Det föreslagna ikraftträdandet bedöms därför inte som genomförbart.

CSN har i promemorians avsnitt 6 angett att myndigheten behöver tidiga besked om förändringar i regelverket för att kunna planera för den fortsatta systemutvecklingen, vilken är en förutsättning för en ökad automatiseringsgrad och effektiviserad handläggning. Med anledning av det som angetts ovan om beredningen av förslagen görs det i denna promemoria bedömningen att det tidigaste ikraftträdandet för förslagen i avsnitt 5 är den 1 januari 2025. Tidpunkten för när förslagen ska börja tillämpas bör dock harmoniera med de särskilda bestämmelser som finns om ansökningsomgångar för omställningsstudiestöd. Omställningsstudiestöd beviljas i två ansökningsomgångar per kalenderår. En ansökan som avser studier som påbörjas under det första kalenderhalvåret kan lämnas in till Centrala studiestödsnämnden tidigast den 1 oktober året innan det år studierna börjar. En ansökan om stöd som avser studier som påbörjas

under det andra kalenderhalvåret kan lämnas in till nämnden tidigast den 1 april samma år (26 § förordningen om omställningsstudiestöd). Ett tillämpningsdatum som kopplas till dessa bestämmelser innebär att CSN:s handläggning av stödet underlättas eftersom det innebär att samma regler gäller för samtliga ansökningar inom samma ansökningsomgång. De föreslagna bestämmelserna i avsnitt 5 föreslås alltså träda i kraft den 1 januari 2025 och tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025. Äldre bestämmelser föreslås fortfarande gälla för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025.

Bilaga 3

Förteckning över remissinstanserna (U2023/03200)

Efter remiss har yttrande inkommit från Almega utbildningsföretagen, Arbetsförmedlingen, Arbetsgivarverket, Centrala studiestödsnämnden, Diskrimineringsombudsmannen, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Malmö, Försvarsmakten, Högskolan i Gävle, Institutet för Näringslivsforskning, Integritetsskyddsmyndigheten, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarkollegiet, Kollektivavtalsstiftelsen CIKO, Konjunkturinstitutet, Landsorganisationen i Sverige, Medlingsinstitutet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för yrkeshögskolan, Offentliganställdas Förhandlingsråd/ Statstjänstemän, Poliser, Officerare, Omställningsfonden, Förhandlings- och samverkansrådet PTK, Skatteverket, Småföretagarnas Riksförbund, Statistiska centralbyrån, Stockholms universitet, Svenskt Näringsliv, Sveriges a-kassor, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges Kommuner och Regioner, Tillväxtverket, Tjänstemännens centralorganisation, Trygghetsrådet TRS, Trygghetsstiftelsen, Umeå universitet, Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, Uppsala universitet och Överklagandenämnden för studiestöd.

Därutöver har yttrande inkommit från: Akademikerförbundet SSR, Akavia, Sveriges Arbetsterapeuter och Offentliganställdas Förhandlingsråd.

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig, men har förklarat att de avstår från att yttra sig eller har inte inkommit med yttrande: Företagarna, Industrifacket Metall, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Kommunalarbetarförbundet, Kompetensföretagen, Lernia, Regelrådet, Riksdagens ombudsmän, Riksförbundet Vuxenutbildning i Samverkan, Riksrevisionen, Röda Korsets högskola, Seko – Service kommunikationsfacket, SNS, Statens skolverk, Statskontoret, Sveriges universitets- och högskoleförbund, TRR Trygghetsrådet, Trygghetsfonden TSL och Yrkeshögskoleförbundet i Sverige.

Sammanfattning av promemorian Ökade möjligheter till omställningsstudiestöd för personer inom bristyrken (U2024/00081)

Denna promemoria har utarbetats inom Regeringskansliet (Utbildningsdepartementet). I promemorian föreslås vissa ändringar i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd och lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd.

Syftet med omställningsstudiestödet är att förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som stärker deras framtida ställning på arbetsmarknaden. Stödet är tänkt att stärka den enskildes position på arbetsmarknaden samt att därmed bidra till att säkra samhällets och näringslivets kompetensförsörjning. En förutsättning för att omställningsstudiestöd ska kunna beviljas är att utbildningen kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov.

Det har visat sig svårt för studerande som arbetar inom ett yrkesområde med hög efterfrågan på arbetskraft att få omställningsstudiestöd för att utbilda sig inom nya arbetsområden. Enligt gällande praxis ska nämligen efterfrågan på arbetsmarknaden inom det arbetsområde som en person redan arbetar eller har arbetat inom beaktas när han eller hon ansöker om omställningsstudiestöd för att utbilda sig mot ett nytt arbetsområde. Det innebär att det är betydligt svårare för en person verksam inom ett bristyrke att beviljas omställningsstudiestöd än vad det är för en person som inte är verksam inom ett sådant. Det innebär t.ex. att hälso- och sjukvårdspersonal och lärare får svårt att ställa om till ett nytt yrke, även om det finns behov av arbetskraft inom det nya arbetsområdet.

I promemorian föreslås det därför att reglerna för bedömningen av vilka utbildningar som omställningsstudiestöd får lämnas för ska förändras. Vid bedömningen av om en viss utbildning kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden är det bara arbetsmarknadens behov inom det arbetsområde som utbildningen gäller som ska beaktas. Det föreslås också en motsvarande justering av vad omställningsorganisationerna ska yttra sig om.

Ändringarna föreslås träda i kraft den 1 januari 2025 och föreslås tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025.

Promemorians lagförslag (U2024/00081)

1. Författningsförslag

1.1 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs att 15 och 32 §§ lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd ska ha följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

15 §

Omställningsstudiestöd får lämnas för en utbildning som kan antas stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller*. Om det finns särskilda skäl, får omställningsstudiestöd lämnas även utan beaktande av arbetsmarknadens behov.

Omställningsstudiestöd får inte lämnas för en utbildning som

1. enbart syftar till att möta kompetensbehoven hos en specifik arbetsgivare,
2. den studerandes arbetsgivare skäligen borde tillhandahålla för att den studerande ska klara av att utföra sina ordinarie arbetsuppgifter, eller
3. den studerande redan har genomgått och från vilken han eller hon redan har ett slutbetyg, examensbevis eller annat utbildningsbevis.

Till en studerande som har en examen på forskarnivå får omställningsstudiestöd lämnas för en utbildning som tillsammans med den studerandes forskarkompetens förser arbetsmarknaden med kompetens på ett arbetsområde där det finns ett behov av arbetskraft eller om det finns särskilda skäl.

Prövningen enligt första–tredje styckena ska göras första gången en studerande ansöker om omställningsstudiestöd för en och samma utbildning.

32 §

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *enligt*

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det*

15 §. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om *arbetsområde som utbildningen gäller i enlighet med 15 §. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om* Bilaga 6

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 62 år,
eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

-
1. Denna lag träder i kraft den 1 januari 2025.
 2. Lagen tillämpas första gången i fråga om ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas efter den 30 juni 2025.
 3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för ansökningar om omställningsstudiestöd som avser studier som påbörjas före den 1 juli 2025.

1.2 Förslag till lag om ändring i lagen (2022:864) om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

dels att 32 § i stället för lydelsen enligt lagen (2022:864) om ändring i den lagen ska ha följande lydelse,

dels att det i ikraftträdande- och övergångsbestämmelserna till lagen (2022:864) om ändring i den lagen ska införas en ny punkt, 3, av följande lydelse.

32 §

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *enligt* 15 §. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

Om en studerande är anknuten till en omställningsorganisation ska Centrala studiestödsnämnden ge den organisationen tillfälle att yttra sig angående om och hur en utbildning kommer att stärka den studerandes framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov *inom det arbetsområde som utbildningen gäller i enlighet med* 15 §. Omställningsorganisationen behöver dock inte ges tillfälle att yttra sig om

1. den redan har lämnat ett yttrande,
2. den har meddelat nämnden att den har avstått från att yttra sig,
3. ansökan avser omställningsstudiestöd före det kalenderår den studerande fyller 27 år eller efter det kalenderår han eller hon fyller 63 år, eller
4. ansökan avser omställningsstudiestöd för samma utbildning som den studerande redan har fått omställningsstudiestöd för.

3. Äldre bestämmelser gäller fortfarande för omställningsstudiestöd som lämnas för tid före den 1 januari 2026.

Förteckning över remissinstanserna (U2024/00081)

Bilaga 7

Efter remiss har yttrande kommit in från Almega utbildningsföretagen, Arbetsförmedlingen, Arbetsgivarverket, Centrala studiestödsnämnden, Diskrimineringsombudsmannen, Folkbildningsrådet, Företagarna, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Malmö, Högskolan i Gävle, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarkollegiet, Kollektivavtalsstiftelsen CIKO, Konjunkturinstitutet, Landsorganisationen i Sverige (LO), Medlingsinstitutet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för yrkeshögskolan, Offentlighetanställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare (OFR/S,P,O), Omställningsfonden, Förhandlings- och samverkansrådet PTK, Regelrådet, Riksförbundet Vuxenutbildning i Samverkan, Statskontoret, Svenskt Näringsliv, Sveriges a-kassor, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges Kommuner och Regioner, Sveriges universitets- och högskoleförbund, Tillväxtverket, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), TRR Trygghetsrådet, Trygghetsrådet TRS, Trygghetsstiftelsen, Umeå universitet, Universitetskanslersämbetet, Uppsala universitet, Yrkehögskoleförbundet i Sverige och Överklagandenämnden för studiestöd.

Därutöver har yttrande inkommit från Akademikerförbundet SSR, Akavia, Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR), Sveriges Arbetsterapeuter, Sveriges ingenjörer och Sveriges lärare.

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig, men har förklarat att de avstår från att yttra sig eller har inte besvarat remissen: Funktionsrätt Sverige, Industrifacket Metall, Institutet för Näringslivsforskning, Kommunalarbetarförbundet, Kompetensföretagen, Lernia, Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Röda Korsets högskola, Seko – Service kommunikationsfacket, Småföretagarnas Riksförbund, Statens skolverk, Trygghetsfonden TSL och Universitets- och högskolerådet.

Sammanfattning av promemorian Fler veckor med omställningsstudiestöd – för stärkt konkurrenskraft, säkrad kompetensförsörjning och livslångt lärande (Ds 2022:29)

Omställningsstudiestödet ska förbättra förutsättningarna för vuxna att finansiera studier som kan stärka deras framtida ställning på arbetsmarknaden med beaktande av arbetsmarknadens behov. Stödet kan enligt nuvarande regelverk lämnas i högst 44 veckor. I syfte att stärka näringslivets konkurrenskraft, säkra kompetensförsörjningen och underlätta det livslånga lärandet lämnas i promemorian förslag om fler veckor med omställningsstudiestöd. Omställningsstudiestöd föreslås kunna lämnas under ytterligare veckor efter s.k. återkvalificering, dvs. när det har gått minst 15 år efter att den studerande fick sina första 22 veckor med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd. Omställningsstudiestöd ska i dessa fall få lämnas under ytterligare högst 22 veckor till den studerande som får helt stöd och motsvarande antal veckor till den studerande som får en del av helt stöd. Det innebär att en studerande som får helt stöd som mest kan få 66 veckor med omställningsstudiestöd.

Denna promemoria har utarbetats inom Utbildningsdepartementet, i enlighet med ett uppdrag till en sakkunnig att biträda departementet med att utreda frågan om återkvalificering till omställningsstudiestöd (U2022/02471). Av uppdragsbeskrivningen framgår att utredaren ska lämna förslag i linje med den principöverenskommelse om trygghet, omställning och anställningsskydd som Svenskt Näringsliv, Förhandlings- och samverkansrådet PTK (PTK), Industrifacket Metall (IF Metall) och Svenska Kommunalarbetareförbundet har träffat samt parternas slutliga utkast till huvudavtal.

Promemorian innehåller förslag till de ändringar som behövs i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd och förordningen (2022:857) om omställningsstudiestöd. Författningsändringarna föreslås träda i kraft den 1 juli 2024.

Förslag till lag om ändring i lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (2022:856) om omställningsstudiestöd

dels att 28 § ska ha följande lydelse,

dels att det ska införas en ny paragraf, 21 a §, av följande lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

21 a §

Omställningsstudiestöd får lämnas utöver de 44 veckor som anges i 21 § när det har gått minst 15 år efter att den studerande har fått de första 22 veckorna med helt stöd eller motsvarande antal veckor med en del av helt stöd. Omställningsstudiestöd får i dessa fall lämnas under ytterligare sammanlagt högst 22 veckor till den studerande som får helt stöd.

Till den studerande som får en del av helt stöd får omställningsstudiestöd lämnas under ytterligare sammanlagt högst

1. 29 veckor vid 75 procent av helt stöd,

2. 36 veckor vid 60 procent av helt stöd,

3. 44 veckor vid 50 procent av helt stöd,

4. 55 veckor vid 40 procent av helt stöd, och

5. 110 veckor vid 20 procent av helt stöd.

Bestämmelserna i 21 § tredje stycket tillämpas också för studerande som uppfyller villkoren enligt första stycket.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd får lämnas för tid då den studerande är sjuk.

Regeringen eller den myndighet som regeringen bestämmer kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd får lämnas vid ledighet

1. för tillfällig vård av barn,
2. för närståendevård,
3. i samband med att ett barn under 18 år har avlidit, eller
4. vid extraordinära händelser i fredstid.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som lämnas vid sjukdom eller sådan ledighet som anges i andra stycket får ingå i det antal veckor som omställningsstudiestöd högst får lämnas för enligt 21 §.

Regeringen kan med stöd av 8 kap. 7 § regeringsformen meddela föreskrifter om att omställningsstudiestöd som lämnas vid sjukdom eller sådan ledighet som anges i andra stycket får ingå i det antal veckor som omställningsstudiestöd högst får lämnas för enligt 21 och 21 a §§.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 2024.

Förteckning över remissinstanserna (Ds 2022:29)

Efter remiss har yttranden kommit in från Arbetsförmedlingen, Arbetsgivarverket, Brottsförebyggande rådet, Centrala studiestödsnämnden, Diskrimineringsombudsmannen, Folkbildningsrådet, Företagarna, Förhandlings- och samverkansrådet PTK, Försvarshögskolan, Försvarsmakten, Försäkringskassan, Förvaltningsrätten i Jönköping, Förvaltningsrätten i Malmö, Göteborgs universitet (Juridiska fakulteten), Högskolan i Halmstad, Industrifacket Metall, Inspektionen för arbetslöshetsförsäkringen, Institutet för arbetsmarknads- och utbildningspolitisk utvärdering, Jämställdhetsmyndigheten, Kammarkollegiet, Kollektivavtalsstiftelsen CIKO, Kommunalarbetareförbundet, Konjunkturinstitutet, Kronofogdemyndigheten, Landsorganisationen i Sverige (LO), Linnéuniversitetet, Lunds universitet, Medlingsinstitutet, Myndigheten för delaktighet, Myndigheten för yrkeshögskolan, Offentliganställdas Förhandlingsråd/Statstjänstemän, Poliser, Officerare (OFR/S,P,O), Pensionsmyndigheten, Regelrådet, Riksförbundet Vuxenutbildning i Samverkan, Saco-S, Skatteverket, Statistiska centralbyrån, Statskontoret, Stockholms konstnärliga högskola, Stockholms universitet (IIES Institute for International Economic Studies), Svenskt Näringsliv, Svensk Scenkonst, Sveriges advokatsamfund, Sveriges akademikers centralorganisation, Sveriges a-kassor, Sveriges förenade studentkårer, Sveriges Kommuner och Regioner, Tillväxtverket, Tjänstemännens centralorganisation (TCO), Umeå universitet, Universitets- och högskolerådet, Universitetskanslersämbetet, Uppsala universitet, Verket för innovationssystem, Yrkehögskoleförbundet och Överklagandenämnden för studie-stöd.

Därutöver har yttrande kommit in från Akademikerförbundet SSR, Akavia, Företagarförbundet, Offentliganställdas Förhandlingsråd (OFR), Rörelsefolkhögskolornas intresseorganisation och en privatperson.

Följande remissinstanser har beretts tillfälle att yttra sig, men har förklarat att det har avstått från att yttra sig eller har inte inkommit med yttrande: Almega utbildningsföretagen, Chalmers Tekniska Högskola AB, Handelshögskolan i Stockholm (SSE), Högskolan i Gävle, Institutet för Näringslivsforskning (IFN), Integritetsskyddsmyndigheten, Kompetensföretagen, Kungl. Tekniska högskolan (Institutionen för Industriell ekonomi och organisation), Lernia, Migrationsverket, Myndigheten för tillväxtpolitiska utvärderingar och analyser, Omställningsfonden, Riksdagens ombudsmän, Riksrevisionen, Seko – Service kommunikationsfacket, Statens skolverk, Sveriges universitets- och högskoleförbund, TRR Trygghetsrådet, Trygghetsfonden TSL, Trygghetsrådet TRS och Trygghetsstiftelsen.